

b. van dijk | p. van soomeren

vandalisme

ideeën | onderzoek | preventie

b. van dijk | p. van soomeren

vandalisme

ideeën | onderzoek | preventie

kb

1981

Uitgeverij Kobra cv, Amsterdam

foto's

Hans Aarsman, Amsterdam

omslag, p. 4, 6, 23, 66, 86, 95;

Kobra cv, Amsterdam

p. 11, 26, 31, 49, 59, 85, 97, 101

ISBN 90 6393 551 X

© 1981 B.van Dijk/P. van Someren, Muiderberg/Amsterdam.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de rechthebbenden.

Voorwoord

Twee jaar geleden werd onze interesse voor het verschijnsel vandalisme op ruwe wijze gewekt. Na een avond stappen trof één van ons zijn fiets aan met twee omgevouwen wielen en gedemonteerd licht.

Deze affaire bracht ons op het idee een doctoraalscriptie aan vandalisme te wijden.

Eind mei 1980 werd dit laatste onderdeel van de studierichting sociale geografie afgerond. Over het algemeen zijn studenten dolblij dat ze van de zaak af zijn; hun produkten vinden dan veelal een stoffig einde in een hoekje van de instituutsbibliotheek. Wij waren echter van mening dat – mede met het oog op de actualiteit van de vandalismeproblematiek – onze scriptie een beter lot verdiende en lieten 200 exemplaren drukken.

Eén van de afnemers van de scriptie, de Landelijk Coördinator Voorkoming Misdrijven verzocht ons om een kortere, populair wetenschappelijke versie van dit werkstuk te maken. Deze versie was bestemd voor politiefunctionarissen die zich met voorkoming van misdrijven bezighouden. In die brochure werd dan ook meer aandacht besteed aan de preventie van vandalisme dan in de scriptie het geval was.

Mede door deze praktische gerichtheid dachten we dat het resultaat voor een grotere groep interessant zou kunnen zijn. Vandalisme is immers behalve voor politiefunctionarissen een bron van zorg voor tal van mensen.

We besloten dan ook om op basis van het werk voor de Landelijk Coördinator Voorkoming Misdrijven een boek te schrijven dat op een breder publiek gericht zou zijn.

Dit boek is in de eerste plaats bestemd voor hen die beroepshalve iets met vandalisme te maken hebben en/of er iets aan willen doen. Met name zijn het degenen die direct of indirect werken met jongeren. In het onderwijs kan men daarbij denken aan schoolhoofden, onderwijzers en leraren, maar ook aan de ambtenaren die belast zijn met de zorg voor het onderwijs.

In het jeugdwerk zijn het de club- en buurthuiswerkers, jeugdwerkers alsmede de ambtenaren die zich met het jeugdwerk bezighouden.

Tevens kan hier de grote groep mensen genoemd worden, die moeten zorgen dat de ten gevolge van vandalisme aangerichte schade weer hersteld wordt.

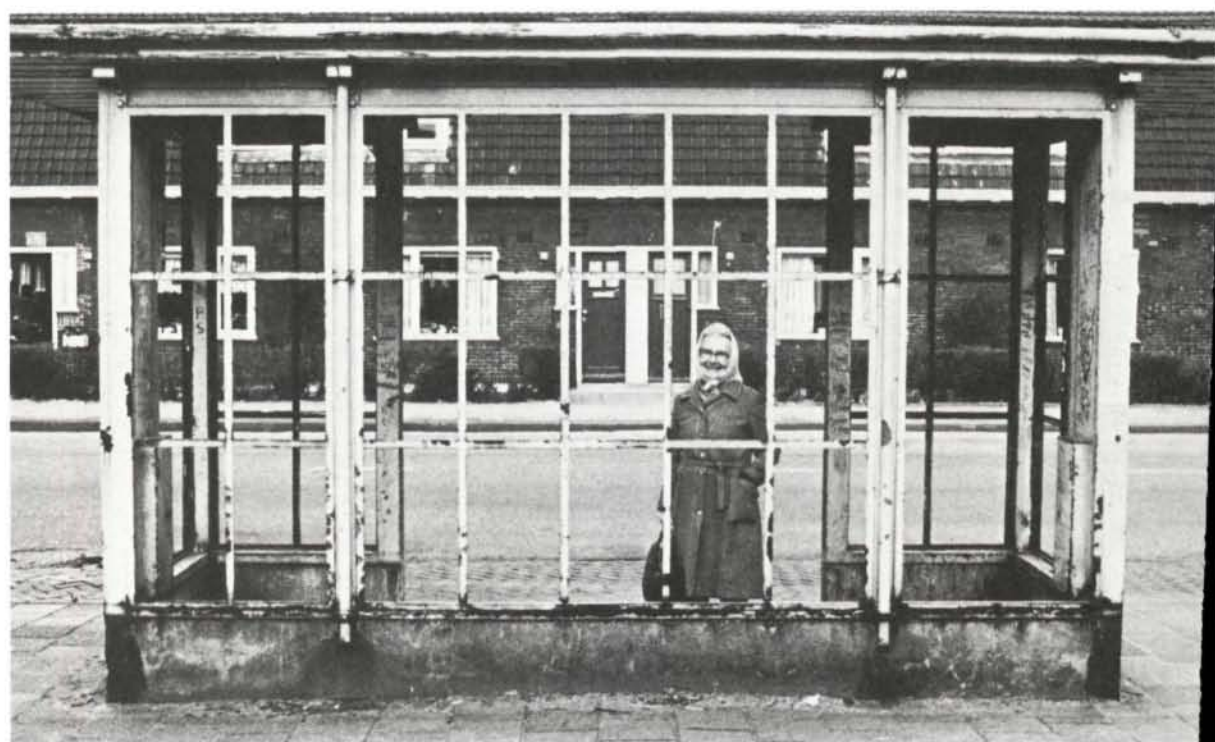
In de tweede plaats is dit boek wellicht ook interessant voor mensen die niet beroepshalve met vandalisme worden geconfronteerd, maar zich (toch) afvragen: 'Wie doet nu zoiets' en 'Waarom doen ze dat nu'.

Wij hopen dat beide groepen geïnteresseerden met het lezen van dit boek hun ideeën over de vandalismeproblematiek kunnen verrijken.

Amsterdam, februari 1981

B. van Dijk

P. van Soomeren

Inhoudsopgave

7 Algemene inleiding

I Ideeën over vandalisme en jeugddelinquentie

- 13 1. Inleiding
- 14 2. Typen vandalisme
- 17 3. Dadergerichte theorieën
 - 17 3.1 De Chicago-school
 - 19 3.2 De subcultuur
- 24 4. De environmentalisten
- 27 5. Jeugdvoorzieningen en vandalisme
- 29 6. Samenvatting

II Onderzoek: 'Vandalisme in Amsterdam'

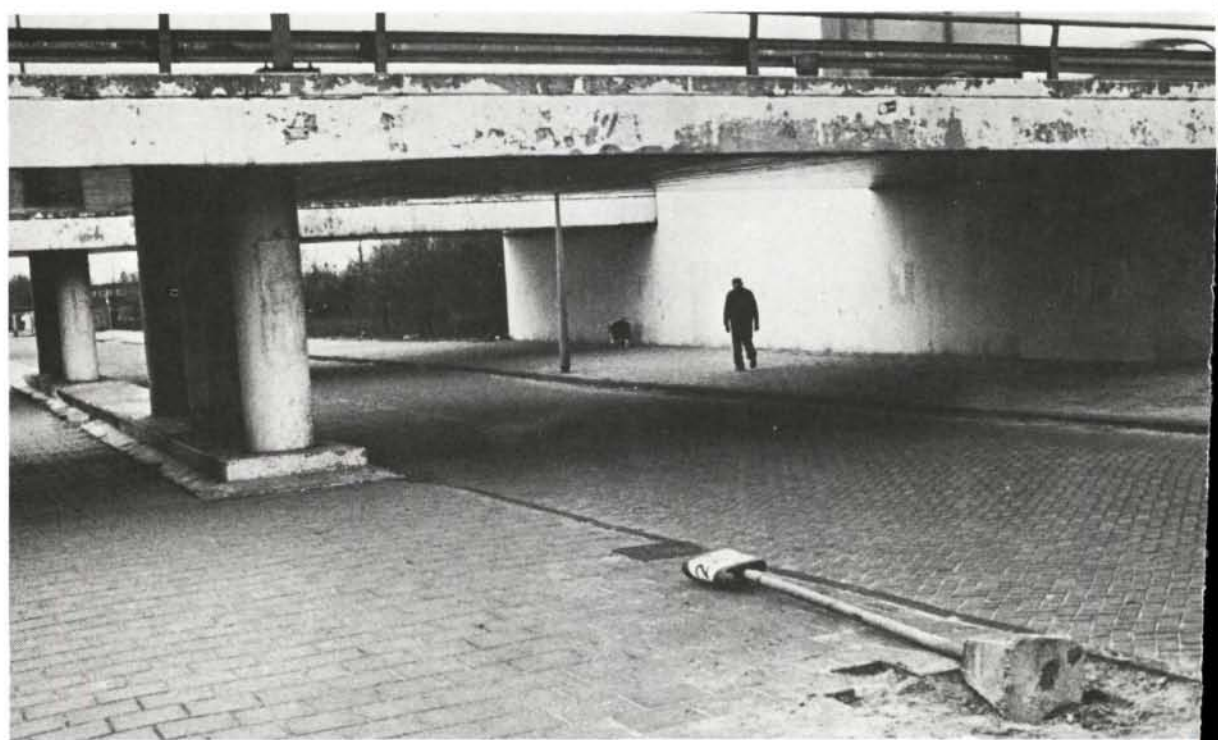
- 33 1. Inleiding
- 35 2. Het meten van vandalisme
- 37 3. Cijferonderzoek
 - 37 3.1 Analyse aan de hand van de vernielingenkaart
 - 46 3.2 Conclusies aan de hand van de buurtgegevens
- 48 4. Recapitulatie van de conclusies uit het cijferonderzoek
- 52 5. De interviewfase
- 56 6. Conclusies uit het gehele onderzoek

III Preventie van vandalisme

- 61 1. Inleiding
- 62 2. Mogelijke ingangen bij preventie van vandalisme
- 67 3. Het opzetten van een project: methode en voorbeeld
 - 67 3.1 Inleiding
 - 68 3.2 De stappenmethode
- 87 4. Vandalismeprojecten in de praktijk
 - 87 4.1 Inleiding
 - 87 4.2 Twee projecten in een stad
 - 92 4.3 Een project in een dorp
- 96 5. Tot besluit

98 Appendix

102 Literatuurlijst

Algemene inleiding

Omschrijving en landelijke cijfers

Vandalisme wordt de laatste jaren steeds sterker als een probleem gevoeld. De stijgende verontrusting blijkt onder meer uit de toenemende aandacht van de massamedia voor het verschijnsel vandalisme. Tevens hoort men bij o.a. scholen, vervoersbedrijven en openbare nutsbedrijven steeds somberder geluiden over de ten gevolge van vernielingen geleden schade.

Mede op grond van die geluiden zijn er tal van commissies in het leven geroepen, die zich met deze problematiek moeten bezighouden.

Als we willen nagaan of de groeiende verontrusting parallel loopt met een toename van het vandalisme, zullen we allereerst tot een afbakening van dit begrip moeten komen.

In het dagelijks spraakgebruik wordt de term vandalisme op verschillende manieren gebruikt. Soms bedoelt men er uitsluitend opzettelijke vernielingen mee, maar vaak rekent men ook het plegen van openlijk geweld en het bekladden c.q. beschilderen van zich daar toe lenende doch niet bestemde oppervlakken (graffity) tot vandalisme.

Wij zijn van mening dat openlijke geweldpleging, graffity en het plegen van vernielingen beter niet onder één noemer gebracht kunnen worden, aangezien de aard van deze drie strafbare feiten nogal uitéénloopt. We kiezen dan ook voor een beperkte omschrijving van vandalisme:

Vandalisme is het opzettelijk vernielen van objecten door jongeren, zonder dat dit aanwijsbaar materieel voordeel oplevert¹⁾.

Aan de hand van de samenstellende onderdelen van deze omschrijving geven we een nadere toelichting:

opzettelijk; we spreken in onze definitie van 'opzettelijk vernielen', omdat anders ook een automobilist die de macht over het stuur verliest en een lantaarnpaal omver rijdt door onze definitie tot een vandaal bestempeld zou worden.

De grens tussen opzettelijk en onopzettelijk vernielen blijkt soms moeilijk te trekken. We zullen er nog enkele keren op terugkomen.

vernielen; we beperken ons tot het stukmaken van dingen. Graffity en openlijke geweldpleging vallen dus buiten onze definitie.

objecten; dit kunnen zowel privé objecten (autospiegels, tuintjes etc.) als openbare objecten (telefooncellen, lantaarnpalen etc.) zijn.²⁾

jongeren; hiermee bedoelen we jongeren van ongeveer 8 tot 20 jaar. De bovengrens geeft niet aan dat ouderen niet zouden vernielen, maar dat wij – zoals vele anderen – vandalisme als een stuk jongerenproblematiek opvatten. Later in dit boek zal blijken dat het met name om *jongens*problematiek gaat.

zonder dat dit aanwijsbaar materieel voordeel oplevert; wanneer een vernieling gepleegd wordt bij een inbraak – bijvoorbeeld het intikken van een etalageruit om

¹⁾ Men moet er rekening mee houden dat andere schrijvers soms andere definities van het begrip vandalisme hanteren. In hoofdstuk I zal men enkele van die schrijvers tegenkomen. Waar sprake is van een andere definitie van het begrip vandalisme zullen we dat expliciet vermelden.

²⁾ In hoofdstuk II, waar we verslag doen van ons eigen onderzoek naar vandalisme in Amsterdam, richten we ons alleen op openbare objecten.

een winkel leeg te halen –is dat volgens onze definitie dus geen vandalisme, maar een onderdeel van die inbraak.

Nu de term vandalisme is afgebakend als het plegen van opzettelijke vernielingen, kunnen we ons afvragen of de groeiende verontrusting over vandalisme hand in hand gaat met een toename van het aantal opzettelijke vernielingen.

Om te proberen een antwoord te krijgen op deze vraag kan gekeken worden naar de landelijke cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum van het Ministerie van Justitie (WODC).

De onderstaande tabel is gebaseerd op CBS-cijfers van ondertekende aangifte-formulieren betreffende 'ruwheidsmisdrijven'. Het strafbare feit 'vernieling' vormt elk jaar ongeveer 95% van deze ruwheidsmisdrijven.

Aantal vernielingen gebaseerd op ondertekende aangifteformulieren

	Absoluut aantal vernielingen	Index vernielingen 1970 = 100	Index alle misdrijven 1970 = 100
1970	10.334	100	100
1975	25.322	245	171
1976	30.549	296	198
1977	41.326	400	207
1978	50.963	493	214

Uit deze tabel zou men op het eerste gezicht kunnen concluderen dat het aantal vernielingen niet alleen absoluut, maar ook in vergelijking tot het totaal aantal misdrijven sterk is gestegen.

Aan bovenstaande cijfers kleeft echter een belangrijk bezwaar: het aantal vernielingen dat in werkelijkheid heeft plaatsgevonden, zal flink verschillen van het aantal vernielingen dat in de tabel staat, omdat veel burgers en instellingen geen aangifte doen van de vernielingen waarmee ze geconfronteerd worden. Het is dan ook niet zeker of een stijging in het aantal aangiften een weerspiegeling is van een toename in het aantal vernielingen of van een grotere aanmeldingsbereidheid.

Een tweede bron van landelijke cijfers over vandalisme vormen de slachtofferenquêtes van het WODC.

Er wordt jaarlijks aan een representatieve steekproef van Nederlanders boven de 15 gevraagd of zij in een bepaald jaar het slachtoffer geweest zijn van bepaalde misdrijven. Wanneer bijvoorbeeld 5.9% van de geïnterviewden zegt dat er van hen iets vernield is, zal ook ongeveer 5.9% van de totale Nederlandse bevolking boven de 15 jaar slachtoffer geweest zijn van een vernieling.

Onderstaande tabel laat de resultaten zien van de slachtofferenquête voor enige recente jaren.

<i>Aantal slachtoffers van vernielingen</i>	1976	1977	1978
Aantal slachtoffers percentueel	5,9	6,8	7,7
Aantal slachtoffers absoluut	circa 613.000	707.000	800.000

In de eerste plaats kunnen we opmerken dat het aantal slachtoffers vele malen hoger ligt dan het aantal vernielingen in de CBS-tabel. Het aantal slachtoffers van vernielingen zou overigens nog veel groter zijn als er ook beheerders van publieke eigendommen geënquêteerd zouden worden.

In de tweede plaats kan gesteld worden dat de WODC-cijfers een stijging van het aantal slachtoffers te zien geven. De bedenking, die t.a.v. eenzelfde trend in de CBS-cijfers geuit werd, is hier niet op zijn plaats. Het is onwaarschijnlijk dat de stijging van het slachtofferpercentage een andere oorzaak heeft dan een daadwerkelijke toename van het aantal vernielingen. Daarmee is de vraag of de toenemende verontrusting over vandalisme hand in hand gaat met een stijging van het aantal vernielingen dus bevestigend beantwoord¹⁾.

Doel en inhoud van het boek

Het vreemde feit doet zich voor dat iemand die wat meer over de achtergronden van vandalisme zou willen weten in een zwart gat valt:

- exacte gegevens over aantal, plaats, tijd en aard van gepleegde vernielingen zijn niet of zeer moeilijk te achterhalen;
- er is zeer weinig – met name Nederlandstalige – literatuur, welke een overzicht biedt van de ideeën die met betrekking tot het verschijnsel vandalisme bruikbaar zouden kunnen zijn;
- de kennis die vergaard is – en wordt – naar aanleiding van projecten welke opgezet zijn om vandalisme te verminderen, is nog zeer beperkt en fragmentarisch.

Het doel van dit boek is daarom in de eerste plaats enige algemene informatie te geven over het verschijnsel vandalisme.

Daartoe presenteren we in hoofdstuk 1 een serie ideeën/theorieën die met betrekking tot dit verschijnsel van belang kunnen zijn. Deze zijn vooral geput uit Engelse en Amerikaanse literatuur. Aangezien ideeën/theorieën welke specifiek betrekking hebben op vandalisme schaars zijn, wagen wij in dit hoofdstuk een uitstapje naar literatuur over jeugddelinquentie. In hoofdstuk 2 hebben we ons eigen onderzoek naar vandalisme in Amsterdam samengevat. Dit hoofdstuk bevat informatie over de aanpak en de uitkomsten van dat onderzoek. Bovendien zijn we nagegaan of – en in hoeverre – de ideeën/theorieën uit hoofdstuk 1 juist en bruikbaar waren voor de Amsterdamse situatie.

In de tweede plaats beoogt dit boek de lezer een handvat te bieden bij het opzetten van projecten ter vermindering van vandalisme.

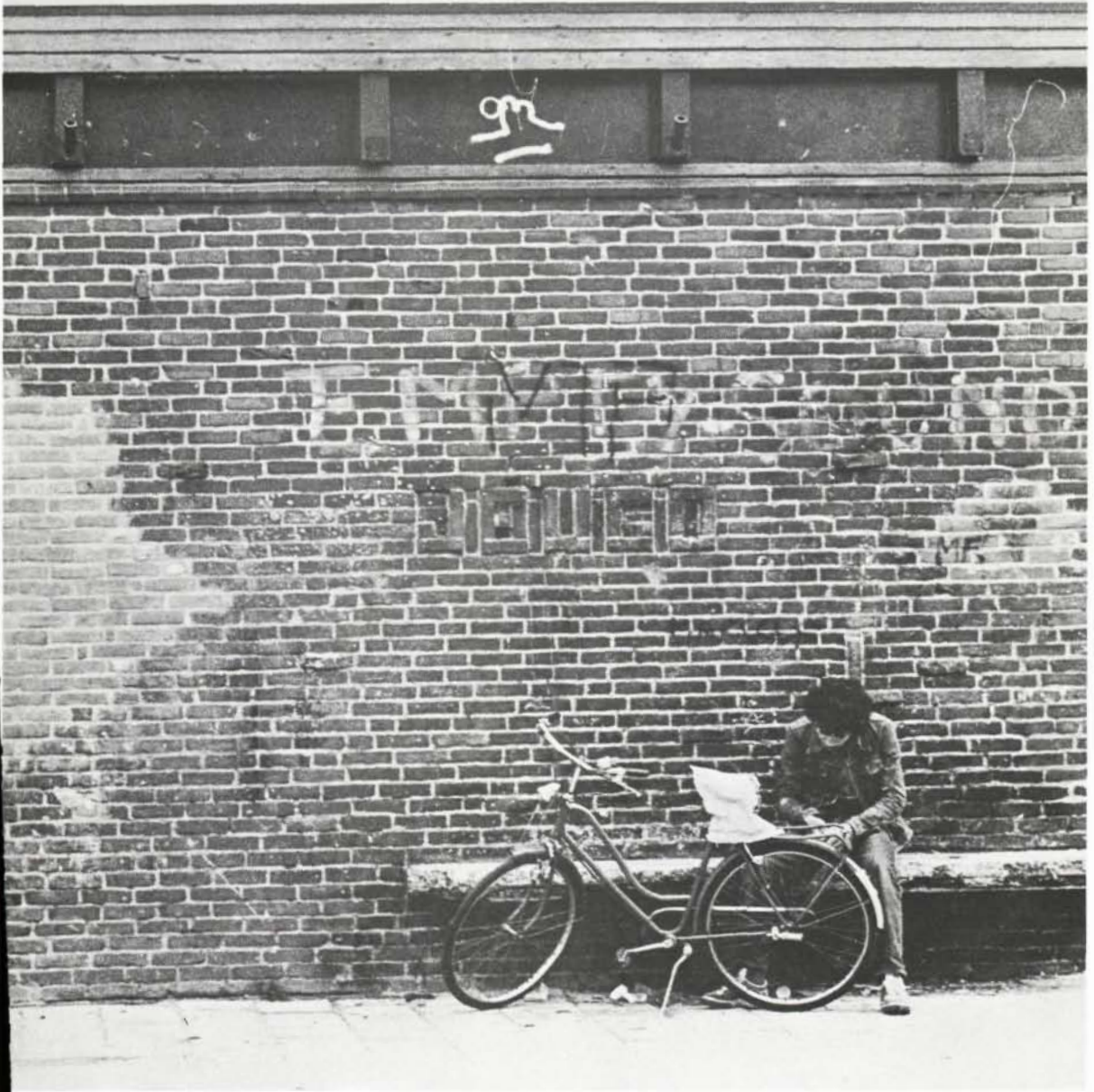
In hoofdstuk 3 geven we dan ook allereerst een overzicht van mogelijke preventie-maatregelen. Vervolgens wordt een stappenmethode gepresenteerd die een hulpmiddel kan zijn bij het opzetten van een vandaliseproject. We besluiten dit hoofdstuk met een aantal praktijkvoorbeelden (projecten), waarin gedeelten van de stappenmethode te herkennen zijn.

Tot slot vindt men in een appendix en een literatuurlijst informatie over resp.:

- het verzamelen van gegevens over vandalisme; aangegeven wordt welke gegevens er op lokaal niveau over vandalisme kunnen worden verzameld en wat de waarde van deze gegevens kan zijn;
- bruikbare literatuur over of met betrekking tot vandalisme; daarbij wordt per titel een zeer korte omschrijving van het betreffende werk gegeven.

¹⁾ Overigens zijn er nog meer cijfers, die er op wijzen dat het vandalisme de laatste jaren erger is geworden. De lezer kan dat soort gegevens bijvoorbeeld vinden in *Openbaar Vervoer '80* jaargang 13 nr. 2 en *Justitiële Verkenningen*, nr. 3, april 1981.

I.
Ideeën over
vandalisme
en
jeugd-
delinquentie

1. Inleiding

In dit hoofdstuk zullen we aan de hand van binnen- en buitenlandse literatuur¹⁾ een serie ideeën – zo u wilt: theorieën – over vandalisme en jeugddelinquentie bespreken.

In paragraaf 2 geven we aan de hand van een korte bespreking van de literatuur een overzicht van verschillende typen vandalisme. Daarmee hopen we meer duidelijkheid te geven over wat vandalisme ongeveer inhoudt.

In de daarop volgende paragrafen (3 t/m 5) zal een serie algemenere theorieën de revue passeren. Deze theorieën richten zich allen – in meerdere of mindere mate – op het bredere terrein van de jeugddelinquentie.

We moesten deze stap naar jeugddelinquentie noodgedwongen maken om de eenvoudige reden dat – op de ideeën uit paragraaf 2 na – er geen theorieën bestaan die zich specifiek op het verschijnsel vandalisme richten. Op zichzelf echter is deze stap naar het meer omvattende terrein van de jeugddelinquentie niet zo vreemd. Uiteindelijk is vandalisme een strafbaar feit dat met name gepleegd wordt door jongeren. Met andere woorden: vandalisme is een onderdeel van het verschijnsel jeugddelinquentie. Theorieën die ons iets kunnen leren over het verschijnsel jeugddelinquentie, kunnen ons dus waarschijnlijk ook iets vertellen over vandalisme.

In paragraaf 3 bekijken we een aantal ideeën die zich met name richten op de jeugddelinquent en zijn achtergrond. Met andere woorden: de dadergerichte theorieën over jeugddelinquentie.

In de eerste plaats bespreken we de klassieke theorie van Shaw en McKay. Deze twee sociaal-ecologische wetenschappers baseren hun theorie op gegevens die zij rond 1920 in Chicago verzamelden. Hun ideeën kenmerken zich door een sterk sociaal-geografische inslag: ze besteden met andere woorden veel aandacht aan de plaats waar de jeugddelinquenten toendertijd woonden en opgroeiden. Ze vroegen zich af in welke type buurt jeugddelinquentie vooral optrad en wat er de oorzaak van zou kunnen zijn dat het juist in die buurten voorkwam.

Vervolgens bespreken we enige theorieën over de delinquente jeugdsubcultuur. Het gaat daarbij om de ideeën van een groep wetenschappers die zich rond 1960 met name richtten op het delinquente groepsproces en zich ten dele baseerden op het vele werk dat in Chicago verzet was. Deze groepsproces theoretici sloegen echter duidelijk nieuwe wegen in. Bij hen kwam de groep waar de jonge delinquent opzet van uitmaakt, veel meer in de belangstelling te staan.

In paragraaf 4 komen de ideeën aan bod die zich met name richten op de situatie waarin delinquentie optreedt. We spreken hier van environmentalistische theorieën (environment = omgeving).

De environmentalisten Jeffery en Newman gaan er vanuit dat bepaalde plekken zich uitstekend lenen voor (jeugd)delinquentie. Ze stellen met andere woorden dat bepaalde plekken als het ware (jeugd)delinquentie aantrekken. Ze richten hun aandacht hierbij op kleinere gebieden, waarbij ze vooral de stedenbouwkundige opzet van zo'n gebiedje interessant vinden.

In paragraaf 5 behandelen we enige ideeën over de invloed van jeugdvoorzieningen op jeugddelinquentie. Op dit terrein is nog erg weinig onderzoek verricht.

In paragraaf 6 geven we tenslotte een samenvattend overzicht van dit hoofdstuk.

¹⁾ De literatuur waar direct naar verwezen wordt, vindt u in noten onderaan de bladzijde. In dit hoofdstuk hebben we voor deze opzet gekozen, omdat we dan in sommige gevallen deze literatuur tegelijkertijd van opmerkingen kunnen voorzien. Verder wijzen we op de literatuurlijst op pagina 102 waar veel meer titels zijn opgenomen, voorzien van een korte toelichting.

2. Typen vandalisme

Zoals in de algemene inleiding al werd opgemerkt, hoort men van verschillende kanten verkondigen dat het vandalisme toeneemt. Daarbij spreekt men van 'het' vandalisme, alsof het gaat om een éénsoortig verschijnsel.

Men kan zich echter afvragen in hoeverre dit juist is. Als twee jonge kinderen hun kracht willen tonen en met zeer veel moeite een haltebord van het openbaar vervoer in een loodrechte hoek ten opzichte van de paal weten te buigen, noemt men dit vandalisme. Als een groep haatdragende leerlingen de dag na hun examen (waarvoor ze gezakt zijn) hun school compleet 'verbouwen' en de examenzaal met de grond gelijk maken, noemt men dat ook vandalisme.

Vandalisme is een verzamelbegrip waar geheel uiteenlopende zaken onder kunnen vallen. Het is dan ook onder te verdelen in verschillende typen. Daarmee kunnen we meteen enkele vandalismedeskundigen het woord geven: Stanley Cohen¹⁾ en Tony Marshall²⁾. Zij hebben onafhankelijk van elkaar interessante opdelingen van vandalisme gemaakt. Marshall deed dat op grond van eigen onderzoek in Blackburn. De indelingen van Cohen en Marshall kunnen bovendien met recent onderzoek uit Engeland verder uitgewerkt worden³⁾.

Op basis van deze literatuur onderscheiden we zes soorten vandalisme.

1. *Vandalisme als spel*

Heel wat eigendommen worden vernield tijdens het spelen. Bij dit type vandalisme gaat het om kinderen tot ongeveer 12 jaar en is er zelden sprake van een duidelijk boosaardig element.

Spelvandalisme bleek in Blackburn verantwoordelijk voor ongeveer éénderde van al het gerapporteerde vandalisme. Meestal gaat het om groepen jongens die geen andere misdrijven plegen en die uit gebieden komen die niet bekend staan om hun delinquentie.

In de categorie kinderen waar het hier om gaat zou men een tweedeling kunnen aanbrengen naar leeftijd.

Bij de erg jonge kinderen (5-8 jaar) is het stuk maken van dingen een soort verkenning van hun omgeving. Aangezien er bij deze kinderen zelden sprake is van opzet, kan men hier eigenlijk niet spreken van vandalisme.

Dat ligt anders bij de wat oudere kinderen (8-12 jaar). Weliswaar kan bij hen het stuk maken van dingen een min of meer toevallig en onbedoeld bijproduct van spelletjes zijn, maar ze weten meestal heel goed dat je iets niet zomaar mag stuk maken. Er is dus wel degelijk sprake van opzet, al moet men hierbij aantekenen dat kinderen op deze leeftijd zich nog nauwelijks van de consequenties van hun daden bewust zijn.

Als we in dit boek spreken van spel- of speelvandalisme doelen we op kinderen in de leeftijdscategorie van 8-12 jaar.

¹⁾ Stanley Cohen 'Property destruction: Motives and Meanings', te vinden in het boek van Colin Ward, *Vandalism*, 1973 (pagina 23 e.v.). Een Nederlandstalige samenvatting van Cohens artikel is te vinden in *Justitiële Verkenningen*, nr. 3, 1975.

²⁾ Tony Marshall, 'Vandalism: the seeds of destruction': in *New Society* van 17 juni 1976.

³⁾ We verwijzen hier naar twee interessante stukken, waarin tevens ruime aandacht wordt besteed aan de preventie van vandalisme: Clarke, R.V.G. (editor), *Tackling Vandalism*, 1978; Stainforth S. en Twyman T., 'Researching a complex social problem: Vandalism in the UK', in *European Research*, mei 1980.

2. Prestigevandalisme

De leeftijd van de betrokkenen ligt hier tussen de 12 en 16 jaar. Het spel komt op de tweede plaats. Er is eerder sprake van gedurfd vandalisme als middel om prestige bij vriendjes of vriendinnetjes te verwerven. Het wedstrijdelement is belangrijk, evenals handigheid. Het accent valt dikwijls op de omvang van de schade ('hoeveel ruiten kan jij stukgooien?').

Het ontbreken van sociale/en of ouderlijke controle lijkt hier, evenals bij het spel-vandalisme, een rol te spelen.

3. Vandalisme uit verveling

Dit type zal voor een groot deel samenvallen met het voorgaande en het volgende type. Vandalisme wordt door de jongeren gezien als een middel om de verveling te verdrijven; ze hebben toch niks anders te doen. Er is wel gesteld¹⁾ dat deze jongeren inderdaad alleen gaan vernielen als de situatie niets anders (leuks) te bieden heeft. Zodra er alternatieven zijn, zoals kermissen en popconcerten wordt de vernielzucht beduidend minder.

4. Vandalisme uit wraak (frustratievandalisme)

Veel gevallen van vandalisme die op het eerste gezicht zinloos lijken, behoren hiertoe. Vandalisme wordt gebruikt als oplossing voor een reeks problemen, bijvoorbeeld wanneer men het gevoel heeft onrechtvaardig behandeld te zijn, of om een reeds lang gekoesterde wrok te uiten. De grief is wellicht eerder ingebeeld dan reëel en het object dat eventueel vernield wordt, heeft mogelijk slechts indirect of symbolisch betrekking op de oorspronkelijke bron van vijandigheid. Dit neemt niet weg dat het uiteindelijke resultaat hetzelfde is. De leeftijd ligt bij dit type waarschijnlijk rond de 16 jaar en ouder.

Veelal komt dit vandalisme voort uit een gevoel gefaald te hebben. Marshall merkt daarbij op dat een kenmerk kan zijn dat de desbetreffende persoon uit een onvolledig gezin komt en/of niet meer op school zit en/of werkloos is. Vooral het grote vandalisme dat vaak de krantenkoppen haalt, valt in deze categorie.

5. Vandalisme uit hebzucht (instrumenteel vandalisme)

Dit is gericht op een duidelijk doel: materieel gewin. De schade wordt aangericht teneinde geld of bepaalde goederen te verkrijgen. Daarom wordt bijvoorbeeld lood of koper van gebouwen gesloopt, straatnaamborden gestolen, automaten, parkeermeters, telefoonapparaten etc. opengebroken.

We geven dit type vandalisme hier slechts voor de volledigheid. Uit onze definitie (zie de algemene inleiding) mag blijken dat wij, in tegenstelling tot onder meer Cohen en Marshall, in deze gevallen niet van vandalisme willen spreken, maar van inbraak, diefstal e.d.

6. Tactisch vandalisme

Hierbij is vernielen een bewust gehanteerde tactiek, met een ander doel dan het verkrijgen van geld. De vernieling is weloverwogen en gepland. Men kan bij dit type denken aan het schilderen van leuzen op muren.

¹⁾ Buikhuisen W., *Achtergronden van Nozemgedrag*, 1965.

Een andere vorm van tactisch vandalisme is het inslaan van ruiten met het doel gearresteerd te worden en zo onder dak te komen¹⁾.

Tactisch vandalisme komt ook voor als industriële sabotage, mogelijk uitgevoerd om zeker te zijn van perioden van rust en/of om de eentonigheid van het werk te doorbreken²⁾. Stanley Cohen besteedt veel aandacht aan dit type vandalisme. Bij het merendeel van de gevallen die Cohen tot dit type rekent is er volgens onze definitie geen sprake van vandalisme.

Men kan de voorgaande indeling zien als een voorbeeld van hoe men een begrip als vandalisme kan uitsplitsen en opdelen. Vanzelfsprekend kan men – afhankelijk van de situatie die men bekijkt – meer of minder typen onderscheiden.

Ook zijn in deze indeling nogal wat overlappingsen mogelijk. Zo zullen spel- en prestige-vandalisme in de praktijk moeilijk van elkaar te scheiden zijn.

Door deze indeling in typen vandalisme willen we de lezer er op wijzen voorzichtig om te gaan met het stereotype beeld dat vaak van vandalisme wordt gegeven:

vandalisme als een vorm van zinloos gedrag. Vaak lijkt een vernieling tengevolge van vandalisme voor een buitenstaander op het eerste gezicht een zinloze daad.

Aan de hand van onze zedeling kan men echter zien dat verschillende motieven voor zo'n vernieling zijn aan te geven.

Als men op het praktische niveau aan de slag wil om vandalisme in een specifieke situatie (bijvoorbeeld op een bepaalde plek in een gemeente) te verminderen of te voorkomen, moet men zich daarom altijd de vraag stellen: om welk vandalisme gaat het hier?

Wil men tot oplossingen voor vandalisme komen, dan zal voor elk type vandalisme een andere aanpak moeten worden gekozen. Elk type vandalisme heeft immers zijn eigen oorzaken en achtergronden. De indeling in typen geeft nog weinig inzicht in die specifieke oorzaken en achtergronden. Toch hoeven we de lezer niet met geheel lege handen te laten staan.

Zoals we in paragraaf 1 al opmerkten, kunnen ook theorieën over jeugddelinquentie bruikbaar zijn.

Als men een verschijnsel als jeugddelinquentie wil onderzoeken, kan men uit twee ingangen kiezen. Enerzijds kan men naar de daders (de jeugddelinquenten) kijken en zich vervolgens gaan afvragen hoe zij tot hun daden komen. Anderzijds kan men kijken naar de situatie waarin het verschijnsel jeugddelinquentie optreedt, om te zien welke mogelijkheden die situatie voor iemand biedt om delinquent gedrag te (gaan) ontplooiën.

In paragraaf 3 nemen we de jeugddelinquenten zelf 'bij de kop'. In paragraaf 4 richten we ons op de situatie waarin jeugddelinquentie optreedt of zal optreden.

¹⁾ We verwijzen hier naar het artikel van P. R. Prewer, 'Some observations on window-smashing' in *The British Journal of Delinquency*, volume X nr. 1 juli 1959, pag. 104-113. De schrijver verhaalt in dit artikel over een onderzoekje onder 98 veroordeelde 'ruiteningooiers'. Het betreft merendeels personen ouder dan 20 jaar, die zeer gegronde redenen hadden om een ruit in te mikken. Vooral het versieren van een plaats voor de nacht, gooit daarbij hoge ogen. Eén kostelijk citaat willen we de lezer niet onthouden: 'One man, to make sure of his arrest threw three milkbottles into a room full of detectives in a big police headquarters'.

²⁾ We verwijzen hier naar een bundel onder redactie van Stanley Cohen, *Images of Deviance*, Penguin 1971. Hierin treft men naast een artikel over industriële sabotage (van Laura Taylor en Paul Walton) ook nog een interessant artikel over voetbalvandalisme 'Soccer Consciousness and Soccer Hooliganism' van Ian R. Taylor. Taylor ziet de oorzaak van voetbalvandalisme vooral liggen in de vervreemding tussen club en fan/supporter.

3. Dadergerichte theorieën

3.1 De Chicago-school (Shaw en McKay)

Omstreeks 1920 richt een groep sociale wetenschappers zich op bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen die zich voordoen in het zeer explosief groeiende Chicago van die tijd. Deze wetenschappers worden ook wel de Chicago-school genoemd. Zij komen, kort samengevat, tot de conclusie dat in het Chicago van die dagen een soort ruimtelijke concurrentieslag gestreden wordt. De uitkomst van die strijd is dat de rijkste mensen en bedrijven de beste plekken in de stad kunnen bemachtigen. Anderen moeten zich met minder tevreden stellen.

Het resultaat is een in ringen onder te verdelen stad, waarbij in het centrum de belangrijkste commerciële, industriële en culturele activiteiten plaats vinden. Om dat centrum heen bevindt zich de eerste ring (of zone) van de slechte, verkrottende woonbebouwing, waar de allerarmsten wonen. In Chicago waren dat de grote groepen nieuwe immigranten. In de tweede ring vinden we de arbeiderswoningen, waarin de tweede generatie immigranten ondertussen haar onderkomen heeft gevonden. In de volgende ringen wonen de midden- en hogere sociale klassen. Naast dit idee van ruimtelijke geleding van de stad in ringen of zones, legt de Chicago-school grote nadruk op de invloed die de buurt op zijn inwoners uitoefent. Het begrip buurt moet men daarbij opvatten als een betrekkelijk autonoom deeltje van een stad, dat wordt gekenmerkt door een eigen sociaal-cultureel klimaat. Dit tweede idee, dat elke buurt als het ware een maatschappij in het klein is met een eigen specifieke gedragscode, benadert waarschijnlijk het meest de werkelijkheid wanneer mensen in extreem slechte omstandigheden verkeren, zoals in de achterbuurten van Chicago het geval was.

Met als basis dit Chicago-school model (een in ringen op te delen stad; de invloed van de buurt) ontwikkelden Shaw en McKay vanaf 1929 hun ideeën over jeugddelinquentie¹⁾.

Eerst keken ze hoe jeugddelinquentie over Chicago gespreid was. Met andere woorden: welke buurten werden gekenmerkt door veel jeugddelinquentie en welke door weinig.

Het bleek dat in sommige delen van de stad het verschijnsel jeugddelinquentie veel meer voorkwam dan in andere delen. In de eerste ring rond het centrum was de hoeveelheid jeugddelinquentie relatief het hoogst. Dat was dus in de zone van de nieuwe immigranten met zijn verkrottende bebouwing, waarvoor men ook wel het woord 'slum' gebruikt. Verder bleek dat – enkele afwijkingen daargelaten – de hoeveelheid jeugddelinquentie afnam naarmate de afstand tot het centrum groter werd.

Op zichzelf hoeven deze vondsten echter nog niet zo veelzeggend te zijn: het zou immers mogelijk zijn dat in de gebieden met veel jeugddelinquentie ook meer mensen of meer jongeren woonden.

Nadat Shaw en McKay hun uitkomsten hadden gecorrigeerd op bevolkingsgrootte, leeftijdsopbouw, politiesterkte en bevolkingsdichtheid per buurt, bleek echter nog steeds dat jeugddelinquentie het meest in de eerste ring voorkwam en afnam naarmate de afstand tot het centrum groter werd.

¹⁾ Shaw C. R. en McKay H. D., *Juvenile delinquency and urban areas*, 1969. Deze herziene uitgave is voorzien van een verhelderende inleiding.

Naast de ideeën van Shaw en McKay maken we tevens gebruik van de ideeën van een andere Chicago-school wetenschapper: F. M. Thrasher. Zijn boek *The Gang* (1927) kan evenals het werk van Shaw en McKay beschouwd worden als een standaardwerk op het terrein van de jeugddelinquentie.

De onderzoekers restte nu de taak om een verklaring voor dit fenomeen te vinden. Wat was er zo speciaal aan bepaalde buurten dat het vaker voorkomen van jeugddelinquentie zou kunnen verklaren?

Shaw en McKay wijzen er met nadruk op dat men niet mag zeggen dat factoren als verkrotting, overbevolking en een lage levensstandaard jeugddelinquentie veroorzaken. Men moet deze factoren eerder zien als een aanwijzing (indicator) voor de in zo'n buurt bestaande sociale desorganisatie (dat is het ontbreken van het traditionele normen- en waardenpatroon).

Een volgende vondst was voorts dat, als in een buurt eenmaal veel jeugddelinquentie voorkwam, dit zo bleef ondanks het feit dat in een bepaalde periode zo'n buurt wat betreft raciale of culturele samenstelling van de bevolking veranderde. Hiervan uitgaande veronderstelden Shaw en McKay dat, als eenmaal delinquente gedragspatronen in een bepaalde buurt waren ontstaan, deze door sociale contacten overgedragen werden en uiteindelijk in de buurt gingen domineren.

Samengevat veronderstelden Shaw en McKay dus dat sociale problemen als een slechte behuizing en een lage levensstandaard evenals jeugddelinquentie symptomen waren van een verstoring van het sociale systeem in de buurt (sociale desorganisatie).

Tot dusver heeft dit hele denkwerk zich afgespeeld op het niveau van buurten. Wil men meer zeggen over de eigenlijke oorzaken van jeugddelinquentie, dan moet men zich gaan bezighouden met de mensen (jongeren) die in zo'n buurt wonen. Shaw en McKay hadden dat ook wel in de gaten en gingen dan ook voor verder onderzoek 'de buurten in'. In lange series diepte-interviews¹⁾ met jeugddelinquenten maakten ze hun theoretisch bouwwerk compleet.

Uit deze interviews kwam naar voren dat de kinderen, die woonden in buurten waar er van zo'n verstoring van het sociale systeem sprake is, eigenlijk alleen nog via de school in aanraking komen met traditionele normen en waarden. Aangezien deze kinderen de hechtste banden bleken te hebben met hun vriendjes, zullen hun ideeën over wat goed en slecht is zich vooral in de vriendenclub vormen. Deze ideeën bleken vaak sterk te verschillen van de ideeën van hun ouders. Temeer daar een disharmonieuze situatie binnen het gezin voor het kind vaak een aanleiding bleek te vormen om binnen de vriendjesgroep stoom af te blazen. De vrienden-groep voorzag tevens in doelen en discipline die het kind thuis miste.

Met deze ideeën over de invloed van de vriendengroep komen Shaw en McKay zeer dicht in de buurt van theorieën die rond 1960 geformuleerd werden en die we hierna zullen behandelen. Voordat het echter zover is, willen we nog een poging doen om in het kort de theorieën van Shaw en McKay te concretiseren naar vandalisme.

Het vandalisme van Shaw en McKay lijkt het meest op wat we eerder spel- en prestigevandalisme genoemd hebben. Het gaat vooral om jongere kinderen die door gebrek aan ouderlijke controle en door de vele speelmogelijkheden die in hun buurten te vinden zijn, vandalisme gaan plegen.

Als Shaw en McKay spreken van de vele speelmogelijkheden in deze buurten

¹⁾ In de terminologie van de Chicago-school zou men eigenlijk moeten spreken van situationele analyses. Men probeert daarbij door middel van langdurige vraaggесprekken (leidend tot uitvoerige levensgeschiedenissen) de innerlijke wereld van het individu in beschouwing te nemen.

bedoelen ze daarmee niet de officiële speelvoorzieningen als speeltuinen en -plaatsen, maar eerder andere plekken waar kinderen ook kunnen spelen, zoals bijvoorbeeld markten, steegjes, portieken, donkere hoekjes, onbewoonde huizen, ongebruikte opslagloodsen e.d.

Volgens de theorie van Shaw en McKay zou dit soort vandalisme vooral te vinden zijn in sociaal gedesorganiseerde buurten met veel nieuwe immigranten, een slechte bebouwing en armoedige omstandigheden. In Nederland zou men bij zo'n omschrijving kunnen denken aan de troosteloze 19de eeuwse gordels die rondom de stadcentra van veel van onze grote steden te vinden zijn.

Vooruitlopend op hoofdstuk 2 kunnen we hier al verraden dat dit in ons onderzoek niet bevestigd werd, al konden we wel in andere opzichten sommige ideeën van de Chicago-school ondersteunen.

Met betrekking tot ons onderzoek bleek de theorie van Shaw en McKay dus niet geheel op te gaan. De invloed van de buurt op jeugddelinquentie is waarschijnlijk tegenwoordig minder sterk. De jeugd kan -en zal- de eigen woonbuurt meer en makkelijker verlaten en daarmee wordt de invloed van die woonbuurt minder bepalend. Daarnaast zijn de materiële omstandigheden tegenwoordig ook heel wat minder schrijnend dan in de twintiger jaren.

Ondanks dergelijke verschillen blijkt het werk van Shaw en McKay nog steeds van groot belang. Niet alleen inhoudelijk maar ook naar opzet.

Om zicht op een onbekend probleem als vandalisme te krijgen kan men eerst gaan kijken waar dat probleem zich voordoet en in welke mate het zich daar voordoet. Men kan daarbij gebruik maken van diverse basisgegevens (vergelijk onze opsomming in de appendix, pagina 98) en deze op een kaart of plattegrond intekenen. Daarna kan men verder onderzoek plegen - bijvoorbeeld door middel van gesprekken - in die gebieden waar het probleem zich het meest voordoet. In grote lijnen was dit ook onze eigen onderzoekswerkwijze (zie verder hoofdstuk 2).

3.2 De subcultuur (Albert Cohen, Cloward en Ohlin, Matza)

We zagen dat Shaw en McKay in hun onderzoek in de buurten veel belang hechtten aan de invloed van de vriendengroep bij jeugddelinquentie. In de 50er en 60er jaren wordt met name dit idee theoretisch verder uitgediept. Men kijkt dan vooral naar kleine groepen (bendes of 'gangs') en stelt zich daarbij de vraag hoe dit soort groepen ontstaat en welke normen het interne groepsgedrag beïnvloeden. Aangezien vandalisme vooral gepleegd wordt door groepen jongeren¹⁾ zijn ideeën over het verband tussen groepsgedrag en jeugddelinquentie waarschijnlijk een belangrijk hulpmiddel om meer zicht te krijgen op de mogelijke oorzaken en achtergronden van het verschijnsel vandalisme.

Bij de subculturele theorieën hecht men veel belang aan het onderscheid tussen de zogenaamde lower-class en middle-class. Onder lower-class verstaat men dan de groep mensen die weinig inkomen hebben en (ten dele daardoor) laag op de maatschappelijke statusladder staan. De mensen uit de middle-class verdienen meer, hebben een hogere status en genieten vaak ook meer en beter onderwijs. De meest bekende theorie in deze traditie is van Albert Cohen (niet te verwarren met Stanley Cohen die we eerder tegenkwamen).

¹⁾ Volgens Stainforth (1980) is 90% van al het vandalisme in Engeland een gevolg van het optreden van groepen.

De frustratie/haattheorie van Albert Cohen

Cohen stelt¹⁾ dat jongeren beoordeeld worden aan de hand van een serie middle-classnormen, zoals: mondelinge uitdrukkingsvaardigheid, academische intelligentie, prestatiedrang, goede manieren. Voldoen ze aan deze normen dan verkrijgen ze status en waardering en daarmee zal hun gevoel van eigenwaarde stijgen. Eigenlijk is er dus sprake van een statusstrijd onder de jongeren. Helaas zijn – nog steeds volgens Cohen – niet alle jongeren gelijkelijk toegerust om in deze strijd succes te behalen. De middle-classjeugd heeft namelijk door haar opvoeding een voorsprong. Het gevolg daarvan is dat de lower-classjeugd afhaakt in deze ongelijke strijd. Dat afhaken is echter niet makkelijk in een maatschappij waar middle-classnormen alom vertegenwoordigd zijn, sterker nog: in een wereld waarin iedereen (dus ook de lower-classjeugd zelf) die normen voor een deel in zichzelf heeft opgenomen. Daarom blijft het vaak niet bij afhaken. De lower-classjeugd gaat zich afzetten tegen die middle-classnormen. Cohen spreekt hier van een 'reactieformatie'. Met andere woorden, dit afzetten geschiedt vol rancune om anderen en zichzelf te bewijzen dat zij (de lower-classjongeren) de statusstrijd niet meer zien zitten. Kort samengevat gaat het bij de theorie van Albert Cohen dus om het uit de boot vallen van de gefrustreerde lower-classjeugd, waarna deze jeugd zich afzet tegen de middle-classmaatschappij en haar symbolen.

Aangezien scholen in de genoemde statusstrijd een zeer belangrijke rol spelen (Cohen spreekt daar dan ook uitgebreid over) is het aannemelijk dat de jeugd waar Cohen het over heeft, zijn haat vooral op deze symbolen van het hun opgelegde middle-classnormenpatroon richt.

Met dit gegeven in het achterhoofd is het interessant om te weten dat ook meer recente studies wijzen op een verband tussen slechte schoolprestaties en hekel aan school enerzijds en vandalisme anderzijds.²⁾ Maar in breder verband zou men misschien niet alleen het haatvandalisme dat zich tegen scholen richt, doch al het frustratie- en haatvandalisme met de ideeën van Cohen verder kunnen onderbouwen. Tenminste als Cohens theorie juist is!

Men kan zich echter afvragen of Cohen de zaak niet wat al te extreem stelt. Zijn hele theorie is een erg stevig gesmede keten van oorzaken en gevolgen. Het lijkt wel of er voor de uit de boot gevallen lower-classjongere geen ontkomen meer aan is: hij wordt hoe dan ook een jeugddelinquent en blijft het.

Door anderen – en één van hen komen we in deze paragraaf nog tegen – is de theorie van Cohen dan ook duchtig aangevallen. Ook Cohen zelf heeft in latere publicaties versoepelingen in zijn ideeën aangebracht.

De instrumentele theorie van Cloward en Ohlin

Sleutelwoorden in deze theorie zijn doelen en middelen. Volgens Cloward en

¹⁾ Cohen A. K., *Delinquent boys: the culture of the gang*, 1955. Een zeer korte Nederlandse samenvatting van Cohens theorie alsmede een serie andere theorieën die we hier behandelen is te vinden in Cohen A. K., *Sociologie van het afwijkend gedrag*, 1969. Een goed en duidelijk Engelstalig overzicht van de in deze paragraaf behandelde theorieën vindt men in Hood R. en Sparks R., *Key issues in Criminology*, 1970.

²⁾ Zie Gladstone F. J., 'Vandalism amongst adolescent schoolboys', in Clarke R.V.G. (editor) *Tackling Vandalism*, 1978.

Ohlin¹⁾ bestaat er in de huidige maatschappij een allesoverheersend succesdoel: geld. Nu trappen we een open deur in als we zeggen dat bepaalde groepen in de maatschappij hiervan veel hebben en andere weinig. Als de mensen die weinig hebben (de lower-class dus), hun doel niet kunnen bereiken met legitieme (= wettige) middelen, gaan ze het slechte pad op om met niet-legitieme middelen hun doel na te streven. Maar ook het werken met niet-legitieme middelen is iets wat je moet kunnen: je moet het leren en – minstens even belangrijk – je moet de mogelijkheden hebben om het te leren.

Cloward en Ohlin wijzen hier op het belang dat men moet hechten aan het verschil dat bestaat in mogelijkheden om de delinquente weg in te slaan, bijvoorbeeld: leer je wel of niet spelenderwijs hoe je iets moet stelen, hoe je met inbrekerswerktuig en wapentuig moet omgaan, hoe je voor veel geld en met weinig risico de buit moet verkopen, etc. De mogelijkheden om de delinquente weg in te slaan zullen echter van buurt tot buurt verschillen. In buurten waar veel professionele misdadigers wonen zal de jeugd zulke dingen sneller leren dan in andere buurten. Zo komen Cloward en Ohlin op de twee volgende typen delinquente subcultuur²⁾:

– *de criminele subcultuur*

Deze zou te vinden zijn in een stabiel lower-classbuurtmilieu, dat gekarakteriseerd wordt door nauwe banden tussen misdadigers van verschillende leeftijd. Door deze integratie ontstaat voor de jeugd de mogelijkheid om via het pad der (georganiseerde) misdaad het succesdoel (het grote geld) te bereiken.

– *De conflict-subcultuur*

Deze zou voorkomen in lower-classbuurten waar de mogelijkheden om over te gaan naar de hoogste klas (de klas van de volwassen echte criminelen) ontbreken. Met name zou deze subcultuur te vinden zijn in de gedesorganiseerde (niet stabiele) buurten van de nieuwe immigranten, met andere woorden de 'slum' van de Chicago-school.

Bij deze subcultuur ligt de nadruk op vechten en de 'vechtgang': de zogenaamde 'warrior cult' waarvan de essentie met trefwoorden als reputatie, moed en territorium te omschrijven valt. Het vechten is in deze subcultuur slechts een soort vervangingsmiddel. De weg naar het grote geld is totaal geblokkeerd; noch met legitieme, noch met niet-legitieme middelen kan men het succesdoel bereiken. Om toch status te krijgen gaat de jeugd dan maar met elkaar vechten.

De hoeksteen waarop het theoretische bouwwerk van Cloward en Ohlin rust, is het allesoverheersende doel: geld. Deze theorie zou ons dus iets kunnen leren over wat in paragraaf 2 vandalisme uit hebzucht (instrumenteel vandalisme) genoemd werd. Aangezien dit type vandalisme echter buiten onze definitie valt, lijkt de theorie van Cloward en Ohlin op het eerste gezicht voor ons weinig bruikbaar.

Cloward en Ohlin wijzen ons echter ook op het bestaan en de achtergronden van de zogenaamde 'vechtgangs' en dit verschijnsel kan in verband gebracht worden met frustratie- of haatvandalisme.

Overigens kunnen we bij deze theorie eenzelfde aanmerking maken als bij die van Albert Cohen; de hele theorie komt erg determinerend over. Met andere woorden,

¹⁾ Cloward R. A. en Ohlin L. E., 'Illegitimate means and delinquent subcultures', in Wolfgang, 1962, (zie literatuurlijst).

²⁾ Naast deze twee typen onderscheiden Cloward en Ohlin nog de terugtrekkende subcultuur (druggebruikers e.d.). Dit type lijkt ons echter voor het onderwerp vandalisme weinig bruikbaar.

ook hier lijkt het of alle jongeren in een bepaald gebied wel jeugddelinquent moeten worden en zullen moeten blijven.

Aandacht voor de 'gewone' jeugddelinquentie: Matza

Matza wijst naar aanleiding van de hiervoor uiteengezette ideeën op enige mogelijke punten van kritiek¹⁾. Hij legt daarbij de nadruk op de overeenkomst die bestaat tussen de delinquente en de niet-delinquente jeugd. Hij stelt dan ook dat het idee waarbij een groep (bende, 'gang') van de groepsleden als het ware eist dat ze delinquent worden, veel meer delinquentie voorspelt dan er in feite plaatsvindt.

Eerder is er volgens hem sprake van een 'episodic drift' in de misdaad. Met andere woorden, men doet dan weer eens mee, dan weer niet, terwijl anderen nooit echt meedoen, maar veeleer meelopers zijn. Daarnaast denkt Matza dat jeugddelinquentie een activiteit is die gemakkelijk door iemand opgegeven kan worden. Met de ideeën van Cohen en van Cloward en Ohlin zou zoiets moeilijk verklaarbaar zijn.

Matza stelt dat jeugddelinquentie optreedt omdat pubers in een spanningssituatie zitten tussen kind zijn en volwassen zijn. Vooral in die periode zijn jongens in het algemeen – dus niet alleen lower-classjongens – ongerust over hun identiteit als man en over hun acceptatie bij vrienden van de groep. Daarom conformeren ze zich – al is dat vaak tijdelijk – aan groepsnormen als: hardheid, mannelijkheid, spanning, opwinding en avontuur. Zouden ze dat niet doen dan zou hun status in de vriendengroep bedreigd worden.

Matza's theorie is met name interessant omdat hij er van uitgaat dat jeugddelinquentie eigenlijk een normaal verschijnsel is dat door iedereen in de puberteit gepleegd wordt. De oorzaak van vandalisme zou, wanneer we de theorie van Matza volgen, vooral in de prestigestrijd binnen een vriendengroep gezocht moeten worden. Dit houdt in dat we vandalisme niet alleen bij de lower-classjeugd aantreffen maar dat vandalisme een verschijnsel is dat ook door middle-classjongeren in een bepaalde leeftijdscategorie gepleegd wordt.

Tot zo ver enige subculturele ideeën over de invloed van de vriendengroep op het verschijnsel jeugddelinquentie.

We zagen dat tussen de drie besproken theorieën nogal wat verschillen bestaan. Ten eerste met betrekking tot de vraag wie de jeugddelinquenten zijn. Ten tweede over de vraag waarom jongeren zich delinquent (gaan) gedragen.

In eerste instantie brengt zo'n veelheid van meningen de lezer waarschijnlijk in verwarring. Dat mag dan vervelend zijn, maar een sluitende theorie in deze bestaat niet en eigenlijk is dat ook niet zo verwonderlijk. We zagen in paragraaf 2 al dat er heel wat typen vandalisme bestaan. Het is duidelijk dat bij vandalisme dat in groepsverband gepleegd wordt, die groep een zekere invloed heeft. Deze invloed zal echter per type verschillend zijn. En dat brengt ons op het praktische niveau terug; van geval tot geval, van project tot project zal men moeten nagaan of er sprake is van groepsvorming en zo ja wat de rol van die groep dan is. Men kan daarbij enig houvast hebben aan de in deze paragraaf besproken theorieën.

¹⁾ Matza D. en Sykes G. M., 'Techniques of neutralisation: A theory of delinquency', in Wolfgang, 1962 (zie literatuurlijst).

Een korte samenvatting van Matza's theorie is te vinden in: Hood, 1970 (zie literatuurlijst).

Aan het eind van deze paragraaf gekomen, willen we nog twee opmerkingen maken.

Men zal in hoofdstuk II, naar aanleiding van ons eigen onderzoek in Amsterdam, de in het voorgaande behandelde ideeën opnieuw tegenkomen. Daar zullen we verder ingaan op de mogelijke waarde van die ideeën.

We willen er tenslotte op wijzen dat alle theorieën die in deze paragraaf besproken zijn, één belangrijk kenmerk gemeen hebben: ze richten zich allen op de jeugddelinquent, de dader.

Een andere ingang is echter ook mogelijk. Men kan ook kijken naar de situatie waarin iemand een dader van een strafbaar feit wordt. Dan stelt men zich vragen als 'hoe ziet die situatie er uit?' en 'wat maakt een bepaalde situatie zo speciaal dat juist hier een dader toeslaat?' Deze tweede ingang komt in de volgende paragraaf aan de orde.

4. De environmentalisten

Aan het eind van de zestiger jaren komt er een nieuwe stroming op in criminologenland. Men spreekt wel van de environmentalisten. Het zijn wetenschappers die zich richten op de plaats waar de misdaad gepleegd wordt¹). Ze kijken naar de mogelijkheden en de beperkingen die zo'n omgeving voor de (potentiële) misdadiger biedt. Daarbij hebben ze vooral oog voor de preventie en controle van die misdaad. Ze besteden geen aandacht aan de vraag wat voor processen aan de basis liggen van het feit dat de misdadiger tot zijn misdaad komt. Dit in tegenstelling tot de theorieën uit de vorige paragraaf.

C. Ray Jeffery is samen met Oscar Newman de belangrijkste voorman van deze stroming²). De ideeën van deze twee wetenschappers lijken sterk op elkaar en we zullen daarom hun ideeën als één theorie behandelen.

De environmentalisten menen dat door manipulatie van de omgeving waarin een mens verkeert, zijn gedrag beïnvloed kan worden. Ze menen bovendien dat het menselijk gedrag ten behoeve van positieve doelen gemanipuleerd mag worden. Men kan zijn vraagtekens zetten bij de woorden 'kan' en 'mag', maar daarover later meer. Laten we eerst eens gaan kijken wat de environmentalisten verstaan onder manipulatie van de omgeving.

In de eerste plaats doelen ze hiermee op alarm – en surveillancesystemen, een betere beveiliging door sloten en grendels, versteviging van vernielbare objecten en dergelijke. Waarschijnlijk omdat ze hiermee op meer technisch preventief terrein komen, gaan de heren hier verder weinig in details op door.

Het volgende punt heeft daarentegen veel sterker hun aandacht. In de tweede plaats doelen ze namelijk op het stedenbouwkundig en planologisch ontwerp van stadswijken en de architectonische uitvoering daarvan. Deze punten combineren ze met de begrippen 'zichtbaarheid' en 'betrokkenheid'.

Deze combinatie is op zichzelf vrij logisch. Als een architect vergeten is ramen te maken in een flatgebouw zal een willekeurige bewoner van dat flatgebouw ook niet snel optreden als er buiten een vernieling wordt aangericht. Hij ziet het immers niet!

Bij het begrip 'betrokkenheid' is het moeilijker een voorbeeld te vinden, maar we kunnen ons voorstellen dat als een bewoner zich te gast voelt in zijn eigen steriele flatwijk hij ook geen overweldigende belangstelling aan de dag zal leggen voor de vernieling van een telefooncel op de hoek.

Het idee zal duidelijk zijn: als ik kan zien dat er iets gebeurt en als ik me betrokken voel bij wat daar gebeurt, zal ik er iets aan doen. Bijvoorbeeld: 'Wat zie ik nu ... dat is mijn telefooncel die ze daar willen gaan mollen ... maar dat gaat zomaar niet!' Bovendien zal de potentiële overtreder met deze mogelijkheid rekening (gaan) houden, met als gevolg dat hij maar liever niet aan zijn werk begint (preventie dus). Volgens de environmentalisten kan men door stedenbouwkundige en architectonische veranderingen de zichtbaarheid en de betrokkenheid vergroten. Men moet met andere woorden veranderingen aanbrengen in de situatie waarin misdaad plaatsvindt. Daardoor zou men de hoeveelheid misdaad in die situatie (op die plek) doen afnemen.

¹) De environmentalisten spreken in hun werk over de misdaad in het algemeen (crime). Heel vaak bedoelen ze daarmee impliciet jeugddelinquentie en/of vandalisme. We hebben ons in deze paragraaf strikt aan hun terminologie gehouden en gebruiken daarom het woord misdaad.

²) Jeffery C. R., *Crime prevention through Environmental Design*, 1971, Newman O. *Defensible space*, 1973.

Het wordt thans tijd voor enige opmerkingen bij deze theorie.

Ten eerste kan men zich de vraag stellen in hoeverre het veranderen van de omgeving toelaatbaar is. We kunnen ons niet aan de indruk onttrekken dat de heren environmentalisten in dat opzicht soms wel eens wat al te hard van stapel lopen. De preventieve maatregelen die ze voor een bepaalde plek voorstellen gaan dan zover dat de nadelen ervan ons inziens groter worden dan de nadelen die aan de aldaar optredende misdaad kleven.

Ten tweede is het onduidelijk in hoeverre het veranderen van de omgeving effect heeft. Als we ons even beperken tot de gebouwde omgeving zou men kunnen opmerken dat architectonische veranderingen daarin best aardig zijn, maar dat het nog altijd de mensen zijn die een misdaad plegen en niet de gebouwen.

Met andere woorden: het is de vraag of je de mensen verandert door hun omgeving te veranderen. In het complexe verband dat bestaat tussen de gebouwde omgeving en de individuele bewoners daarvan is dat een constant strijdpunt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de environmentalisten van andere wetenschappers het verwijt krijgen dat ze de invloed van de gebouwde omgeving overschatten.

Ten derde kan men zich de sterk met het voorgaande punt verband houdende vraag stellen in hoeverre het veranderen van de omgeving mogelijk is. Zo hechten de environmentalisten bijvoorbeeld veel waarde aan een bloeiend en rijk straatleven (veel gezelligheid en drukte op straat)¹⁾. Dat geeft volgens hen een grotere sociale controle en dus minder misdaad. Het is echter lang niet zeker of men die gezelligheid en drukte kan afdwingen door veranderingen aan te brengen in de gebouwde omgeving. Een bloeiend en rijk straatleven is waarschijnlijk eerder een gevolg van bepaalde sociale, culturele en economische factoren. In ieder geval is het niet alleen een gevolg van een bepaald type gebouwde omgeving.

Tenslotte kan men de environmentalisten verwijten dat ze met hun basisbegrippen 'zichtbaarheid' en 'betrokkenheid' een grote serie onderzoekers met heel wat werk hebben opgezadeld. Deze basisbegrippen zijn namelijk bijzonder moeilijk te operationaliseren. Toch moeten we oppassen dat we niet het kind met het badwater weggooien. De environmentalisten geven met hun nadruk op de plaats waar misdaad plaatsvindt, een zinvolle relativering van de theorieën die we in de voorgaande paragrafen bespraken.

Als we de ideeën van de environmentalisten direct willen vertalen naar het verschijnsel vandalisme, zouden de plaatsen waar vandalisme optreedt in de eerste plaats 'stille plekken' moeten zijn. Met andere woorden plekken waar weinig mensen aanwezig zijn en/of op uitkijken.

We zullen in het volgende hoofdstuk zien in hoeverre dit klopt met de uitkomsten van ons onderzoek in Amsterdam.

¹⁾ Zowel Jeffery als Newman baseren zich in dit opzicht sterk op de ideeën van Jane Jacobs. Vergelijk: Jacobs J., *The dead and life of Great American Cities*, 1961.

5. Jeugdvoorzieningen en vandalisme

In de voorgaande paragrafen zijn we één begrip nog niet tegengekomen: jeugdvoorzieningen. Over het algemeen verstaat men onder jeugdvoorzieningen de plaatsen die de jeugd mogelijkheden bieden om te recreëren: buurthuizen, sportclubs, sleutelwerkplaatsen, sportvelden en -hallen, cafés, discotheken, bioscopen etc.

Men zegt dan ook vaak over jeugdvoorzieningen dat ze de jeugd van de straat houden en dat door de activiteiten die er plaats vinden, de jeugd stoom kan afblazen.

Het woord jeugdvoorzieningen is heden ten dage ook een centraal begrip in het welzijnsjargon, al heeft het woord daarin vaak een veel ruimere betekenis dan wij er in het voorgaande aan gaven en laat men ook de huisvestings-, werk-, en onderwijssituatie onder het begrip jeugdvoorzieningen vallen.

In deze paragraaf zullen we in het kort enkele ideeën over de relatie tussen vandalisme en jeugdvoorzieningen (in de betekenis die wij er aan geven) bespreken.

We stelden dat men vaak de mening hoort verkondigen dat jeugdvoorzieningen de jeugd van de straat zouden houden en dat de jeugd door die voorzieningen stoom zou kunnen afblazen. Deze redenering volgt – kort samengevat – de volgende stappen:

- De jeugd wil activiteiten ontplooiën; jongeren willen zich kunnen uitleven, hun agressie kwijtraken.
- Over de vraag waarom de jeugd stoom moet afblazen zijn de meningen verdeeld. Termen als frustratie, achtergestelde maatschappelijke situatie, basisbehoefte en vervreemding, wisselen elkaar af in een bonte rij.
- Over de volgende essentiële stap zijn de meningen echter niet verdeeld. Men stelt dat de vorm van de activiteiten die de jeugd wil ondernemen er niet zo veel toe doet: de jeugd wil actie; hoe die actie eruit ziet, is minder van belang. Actie kan dus net zo goed het demonteren van een lantaarnpaal als het demonteren van de eigen brommer zijn.
- De conclusie ligt na deze stap voor de hand: als je de jeugd maar voldoende mogelijkheden (voorzieningen) geeft waardoor ze hun behoefte aan activiteiten positief kunnen uitleven, zal de behoefte aan negatieve activiteiten (waaronder men dan vandalisme rekent) afnemen.

Hiermee lijken deze ideeën een soort onderbouwing te vormen van het eerder door ons onderscheiden type vandalisme uit verveling. In plaats van zich niet positief uit te kunnen leven, kan men immers ook spreken van zich vervelen.

Ook bij deze ideeën moeten we op enige zwakke plekken wijzen. Ten eerste kan men een vraagteken zetten bij de aanname dat de jeugd net zo lief aan een lantaarnpaal 'sleutelt' als aan de eigen brommer. Het is dus de vraag of men de ene activiteit zo maar mag verwisselen met de andere. Misschien vindt de jeugd verboden activiteiten (zoals vandalisme) wel leuker dan goedgekeurde activiteiten. Ten tweede kan men zich afvragen of de (eventueel te scheppen) jeugdvoorzieningen de jongeren waar het om gaat (de vandalen) wel bereiken. Het is de vraag of die vernielende jongeren wel gebruik kunnen (willen) maken van die jeugdvoorzieningen. Uit een onderzoek in Frankrijk¹⁾ blijkt namelijk dat de opvulling

¹⁾ *Responses à la violence*, Rapport du Comité d'études sur la violence, la criminalité et de la délinquance. Présidé par Peyrefitte A. (2 delen) 1977. Zie deel II, pag. 378.

van de toegenomen vrijetijd van jongeren via sociaal-culturele bezigheden of via de sport slecht werkt. Er bestaan teveel drempels, bijvoorbeeld in de vorm van verplicht lidmaatschap. Bij sportclubs geldt daarnaast nog het probleem dat deze sterk geprofessionaliseerd zijn. Er is veelal een strenge selectie op techniek en er staan straffen (boetes) op afwezigheid etc. Een beetje voor de gein een balletje trappen is er nauwelijks meer bij¹). Volgens het Franse rapport blijken sociaal-culturele en sportvoorzieningen daardoor bij jeugddelinquenten (!) weinig populair te zijn. Slechts 10% van hen blijkt aan georganiseerde vrijetijdsbesteding deel te nemen. Voor de geïnteresseerden merken we nog op dat het rapport ook enige aanbevelingen doet ter verbetering van deze situatie²).

Uit dit Franse rapport kunnen we in ieder geval afleiden dat de rechtlijnige reeks: meer jeugdvoorzieningen = meer stoom afblazen = minder vernielingen, wellicht niet zal opgaan, omdat bepaalde groepen van die voorzieningen geen – of weinig – gebruik maken. Al zitten we bij dit Franse rapport weer met het probleem dat men slechts uitspraken doet over jeugddelinquentie in het algemeen, ook andere bronnen maken echter duidelijk dat bepaalde groepen of groepjes jongeren niet bereikt worden door jeugdvoorzieningen³).

Kritiek op het idee dat meer jeugdvoorzieningen in een bepaalde buurt de hoeveelheid vernielingen zullen doen afnemen, is ook te beluisteren in kringen van politie en sommige gemeentelijke diensten. Daar stelt men in de eerste plaats dat meer jeugdvoorzieningen misschien zelfs meer vandalisme zouden kunnen veroorzaken (na een stevig popconcert blijken veelal de volgende morgen ook de lantaarnpalen spontaan de grond uit gesprongen te zijn) en in de tweede plaats dat vandalisme zich juist rondom jeugdvoorzieningen – waaronder men ook sportvoorzieningen rekent – concentreert.

Zoals we zien bestaan er dus over de invloed van jeugdvoorzieningen op vandalisme verschillende meningen.

In hoofdstuk 2 zullen we een kleine – en overigens nog zeer onvolledige – poging wagen om meer licht te werpen op dit nog onontgonnen onderzoeksterrein.

¹) Vergelijk ook het reeds genoemde artikel van Ian R. Taylor op blz. 16 (noot 2).

²) Om bij de jeugd interesse te wekken voor georganiseerde vrijetijdsbeleving en om de uitsluiting van agressieve 'lastposten' te voorkomen, doet men in het rapport *Responses à la violence* (deel II pag. 383) de volgende aanbevelingen:

- a. Meer participatie van jongeren bij het organiseren van vrijetijdsactiviteiten.
- b. Versoepeling van de normen en regels die de overheid hiervoor oplegt.
- c. Verlaging van de toegangsdrempel voor jongeren, bijvoorbeeld het maken van een sleutel-werkplaats voor brommers en auto's; zeker dient men het heffen van toegangsprijzen te vermijden.
- d. Het ontwikkelen van echte massasport, dat wil zeggen:
 - geen systematische (op techniek) gerichte selectie en uitsluiting van hen die niet veel (en zwaar) willen trainen.
 - inschakeling van vrijwilligers voor clubwerk (m.a.w. de vandaal als grasmaaier, masseur en lijntrekker).
 - meer mogelijkheden en terreinen (geen sportieve monoculturen).

³) Zie het rapport van de werkgroep Jongerenproblematiek Amsterdam Noord (werkgroep JAN), getiteld *Vandalisme?*, 1979.

6. Samenvatting

In de voorgaande paragrafen zijn heel wat ideeën de revue gepasseerd. Toch dient de lezer goed te beseffen dat al die verschillende ideeën zijn ontstaan naar aanleiding van bepaalde gebeurtenissen en ervaringen. Als men concreet iets wil doen aan vandalisme zal men dus een selectie moeten maken uit deze ideeën. Zo heeft het bijvoorbeeld weinig nut om de ideeën over vandalisme uit haat of frustratie te gebruiken in een situatie waar men te maken heeft met jonge kinderen die wel eens wat vernielen, maar waarbij totaal geen sprake is van haat of frustratie als achterliggend motief. Afhankelijk van de specifieke situatie waarin men aan vandalisme wil gaan werken, zullen de ideeën die men nader wil onderzoeken, geformuleerd moeten worden. Men moet dus met andere woorden steeds zelf een op de eigen situatie betrekking hebbende theorie formuleren. Vandaar ook dat we dit hoofdstuk begonnen met een indeling naar typen vandalisme. Zo'n opdeling maakt het allicht eenvoudiger om te zien welk type vandalisme het meest overeenkomt met het soort vandalisme dat men zelf constateert.

Vervolgens hebben we geprobeerd deze verschillende typen vandalisme in de daarop volgende paragrafen iets verder uit te diepen met een serie theorieën over jeugddelinquentie.

Kijkend naar de daders wezen de ideeën van Shaw en McKay op het interessante aspect dat de hoeveelheid jeugddelinquentie volgens hen afneemt naarmate de afstand tot het centrum groter wordt en dat daarnaast jeugddelinquentie het meest zal voorkomen in zogenaamde sociaal gedesorganiseerde buurten. We stelden daarbij dat die ideeën van Shaw en McKay waarschijnlijk in eerste instantie betrekking zullen hebben op spelvandalisme en misschien ook, maar in mindere mate, op prestigevandalisme.

Uit de ideeën van Cohen, Cloward, Ohlin en Matza destilleerden we meer achtergrondinformatie over andere typen vandalisme. Daarbij kwam als belangrijkste discussiepunt de vraag naar boven of vandalisme nu gepleegd wordt door lower-class jeugd of door zowel lower- als middle-classjeugd. Maar misschien kunnen beide stellingen opgaan, afhankelijk van welk type vandalisme men bekijkt.

In paragraaf 4 benaderen we het probleem van een andere kant. Aan de hand van de zogenaamde environmentalistische theorie hebben we ons gericht op de situatie (de plek) waar vandalisme optreedt. De environmentalistische theorie volgend zouden dit vooral 'stille plekken' moeten zijn. Dat wil zeggen plekken waar weinig mensen zijn en/of op uitkijken.

Tenslotte bekeken we in paragraaf 5 nog enige ideeën over het mogelijke verband tussen jeugdvoorzieningen en jeugddelinquentie.

Zoals gezegd, als men wil gaan werken aan de vermindering of bestrijding van het vandalisme op een bepaalde plek, zal men moeten selecteren uit de ideeën die in dit hoofdstuk gepresenteerd werden. Datzelfde geldt eigenlijk ook voor onderzoekers die zich verder willen gaan verdiepen in het verschijnsel vandalisme. Al deze ideeën zijn immers niet tegelijkertijd te onderzoeken om de eenvoudige reden dat dat teveel werk is.

Aan de samenvatting die we zojuist in deze paragraaf gaven, kan men al zien dat ook wij thans een zekere selectie in de behandelde ideeën gemaakt hebben.

We zullen in het volgende hoofdstuk (II) een manmoedige poging doen om de in deze paragraaf samengevatte ideeën verder te onderzoeken.

**II.
Onderzoek
'vandalisme
in
Amsterdam'**

1. Inleiding

In het vorige hoofdstuk heeft de lezer een aantal theorieën over vandalisme aangetroffen. In ons onderzoek 'Vandalisme in Amsterdam' hebben wij getracht na te gaan in hoeverre die ideeën voor Amsterdam kloppen. Wij zijn daarbij van de volgende probleemstelling uitgegaan:

In de eerste instantie vragen we ons af hoe het gesteld is met de geografische spreiding van de hoeveelheid vandalisme in Amsterdam. Met andere woorden: waar komt vandalisme voor, en in welke mate?

In tweede instantie vragen we ons af hoe de gevonden spreiding van vandalisme is te verklaren. Met andere woorden: waarom komt vandalisme daar meer of minder voor?

Een dergelijke probleemstelling brengt met zich mee dat er cijfers over opzettelijke vernielingen verzameld moeten worden. In paragraaf 2 zal uiteengezet worden hoe dat in zijn werk is gegaan.

De gegevens over vernielingen werden op een zeer gedetailleerde kaart van Amsterdam ingetekend. Aan de hand van deze kaart konden we nagaan of vandalisme inderdaad – zoals de environmentalisten veronderstellen – vooral op stille plekken voorkomt. Tevens was het mogelijk de concentratie van vernielingen rond bepaalde voorzieningen te bekijken. Dit alles vindt de lezer in paragraaf 3.1. Van deze vernielingenkaart is echter niet af te lezen of vandalisme nu wel of niet in hoofdzaak door lower-class jongeren gepleegd wordt. Algemener gesteld: het is niet mogelijk direct uitspraken te doen over de dadergeoriënteerde ideeën. Om dit probleem te omzeilen bewandelden we dezelfde weg als Shaw en McKay. Een weg die overigens in (sociaal geografisch) onderzoek zeer gebruikelijk is. Bij het Bureau voor Statistiek kan men terecht voor tal van gegevens (leeftijdsoopbouw, raciale samenstelling, politieke voorkeur, etc.) die betrekking hebben op een negentigtal buurten¹). Wij op onze beurt gingen turven hoeveel vernielingen er in elke buurt waren aangericht.

Dat stelde ons in staat na te gaan of er verbanden bestaan tussen de hoeveelheid vernielingen per buurt enerzijds en de bevolkingsgegevens anderzijds. We kregen daarbij echter te maken met een nieuw probleem: de (eventueel) gevonden verbanden hebben betrekking op buurten en we willen uitspraken doen die betrekking hebben op individuen. Stel bijvoorbeeld dat we het volgende vinden: een buurt heeft 90% krotwoningen en 10% goede woningen; in deze buurt komt zeer veel vandalisme voor.

In dit geval is het verleidelijk om een verband te veronderstellen tussen de slechte behuizing enerzijds en de hoeveelheid vandalisme anderzijds. Met deze conclusie kan men echter hopeloos de mist in gaan! Bijvoorbeeld als zou blijken dat alle vandalen wonen in die 10% goede woningen²).

Aan de hand van cijfers over buurten kunnen dan ook slechts zeer voorzichtige uitspraken gedaan worden over de dadergeoriënteerde ideeën.

Bovenbedoelde analyse van buurtgegevens, inclusief voorzichtige uitspraken, is in paragraaf 3.2. te vinden.

¹) Een buurt is een stukje stad met gemiddeld zo'n 10.000 inwoners. De afgrenzing van de buurten is niet willekeurig. Het is namelijk de bedoeling dat binnen een buurt een zekere homogeniteit van bewoners (met name qua statusniveau) te constateren valt.

²) De klakkeloze vertaling van een verband op buurtniveau naar individueel niveau wordt in vaktermen met 'ecologische fout' aangeduid.

Vervolgens worden in paragraaf 4 de conclusies uit het onderzoek met cijfers – de beide delen van paragraaf 3 – op een meer overzichtelijke wijze gerangschikt.

Om na te gaan in hoeverre deze voorzichtige conclusies juist zijn, hebben wij in een tweetal buurten een aantal gesprekken gevoerd met mensen die in hun werksituatie veel met vandalisme te maken hebben. Voorts stelden deze interviews ons in staat wat te weten te komen over de motieven achter vandalisme¹⁾.

Een beknopte samenvatting van de resultaten van deze interviews is in paragraaf 5 te vinden.

Tot besluit van het hoofdstuk worden in paragraaf 6 de conclusies uit de voorgaande paragrafen met elkaar gecombineerd.

¹⁾ Om motieven achter vandalisme te onderzoeken zou men natuurlijk het best bij vandalen zelf te rade kunnen gaan, maar aangezien wij ons onderzoek niet eindeloos konden laten voortduren, stelden wij ons tevreden met de meningen uit de tweede hand.

2. Het meten van vandalisme

De vraag waar vandalisme voorkomt, voert in eerste instantie terug naar de vraag wat je tot vandalisme wilt rekenen en hoe dat gemeten kan worden¹⁾.

Ten behoeve van ons onderzoek hebben we de definitie zoals die in de indeling gegeven is, nog enigszins bijgeslepen:

Vandalisme is het opzettelijk vernielen van publieke (openbare) objecten door jongeren, zonder dat dit aanwijsbaar materieel voordeel oplevert.

De keuze van publieke objecten is te verklaren uit het feit dat betrouwbare cijfers over vernielingen aan privé bezit moeilijk te achterhalen zijn. Bovendien heeft onderzoek (Sturman '78)²⁾ uitgewezen dat vernielingen aan privé bezit een fractie vormen van het aantal vernielingen aan openbare eigendommen.

Bij onze speurtocht naar gegevens over vernielingen aan openbare objecten kwamen we in contact met diverse gemeentelijke diensten. Daar werden de volgende cijfers verzameld:

- vernielingen aan lantaarnpalen (vanaf 1 maart tot en met 31 december 1979), aantal: 2535;
- vernielingen aan halteborden (vanaf 1 september tot en met 31 december 1979), aantal: 483;
- vernielingen aan bomen (in 1978 en 1979), aantal: 208;
- brandstichtingen aan scholen (in 1978), aantal: 42

Andere gegevens bleken niet bruikbaar of niet binnen een redelijk tijdsbestek te verzamelen.

Wij achten bovenvermelde cijfers goed bruikbaar, ondanks een aantal problemen dat er aan vast zit.

In de eerste plaats houden de diverse diensten een administratie van reparaties bij. Er stond in deze administraties wel altijd vermeld of er sprake was geweest van een opzettelijke vernieling, maar het uitsorteren hiervan nam zeer veel tijd in beslag.

In de tweede plaats moet men zich afvragen of de cijfers over vernielingen niet hoofdzakelijk een weerspiegeling zijn van de spreiding der objecten. Een voorbeeld ter verduidelijking. In het centrum van de stad, waar vele lijnen van het openbaar vervoer samenkomen, staan veel meer halteborden dan in de buitenwijken. De constatering dat in het centrum meer halteborden vernield worden dan buiten het centrum, is dus niet zo veelzeggend. Indien men zich alleen op halteborden zou baseren, mag men niet zeggen dat er in het centrum meer vandalisme (dus vernielingen aan alle soorten objecten) plaatsvindt dan in de rest van de stad. Met dit soort problemen dient bij cijfermatig onderzoek rekening te worden gehouden. De derde bedenking die men tegen de verzamelde gegevens kan inbrengen, is de belangrijkste. Men dient zich af te vragen of de vernielingen aan halteborden, bomen en lantaarnpalen een betrouwbaar beeld geven van het totale vandalisme. Als er veel buurten zijn waar weinig aan deze objecten vernield wordt, maar des te meer aan bijvoorbeeld telefooncellen, geven onze cijfers een weinig betrouwbaar beeld van al het vandalisme dat plaatsvindt.

¹⁾ Het zou te ver voeren hier uitgebreid in te gaan op de voor- en nadelen van de verschillende manieren waarop men vandalisme kan meten. De geïnteresseerde lezer verwijzen we naar de appendix.

²⁾ De volledige titels (plus korte beschrijving) van de literatuur waar in dit hoofdstuk naar verwezen wordt, zijn te vinden in de literatuurlijst.

Waarschijnlijk speelt dit probleem in ons onderzoek slechts een beperkte rol. De vernielingen die wij gemeten hebben, zijn over het algemeen vrij licht van aard en waarschijnlijk zullen motieven als spel, prestige en verveling er aan ten grondslag liggen. Zo is 'wie laat de meeste lantaarnpalen uitgaan' een spelletje waarbij men alleen een lampje moet stukgooien of het deurtje moet openen en de zekering losdraaien. Een ander voorbeeld: een groepje jongens staat bij de tramhalte te wachten: 'Wie durft – of kan – dat haltebord ombuigen?'

We kunnen natuurlijk niet met zekerheid zeggen dat de meeste door ons gemeten vernielingen op een dergelijke wijze plaatsvinden, maar het lijkt ons dat wat wij gemeten hebben, een goed beeld geeft van spel-, verveling-, en prestige-vandalisme. Met de andere typen vandalisme, die in hoofdstuk 1 onderscheiden zijn, zullen onze cijfers daarentegen weinig tot niets te maken hebben.

Dat met de cijfers geen instrumenteel en tactisch vandalisme gemeten wordt, is een voordeel; dat het belangrijke frustatievandalisme uit de boot valt, betekent evenwel een nadeel¹⁾.

In de volgende paragrafen zal blijken dat we met dit belangrijkste nadeel van onze cijfers steeds rekening hebben gehouden.

¹⁾ Volgens onze definitie is instrumenteel vandalisme geen vandalisme, zodat het ook niet gemeten dient te worden. Tactisch vandalisme valt gedeeltelijk wel binnen de definitie, maar aangezien er een groot aantal verschillende zaken met zeer uiteenlopende oorzaken onder te vangen zijn, wilden we dit type mede daardoor buiten het onderzoek houden.

Frustratievandalisme zouden we wel graag gemeten hebben, bijvoorbeeld met cijfers over zware vernielingen aan telefooncellen en bushokjes. De P.T.T. wilde echter niet meewerken. Aan de cijfers over vernielingen aan bushokjes kleefden te veel onzekerheden.

3. Het cijferonderzoek

3.1. Analyse aan de hand van de kaart met vernielingen

Globale indruk

In paragraaf 1 is reeds verteld dat de gegevens over vernielingen op een gedetailleerde kaart van Amsterdam zijn aangetekend. Het heeft in het kader van dit boek weinig zin deze kaart in haar volledigheid te presenteren. Wij volstaan met een klein stukje ervan, dat bij de toetsing van de ideeën van de environmentalisten als illustratie dient (kaart 2, zie pagina 42/43). Daarnaast hebben we om de speiding van de door ons gemeten vernielingen toch goed zichtbaar te maken, kaart 1 vervaardigd (pagina 38/39).

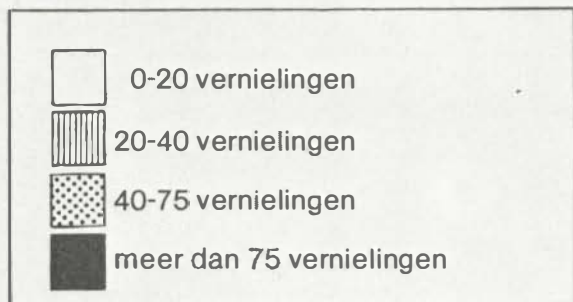
Uit kaart 1 kan het volgende globale beeld afgeleid worden. In een aantal buurten in het centrum, in Amsterdam-Noord en in Amsterdam-Nieuw West wordt meer vernield dan elders. Verderop zal blijken dat het centrum steeds een uitzonderingspositie inneemt. De vernielingen die daar plaatsvinden, zijn ons inziens een bijprodukt van het uitgaan in de binnenstad.

Toch moet niet uit het oog verloren worden dat overal in Amsterdam wel wat vernield wordt, zoals uit tabel 1 blijkt.

TABEL 1

Aantal vernielingen per stadsdeel, waarbij onderscheid gemaakt is tussen grote en kleine vernielingen aan lantaarnpalen, grote en kleine vernielingen aan halteborden en vernielingen aan bomen.

Stadsdelen	Lantaarnpalen		Halteborden		Bomen
	<i>groot</i>	<i>klein</i>	<i>groot</i>	<i>klein</i>	
1. Oud West	9	123	15	11	9
2. Oud Zuid	7	113	12	21	25
3. Oost	5	71	9	31	15
4. Watergraafsmeer	6	84	5	12	5
5. Zuid	5	92	15	47	51
6. Bos en Lommer	8	83	10	42	16
7. Noord	77	539	15	60	53
8. Nieuw West	35	313	38	46	25
9. Landelijk gebied	6	59	11	5	1
(-) Bijlmer	8	84	5	21	6
0. Centrum	28	780	24	28	2
Totaal alle stadsdelen	194	2.341	159	324	208

Voorts valt uit tabel 1 op te maken dat in het stadsdeel Zuid naar verhouding veel bommen, maar weinig lantaarnpalen vernield worden. Dit zou er op kunnen duiden dat kinderen van de meer welgestelde ouders – die met name in Amsterdam-Zuid wonen – andere objecten vernielen dan kinderen uit gezinnen met lage status, waarvan er in Zuid niet veel wonen.

Voor deze speculatieve veronderstelling hebben wij in het vervolg van ons onderzoek geen ondersteuning gevonden. Het idee verdient ons inziens bij toekomstig onderzoek nadere aandacht.

Tot zover deze globale indruk; in de volgende fase willen we nagaan op wat voor soort plekken vandalisme voorkomt.

Toetsing van de ideeën van de environmentalisten

Als we kaart 1 globaal confronteren met de ideeën van Jeffery en Newman, zien we twee belangrijke verschillen tussen hun theorie en onze uitkomsten. In het centrum van Amsterdam (stadsdeel 0, met andere woorden Amsterdam binnen de Singelgracht) constateren we, in vergelijking met andere stadsdelen, veel vernielingen. Voorts constateren we in de buitengebieden rond Amsterdam relatief weinig vernielingen (stadsdeel 9: landelijk gebied en ook stadsdeel (–): de Bijlmermeer).

Wanneer we nu vervolgens kijken in welke buurten van het centrum de meeste vernielingen plaatsvinden, valt op dat het aantal vernielingen het hoogst is in die buurten die qua rijkheid van het straatleven een wereldfaam genieten (de Wallen en de Jordaan). Dit zijn dus juist de buurten in Amsterdam waar het – tot verdriet van (sommige!) buurtbewoners – zo ongeveer 24 uur per dag druk is op straat. En over de stedenbouwkundige lay-out en de bouwwijze hebben de environmentalisten ook weinig te klagen: het stikt in deze buurten van de ramen en vensters met uitzicht op straat.

Aan de andere kant constateren wij weinig vernielingen in gebieden waar volgens de theorie van Jeffery en Newman geen paal meer overeind zou behoren te staan, omdat er bijna geen controle van bewoners en/of passanten (mogelijk) is. We doelen hier op het stadsdeel 9 (landelijk gebied) en op de Bijlmer.

Het landelijk gebied rond Amsterdam neemt met 42% van het oppervlak slechts 2% van het totale aantal vernielingen voor zijn rekening. In de Bijlmer vindt 4% van het totale aantal vernielingen plaats, terwijl dit stadsdeel 12% van het totale oppervlak van Amsterdam beslaat (waarbij opgemerkt moet worden dat een deel van de Bijlmer nog onbebouwd voor woestijn ligt te spelen).

Het simpele verband dat 'waar veel mensen zijn, wordt weinig vernield en waar weinig mensen zijn, wordt veel vernield' gaat in ieder geval niet op.

Het heeft er veel van weg dat dit (mogelijke) verband verstoord wordt door iets dat Mawby (1977) in zijn analyse van de Newman hypothesen ook al te berde bracht, namelijk als er veel mensen op straat zijn, is er misschien wel meer controle maar er zijn dan tegelijkertijd ook meer (potentiële) vernielers op straat.

Met de gedetailleerde kaart (kaart 2) zijn we evenwel in staat de ideeën van de environmentalisten op een tweede manier te toetsen.

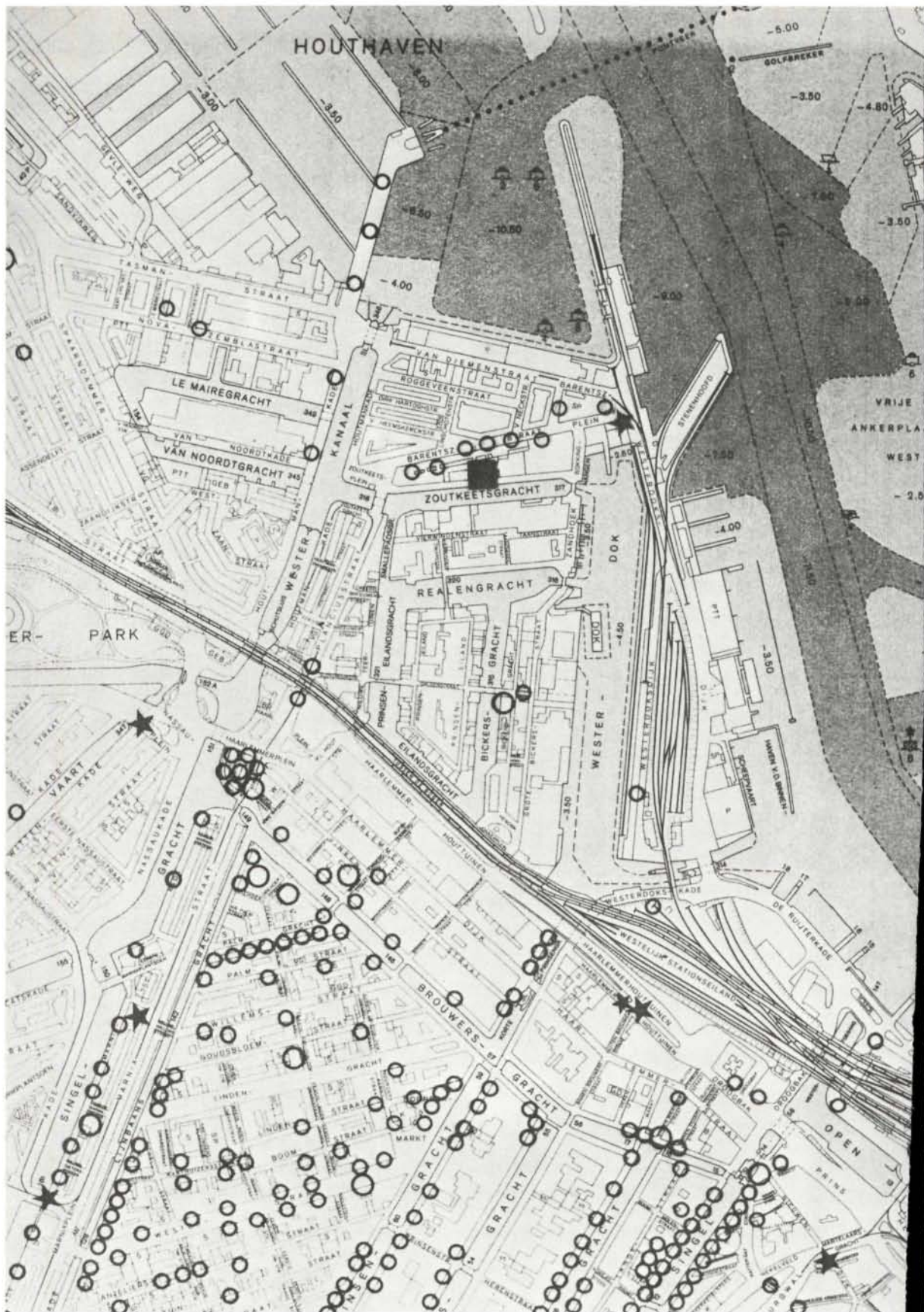
Aan de hand van deze vernielingenkaart kunnen we precies zien op welke plekken vernielingen hebben plaatsgevonden. Het was simpelweg turven hoeveel er vernield werd op stille plekken. Wat wij tot stille rekenen en wat daar vernield is, kan men in tabel 2 (pagina 41) vinden. Uit deze tabel blijkt dat 1.425 vernielingen (dat is 44% van het totaal aantal vernielingen) op stille plekken plaatsvinden.

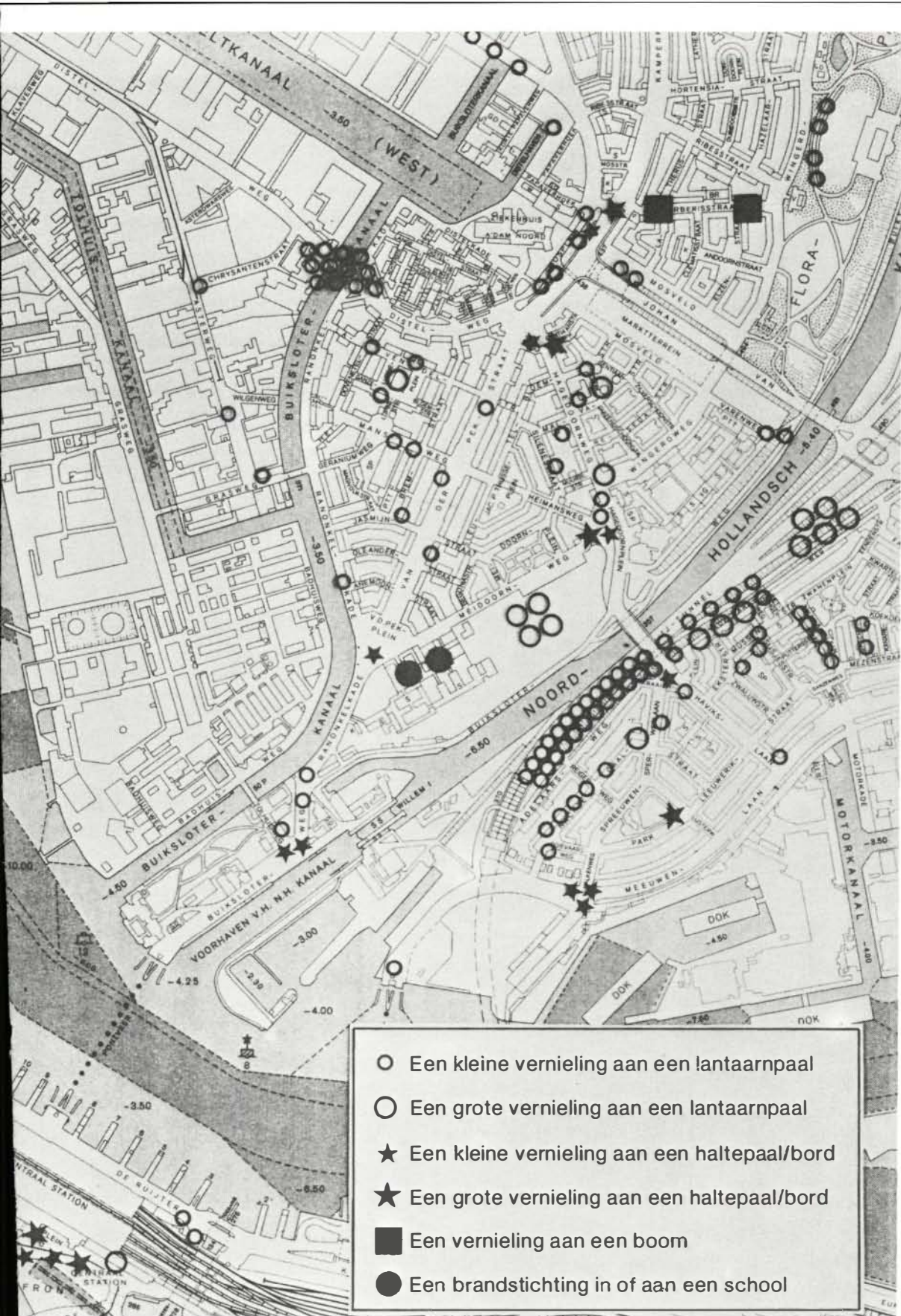
TABEL 2

Top 13 van vernielingen op stille plekken

Omschrijving plek	Stadsdelen met aantal ¹⁾			
	1 t/m 8	9	(-)	Totaal
1. Onbebouwde stukken langs water (meestal in combinatie met een groenstrook)	496	-	-	496
2. Parken (inclusief gebied tussen Nieuwe Meer en Bosbaan)	225	-	5	230
3. Taluuds (weg, rail en waterkering; inclusief voormalige Ringdijk)	103	-	35	138
4. Sportparken (inclusief aan- en afvoerwegen)	126	4	-	130
5. Op, onder of vlakbij viaducten (weg en rail)	95	-	4	99
6. Plantsoenen	48	-	44	92
7. Pad of weg zonder woonbebouwing in de omgeving	5	47	16	68
8. Pleinen (groot, vaak in combinatie met plantsoenen, bijvoorbeeld: Weteringplantsoen, Frederiksplein)	54	-	-	54
9. Terreinen voor industrie en/of handel	18	25	-	43
10. Havens (inclusief pont-opritten)	17	6	-	23
11. Grote parkeerplaatsen (zonder omringende woonbebouwing)	13	-	9	22
12. Winkelcentra (groot, bijvoorbeeld Osdorpplein, Gelderlandplein)	11	-	11	22
13. Begraafplaatsen (naaste omgeving, aan- en afvoerwegen)	8	-	-	8
Totaal	1.219	82	124	1.425

¹⁾ Stadsdeel Centrum (0) ontbreekt in deze tabel omdat we aangenomen hebben dat hier geen stille plekken zijn. De stadsdelen Landelijk Gebied (9) en Bijlmer (-) zijn apart opgenomen omdat elke vernieling daar volgens ons op een stille plek plaatsvindt.

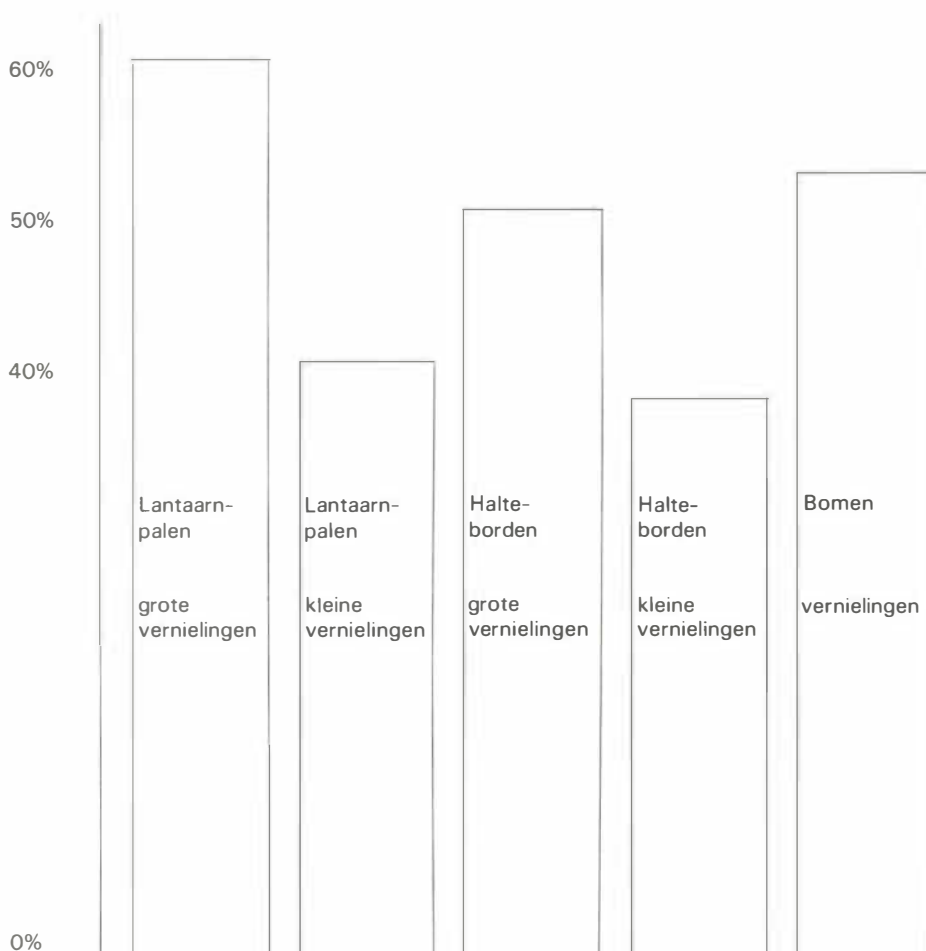

- Een kleine vernieling aan een lantaarnpaal
- Een grote vernieling aan een lantaarnpaal
- ★ Een kleine vernieling aan een haltepaal/bord
- ★ Een grote vernieling aan een haltepaal/bord
- Een vernieling aan een boom
- Een brandstichting in of aan een school

We kunnen met onze analyse echter nog een stapje verder gaan door te kijken of er voor de diverse objecten verschillen bestaan in de mate waarin zij op stille plekken worden vernield. Tevens is het daarbij – voor de lantaarnpalen en halteborden – mogelijk onderscheid te maken in grote en kleine vernielingen¹⁾. Het resultaat is gepresenteerd in figuur 1. Daaruit blijkt dat grotere vernielingen vaker op stille plekken voorkomen. De verklaring ligt voor de hand: op een stille plek loopt de vernieler minder kans gestoord te worden, zodat hij de tijd heeft voor een grotere vernieling. We kunnen hierin dus een ondersteuning van de ideeën van Newman c.s. zien.

Figuur 1

Percentage vernielingen op stille plekken voor alle stadsdelen per object

¹⁾ Dit onderscheid in grote en kleine vernielingen is ook op het voorbeeldkaartje te zien. Overigens moet de lezer zich bij een grote vernieling niet al te schokkend werk voorstellen. Verveling, spel en prestige zijn waarschijnlijk de motieven voor zowel grote als kleine vernielingen aan halteborden en lantaarnpalen.

Ter afronding van dit stukje over de environmentalisten kunen we het volgende zeggen.

Onze cijfers zijn enerzijds in strijd met het idee dat vernielingen vooral op stille plekken plaatsvinden, maar bieden er anderzijds ondersteuning voor. Op het eerste gezicht mag dit vreemd lijken, bij nader inzien is er een logische verklaring voor te geven.

Het is duidelijk dat de factor 'zichtbaarheid' niet alle vernielingen kan voorkomen (denk aan het Centrum) en het is ook niet zo dat alle stille plekken automatisch veel vernielingen plaatsvinden (Landelijk gebied en Bijlmer). Met andere woorden, met de ideeën van de environmentalisten kan je niet verklaren waarom er veel of weinig vandalisme in een buurt (of stadsdeel) voorkomt.

Het is echter wel mogelijk met die ideeën aan te geven waar binnen een bepaalde buurt het merendeel van de vernielingen zich laat lokaliseren: vooral op stille plekken!

Concentreert vandalisme zich rond voorzieningen?

Bij de beantwoording van deze vraag is de vernielingenkaart van Amsterdam wederom van nut. Ten aanzien van het begrip voorzieningen hebben we ons hier beperkt tot speeltuinen, jongerencentra en sportparken.

Uit bestudering van de kaart bleek dat vernielingen zich vrijwel niet concentreren rond speeltuinen en jongerencentra. Ten aanzien van sportparken (overigens vanzelfsprekend niet alleen een jeugdvoorziening) constateerden we echter dat vernielingen hier wel degelijk een concentratie vertonen.

Aangezien we min of meer bij toeval de hand hadden gelegd op de inbraakcijfers voor de diverse sportparken, konden we het aantal vernielingen rond de sportparken vergelijken met het aantal inbraken daar. Er blijkt een duidelijk verband te zijn: als er op en om het sportpark veel vernield wordt, vinden er over het algemeen ook veel inbraken plaats. Ongetwijfeld een belangrijke vondst, maar met de interpretatie van het verband is voorzichtigheid geboden.

Men zou kunnen veronderstellen dat rond en op de sportparken waar veel vernield en ingebroken wordt, de zichtbaarheid en controle geringer zijn dan rond en op de sportparken die weinig last hebben van deze verschijnselen.

Een andere mogelijke verklaring (die overigens de eerste verklaring niet per definitie uitsluit) is dat vandalisme en kleine inbraken vaak hand in hand gaan.

'Jongens, ik heb vanavond geen zin in het uitgooien van lantaarnpalen, ik weet in de kantine van de voetbalclub nog een mooie stereo te staan' (in onze tijd ging het nog om gevulde koeken).

Een erg suggestief voorbeeld, maar ook in het onderzoek van Gladstone (1978) wordt op een dergelijk verband gewezen. Volgens deze onderzoeker gaat het zowel bij vernielingen als bij inbraakjes om het aanzien in de groep.

Overigens wijzen we erop dat beide verklaringen slechts aangeven waarom vandalisme en inbraak samen gaan; ze geven niet aan waarom de verschijnselen überhaupt voorkomen.

Samenvattend kunnen we stellen dat de veronderstelling 'vernielingen concentreren zich rond jeugdvoorzieningen' door onze cijfers noch duidelijk bevestigd, noch geheel ontkend wordt.

Een belangrijk resultaat is het door ons geconstateerde verband tussen inbraken en vernielingen rond sportparken. Mogelijk een aanwijzing dat vandalisme en kleine inbraken vaak hand in hand gaan.

3.2 Conclusie aan de hand van de buurtgegevens

Beïnvloedt het voorzieningenniveau de mate van vandalisme?

In aansluiting op het slot van de vorige paragraaf vangen we hier aan met de bespreking van de gegevens die betrekking hebben op de vraag of meer jeugdvoorzieningen in een buurt vandalisme doen toe- of afnemen. Om deze veronderstelling te kunnen toetsen hebben we voor 22 buurten het aantal speeltuinen, buurthuizen en jongerencentra opgezocht.

Er bleek evenwel nauwelijks een verband te bestaan tussen het aantal van die voorzieningen en het aantal vernielingen dat in de diverse buurten plaatsvindt (zoals de lezer zelf a.h.v. tabel 3 op pagina 50 kan constateren).

We geloven echter niet dat dit wil zeggen dat het voorzieningenniveau nauwelijks een rol speelt bij de verklaring van de hoeveelheid vernielingen in een buurt. De cijfers over voorzieningen die we hier gebruikt hebben, zijn namelijk op zijn zachtst gezegd zwak. Er wordt niet goed mee aangegeven hoe de jeugd uit een bepaalde buurt zich zou kunnen vermaken.

Hier is dan ook geen duidelijke conclusie te trekken. We komen in paragraaf 5 nog uitgebreid op de rol van voorzieningen terug.

De dadergeoriënteerde theorieën

Zoals in paragraaf 1 is uiteengezet, worden de dadergerichte theorieën in eerste instantie getoetst aan de hand van cijfers die op buurten betrekking hebben. Dat deze werkwijze interpretatieproblemen oproept werd daar ook besproken.

Er is echter nog een tweede probleem dat we tot nu toe onvermeld hebben gelaten. We willen in deze paragraaf uitspraken doen over vandalen, hetgeen betekent dat we er van uit moeten gaan dat het aantal vernielingen in een buurt een goede indicatie geeft van het aantal vandalen dat in die buurt woont. Wellicht is een verduidelijking op zijn plaats. Stel dat het merendeel van de vernielingen in een buurt aangericht wordt door jongeren die uit andere buurten komen. In dat geval heeft het geen zin om het aantal vernielingen in die buurt in verband te brengen met gegevens omtrent de mensen (jongeren) die daar wonen.¹⁾

Uit cijfers van de politie (summiere rapporten en processen-verbaal) bleek echter dat voor overtredingen als baldadigheid en vernieling in het algemeen geldt dat de woning van de dader en de plek waar de overtreding begaan is niet ver uit elkaar liggen²⁾. Dat betekende dat het aantal vernielingen in een buurt als een redelijke maat voor het aantal vandalen in diezelfde buurt beschouwd mocht worden. Een uitzondering hierop vormt het centrum. Het komt zeer vaak voor dat de jongeren die in het centrum vernielen, elders wonen. Deze uitkomst sluit aan bij de bewering dat het vandalisme in het centrum vooral een bijproduct is van het uitgaan.

Alvorens tot de bespreking van de analyse der buurtgegevens over te gaan nog even de vier belangrijkste veronderstellingen uit hoofdstuk 1:

¹⁾ In feite speelde dit probleem ook al bij de vraag of voorzieningen tot meer of minder vandalisme leiden.

²⁾ Deze bevinding stemt overeen met de resultaten van Amerikaans onderzoek, dat aangaf dat in Philadelphia meer dan 75% van de gepakte vandalen hun vernieldaden binnen een straal van 1 kilometer rond hun woning begaan (zie Turner '69).

1. Vandalisme komt vooral voor in lower-class buurten (zie Cohen, Cloward en Ohlin). Overigens denken we hierbij niet zozeer aan vervelings-, spel- of prestige-vandalisme. Bij toetsing van deze veronderstellingen moet hiermee rekening worden gehouden.
2. Vandalisme komt in allerlei buurten voor (Matza). Dat betekent dat vooral het aantal kinderen in een buurt invloed zou moeten hebben op de mate van vandalisme.
3. Vandalisme – met name spel – en prestige-vandalisme – komt voor in sociaal gedesorganiseerde buurten (Shaw en McKay).
4. Het vandalisme – wederom denken we hier vooral aan spel- en prestige-vandalisme – zal, naarmate de afstand tot het centrum groter wordt, afnemen (Shaw en McKay).

Om deze hypothesen te kunnen onderzoeken, zijn we nagegaan of er verband bestaat tussen het aantal vernielingen in een buurt en een aantal andere variabelen. Deze variabelen waren: sociale status, percentage buitenlanders en rijksgenoten, gemiddelde woningbezetting, percentage stemonthouding, verhuis-frequentie, bevolkingsafname c.q. -toename, percentage jongeren van 10-19 jaar en het aantal scholen met het aantal leerlingen.

Uit dit deel van het onderzoek bleek dat er alleen een duidelijk verband bestaat tussen het percentage jongeren van 10-19 jaar en het aantal vernielingen in een buurt (voor de cijfers verwijzen we naar tabel 3 op blz. 50). In feite valt daar al uit op te maken dat alleen de tweede hypothese (van Matza) ondersteund wordt. Vanzelfsprekend stelden we ons de vraag: hoe komt dat?

Wat betreft de eerste twee veronderstellingen formuleren we het antwoord als volgt. De meeste subculturele theorieën zijn nauwelijks bruikbaar voor het verklaren van het spreidingspatroon van het door ons gemeten vandalisme. Het moet echter niet uitgesloten worden geacht dat deze theorieën voor de verklaring van andersoortig, zwaarder vandalisme wel nuttig zijn.

Slechts de theorie van Matza lijkt bij te dragen tot de verklaring van het spreidingspatroon van het door ons gemeten vandalisme. Als we er van uit gaan dat Matza's theorie vooral betrekking heeft op het zogenaamde prestige-vandalisme, dan is, gezien de aard van onze cijfers, bovenstaande constatering niet onlogisch.

De veronderstellingen die uit de denkbeelden van Shaw en McKay zijn afgeleid worden, zoals gezegd, beide niet ondersteund door de cijfers; in de 19e eeuwse gordel wordt niet veel vernield. Dit wijst er ons inziens op dat sociaal gedesorganiseerde buurten in Amsterdam nauwelijks te vinden zijn, en als dergelijke buurten voorkomen, liggen ze niet daar waar Shaw en McKay die buurten op grond van het ringen- of zonemodel zouden voorspellen. Zo zijn de buurten in de 19de eeuwse gordel functioneel te sterk in het geheel van de stad geïntegreerd om er een duidelijk afwijkende subcultuur te doen ontstaan.

Aan de andere kant is het opvallend dat in een aantal buurten die aan de rand van de stad liggen, het vandalisme aanzienlijk is. We concluderen dus met de nodige voorzichtigheid dat juist deze buurten een levensstijl kennen waardoor vandalisme een wat vaker voorkomend verschijnsel is dan elders. Dat zou betekenen dat de bevindingen van Shaw en McKay nog steeds toepasbaar zijn, met het voorbehoud dat het ringenmodel, waar de denkbeelden van Shaw en McKay voor een deel op gebaseerd zijn, voor Amsterdam slecht opgaat.

4. Recapitulatie van de conclusies uit het cijferonderzoek

In de voorgaande paragraaf zijn in de loop van het betoog een aantal conclusies getrokken. Als we deze conclusies rangschikken en waar mogelijk combineren, kunnen er geen misverstanden bestaan over de vraag wat het onderzoek op basis van de cijfers heeft opgeleverd.

De conclusies luiden als volgt:

1. Vandalisme komt overal in Amsterdam voor. In bepaalde buurten in het centrum, in Noord en Nieuw-West wordt duidelijk meer vernield dan in andere buurten. In het centrum is dat een bijproduct van het uitgaan.
2. Onze cijfers lijken Matza's theorie te bevestigen; vandalisme zou dus niet alleen gepleegd worden door lower-classjongeren, maar door jongeren uit allerlei sociale milieus.
Wanneer we dit combineren met de constatering dat overal in de stad wat vernield wordt, zouden we – zij het zeer voorzichtig – kunnen concluderen dat vandalisme een wijdverbreid tijdverdrijf is. Deze bewering roept echter direct de vraag op waarom er dan in sommige buurten duidelijk meer vernield wordt. De volgende conclusie is op te vatten als een eerste antwoord op deze vraag.
3. In de 19de eeuwse gordel wordt weinig vernield. Dit is in strijd met de hypothese die afgeleid is uit de theorie van Shaw en McKay. We stelden dan ook dat in de 19de eeuwse gordel waarschijnlijk geen sociaal gedesorganiseerde buurten te vinden zijn. Dit betekent echter niet dat de theorie van Shaw en McKay geen waarde heeft. De cruciale vraag is of er elders in Amsterdam – bijvoorbeeld in de perifere buurten van de stadsdelen Noord en Nieuw-West waar flink vernield wordt – geen sprake zou zijn van sociale desorganisatie.
4. Gebrek aan zichtbaarheid is geen oorzaak van vandalisme. Met de ideeën van de environmentalisten kan echter wel ten dele verklaard worden waar zich binnen een bepaald gebied de vernielingen zullen concentreren: vooral op stille plekken.
5. Ten aanzien van de vraag of jeugdvoorzieningen een remmende, een versterkende dan wel een concentrerende werking hebben op het vandalisme, konden onze cijfers geen duidelijkheid verschaffen.

Het zal duidelijk zijn dat de hier gepresenteerde conclusies geen onomstreden waarheden zijn. Bovendien bevat de vijfde conclusie niet een bewering die meer helderheid zou kunnen geven in de vandaliseproblematiek. Het is dan ook noodzakelijk dat de conclusies uit het cijferonderzoek gecontroleerd en uitgebreid worden. Dit zal in de volgende paragraaf gebeuren.

RDAG'S
-19 UUR

SDAG T/M ZATERDAG
-19 UUR

TABEL 3

Cijfers in verschillende variabelen voor de geselecteerde buurten (in relatie tot vernielingen in die buurten)
N.B. Zie voor omschrijving der kolommen de volgende pagina.

Buurt	1	2	3	4		5		6	7	8		9		10	11			12	13	14
															a	b	c			
03+04	14.631	7,7	19,0	2,4	5,9	-	3,2	36,4	1,83	34,5	3	897	1	260	6	4	1	275	420	0
01+05+08	13.441	8,9	22,0	1,9	10,8	-	3,2	41,1	?	14,0	3	427	-	-	2	2	1	112	62	1
10	9.934	11,5	22,9	4,0	12,0	-	4,7	38,8	1,75	42,5	1	334	-	-	3	-	3	23	27	1
14	14.583	8,9	21,4	5,5	15,1	-	3,1	38,8	1,90	40,0	2	284	-	-	2	-	1	12	11	4
21+28	31.138	9,5	20,7	4,4	13,5	-	4,0	37,9	2,02	21,0	2	858	-	-	3	-	1	16	13	9
34	12.229	15,2	22,1	7,1	13,1	-	3,7	34,9	2,52	32,0	1	242	-	-	1	-	-	23	56	3
35	9.864	9,3	22,1	4,4	13,9	-	4,4	40,9	1,98	26,0	3	1.227	-	-	2	1	-	2	3	0
40+41+42	26.240	13,1	12,1	1,3	3,2	-	1,7	19,3	2,33	10,0	7	2.527	2	1.433	1	-	5	73	12	5
50+51+52	35.590	13,1	13,6	2,4	6,1	-	2,3	23,8	2,39	6,0	4	1.164	3	1.437	1	-	1	21	8	16
26	14.905	12,3	13,8	3,2	7,0	-	4,7	35,4	2,75	4,0	4	731	4	3.008	-	-	-	37	30	12
64+66+68	43.489	14,2	15,8	3,1	8,7	-	1,8	21,1	2,49	26,5	9	3.086	-	-	1	-	6	56	23	7
55+56	21.842	15,0	10,7	1,1	6,4		0,0	18,0	2,41	1,0	-	-	1	1.056	2	-	1	51	8	21
70	13.212	17,2	14,5	2,9	2,8	+	46,0	62,7	2,78	27,5	1	369	-	-	3	-	-	29	16	2
71	6.985	19,9	19,2	3,6	8,7	-	6,3	28,1	2,61	41,0	3	1.733	1	1.031	2	1	2	101	46	0
73	9.649	15,7	13,7	1,0	4,7	-	1,2	14,8	2,71	38,5	-	-	-	-	1	1	2	236	100	7
75	4.098	12,1	11,8	0,2	1,5	-	1,8	13,6	2,29	31,0	-	-	-	-	-	-	1	4	9	0
83+84	25.984	14,0	13,9	1,8	3,9	-	2,8	18,2	2,44	14,0	8	2.717	-	-	3	1	3	61	13	1
85	14.134	18,6	14,9	1,6	3,9	-	3,2	18,7	3,02	21,5	-	-	-	-	6	1	2	15	7	0
86	15.747	18,7	12,8	2,3	2,5	-	1,1	16,9	2,88	10,0	5	1.334	2	1.874	1	1	3	89	44	1
87+88	36.387	19,8	16,1	1,7	4,0	-	2,0	17,7	2,92	18,0	4	994	1	1.776	4	1	4	119	35	20
-2	10.566	10,2	21,2	13,1	8,3	-	0,4	36,1	2,32	12,0	1	?	-	-	4	1	-	49	19	0
-5	7.716	15,8	16,4	7,8	3,2	+	289,3	305,1	2,57	34,0	-	-	-	-	1	1	-	4	1	0

Toelichting op tabel 3

1. Bevolkingsgrootte per 1-1-1978.
2. Percentage jongeren per 1-1-1978.
3. Percentage stemonthoudingen Tweede Kamer verkiezingen 1977 (bron: Statistische mededelingen nr 208).
4. Percentage rijksgenoten resp. percentage buitenlanders per 1-1-1978.
5. Bevolking toe- of afname in %. Dit is de bevolking per 1-1-1978 minus de bevolking per 1-1-1977 gedeeld door de bevolking per 1-1-1977.
6. Verhuisfrequentie. Dit is de interne migratie minus de verhuizingen binnen de buurt gedurende 1977. Hierbij hebben we de externe migratie 1977 opgeteld en vervolgens de uitkomst gedeeld door de bevolking per 1-1-1977.
7. De gemiddelde woningbezetting op 1-1-1978.
8. De status-indicator (hoe lager het nummer, hoe hoger de status). Gebaseerd op Tweede Kamer verkiezingen 1977 (bron: Statistische mededelingen nr 208).
9. Het aantal scholen resp. aantal leerlingen van/op voortgezet onderwijs lager dan havo (bron: Statistische mededelingen afd. Ond. nr 82).
10. Het aantal scholen resp. aantal leerlingen van/op voortgezet onderwijs hoger of gelijk havo (bron: Statistische mededelingen afd. Ond. nr 82).
11. Aantal jeugd-voorzieningen
 - a. buurt- en clubhuizen 1-1-1977
 - b. jongerencentra 1-1-1977
 - c. speeltuinen 1-1-1977(bron: Discussienota Jeugdzaken en Volksontwikkeling)
12. Aantal vernielingen aan openbare verlichting maart-juni 1979 (bron: GEB-dagstaten)
13. Aantal vernielingen aan openbare verlichting per oppervlakte-eenheid (bron: GEB-dagstaten)
14. Aantal vernielingen aan bomen 1978 en 1979 (bron: PW, afd. Beplantingen)

Bronnen (tenzij anders genoemd): Bureau Statistiek der Gemeente Amsterdam.
Zoals uit de tabel blijkt, is voor het onderzoek een selectie gemaakt van buurten.

5. De interviewfase

De interviewfase is in twee delen gesplitst. In de eerste plaats de vraaggesprekken met de storingmonteurs van het GEB (Gemeente Energie Bedrijf) en in de tweede plaats de gesprekken met schoolhoofden, jongerenwerkers en wijkagenten, ofwel sleutelpersonen.

Met de monteurs van het GEB hebben we hoofdzakelijk gepraat over de vraag waar vernielingen aan lantaarnpalen plaatsvinden, terwijl de inbreng van de sleutelpersonen op het vlak van de dadergeoriënteerde theorieën ligt.

De gesprekken met monteurs

De monteurs zijn werkzaam in één van de zes GEB-rayons, welke naar grootte vergelijkbaar zijn met stadsdelen. Op basis van onze cijfers spraken wij met monteurs uit West, Noord en het centrum. Deze gesprekken vonden tijdens het werk van de monteurs plaats, zodat we al lampen indraaiend kras kras door de stad gevoerd werden. Daarbij viel ons op dat de mensen die op het zogenaamde uitvoerende niveau werkzaam zijn een goed beeld hebben van de locatie van vernielingen, veel beter dan hun chefs die achter het bureau zitten. De ideeën van de monteurs komen vrij sterk overeen met het beeld dat onze cijfers oproepen en wel in de volgende opzichten.

Hetgeen we in paragraaf 4 over de ideeën van de environmentalisten concludeerden, wordt door de monteurs bevestigd. Vooral de zwaardere vernielingen komen op stille plekken voor. Ook wordt de door ons gevonden spreiding van vernielingen door hen in belangrijke mate bevestigd.

De monteurs wijzen er op dat zich met name in nieuwe buurten problemen voordoen en geven daar zelf een (ecologische) verklaring voor:

'Zo'n nieuwe buurt stroomt vol met gezinnen met veel jonge kinderen. Voor deze kinderen zijn de banden die ze in hun oorspronkelijke woonbuurt hadden abrupt verbroken; banden met en in de nieuwe woonbuurt zijn er nog niet. De kinderen weten niet wat ze moeten doen, wat bovendien nog versterkt wordt doordat er in zo'n nieuwe buurt geen pest de doen is. Het resultaat is: verveling en vandalisme.'

Gesprekken met sleutelpersonen

Evenals Shaw en McKay deden, hanteren we de uitkomsten van het cijfer-onderzoek als uitgangspunten voor deze veldwerkfase¹⁾. We hebben immers op grond van die resultaten gesteld dat in de perifeer gelegen buurten van Noord en Nieuw-West wellicht iets terug te vinden zou kunnen zijn van een situatie die door Shaw en McKay met sociale desorganisatie wordt aangeduid. Het ligt dus voor de hand dat we gewapend met pen en papier naar deze buurten trokken.

In de tweede plaats hebben de resultaten mede bepaald welke vragen er gesteld werden. Het was de bedoeling dat de interviewfase ons relevante informatie moest opleveren ten aanzien van de volgende zes punten:

1. Door wie vernielingen gepleegd worden;
2. De maatschappelijke- en gezinssituatie van jongeren die vernielen;
3. Vandalisme als groepsproces;

¹⁾ Zoals gezegd hebben we de interviewfase gestructureerd aan de hand van onze cijfers. Deze opzet is zeker niet de enig mogelijke. Het is denkbaar dat in het kader van een preventieproject de tijd voor een (uitgebreid) kwantitatief onderzoek ontbreekt. In dat geval kan men overwegen met een interviewfase te volstaan. Met name in kleinere gemeentes kan op deze wijze al een goede situatieschets van een bepaalde problematiek verkregen worden.

4. De motivaties achter c.q. de oorzaken van vandalisme;
5. De situatie in de buurten;
6. De rol van jeugdvoorzieningen.

Wij vroegen ons vervolgens af welke personen over deze punten het meest te vertellen zouden hebben, waarbij we wilden vermijden te eenzijdige informatie voorgeschoteld te krijgen. Natuurlijk speelde in laatste instantie praktische punten (wilde men meewerken, zo ja op welke termijn) een doorslaggevende rol bij het tot stand komen van het uiteindelijke lijstje met 'uitverkorenen', dat hieronder is opgenomen¹⁾.

buurt in Nieuw-West

- jongerenwerker (professioneel)
- wijkagent
- schoolhoofd lagere school

buurt in Noord

- jongerenwerker (professioneel)
- wijkagent
- schoolhoofd lagere school
- vrijwilliger jongerenwerk

Bij de nu volgende samenvatting van de interviews zou het te ver voeren om een onderscheid te maken tussen de twee buurten en precies aan te geven welke sleutelpersoon wat gezegd heeft. De resultaten van de gesprekken zijn daarom samengevoegd en aan de hand van de zes eerder genoemde punten gerangschikt.

ad. 1 Door wie worden vernielingen gepleegd?

Men is het er over eens dat het vooral jongens zijn die vandalisme plegen. Uit de antwoorden valt voorts op te maken dat de leeftijden van jongens die vernielen sterk uiteenlopen. Als jongste vanden werden kinderen van 8 jaar genoemd. Als bovengrens van vernielende jeugd werd een jaar of 20 aangegeven. Wanneer jongens 'vaste verkering' krijgen worden ze vaak rustiger, is een veelgehoord argument.

ad. 2 De maatschappelijke- en gezinssituatie van jongeren die vernielen

Bij dit punt komt duidelijk naar voren dat vernielers in twee groepen onderverdeeld worden. In de eerste plaats onderscheiden de sleutelpersonen een groep van probleemjongeren, die regelmatig in de jongerencentra komen. Het zijn over het algemeen jongens van ongeveer 16 tot 20 jaar, zonder voltooide opleiding en vaste werkkring. Hun thuissituatie laat meestal ook te wensen over. Een van de jongerenwerkers formuleerde dat als volgt: 'Het is vaak zo dat de jongens lastig gevonden worden en dan de straat op worden gestuurd. Zij hebben het thuis niet

¹⁾ Men zal zich wellicht afvragen waarom wij niet bij leraren van scholen voor het voortgezet onderwijs op bezoek zijn gegaan. Wat betreft de buurt in Noord ligt dat simpel: er zijn slechts lagere scholen. In Nieuw-West hadden we graag met een leraar van een grote scholengemeenschap gesproken; wij moesten echter te lang wachten op toezegging tot medewerking, zodat er helaas geen gesprek kon plaatshebben.

leuk. Het grote conflict is dat pa altijd hard gewerkt heeft en dat zijn kinderen daar geen zin meer in hebben.'

De jongeren waar het hier over gaat plegen af en toe zeer forse vernielingen en de classificatie frustratievandalisme is op zijn plaats. Tevens wordt gewezen op een heel andere groep vernielers. Het betreft scholieren van het lager onderwijs, die kleine vernielingen – bijvoorbeeld aan openbaar groen – plegen. Volgens het schoolhoofd uit Nieuw-West komen deze kinderen uit allerlei sociale milieus en lijkt het inderdaad om een wijdverbreid tijdverdrijf te gaan.

ad. 3 Vandalisme als groepsproces

Met name bij de hierboven beschreven probleemjongeren speelt het groepsproces een belangrijke rol wanneer er vernielingen gepleegd worden. Zolang elke groep een eigen jongerencentrum heeft, houden de jongens zich vrij rustig. Wanneer er echter een groep geen vast onderkomen heeft – een 'zwerfgroep' in vaktermen – nemen de problemen toe. Dat uit zich met name in vechtpartijen en vandalisme. Over het algemeen zijn de groepen vrij stabiel; ze bestaan uit een harde kern van een man of tien en een aantal meelopers.

Bij de vernielingen die door de schooljeugd gepleegd worden, gaat het om veel kleinere groepen. Meestal zijn het een paar vriendjes die veel met elkaar optrekken. De vernielingen die ze plegen, houden het midden tussen een spelletje en een vorm van stoer doen.

ad. 4 De motivaties achter c.q. de oorzaken van vandalisme

De sleutelpersonen brachten wat betreft de motieven voor vandalisme uitsluitend inzichten naar voren die in overeenstemming zijn met de vandalisme-typologie uit hoofdstuk 1.

Daarnaast werd door de sleutelpersonen ingegaan op de achterliggende oorzaken van vandalisme. Een aantal van hen wees met nadruk op de afnemende ouderlijke controle. Hiermee doelde men niet zozeer op vrijere opvoedingsmethoden, maar op het feit dat ouders steeds minder tijd voor hun kinderen over hebben. Dit heeft tot gevolg dat ouders vaak niet weten wat hun kinderen uitspoken (en vernielen).

Andere sleutelpersonen legden de schuld bij de wegwerpcultuur waarin de hedendaagse jongeren opgroeien. De jeugd ziet niet anders dan verspillen om zich heen. Een werkelijke band met objecten – maar ook met de medemens – bestaat niet meer. Dergelijke uitspraken over de oorzaken van vandalisme, moeten vanzelfsprekend gezien worden als interessante veronderstellingen waaraan men nader onderzoek zou kunnen wijden.

ad. 5 De situatie in de buurten

Voor beide buurten werd in grote lijnen eenzelfde beeld geschetst. Een van de belangrijkste kenmerken is de sterke buurtgebondenheid van de bewoners. Volgens de sleutelpersonen komen de bewoners maar weinig hun buurt uit. Dat duidt op een zekere isolatie.

Voorts werd gesteld dat de woonomstandigheden verre van ideaal zijn en de (sociale) controle van de bewoners gering is. Men was zelfs van mening dat de mensen in de buurt over het algemeen bang zijn voor vernielende jongeren, hetgeen een effectieve controle op het gedrag van jongeren bijna onmogelijk maakt. Gezien deze informatie lijkt het gerechtvaardigd over sociaal gedesorganiseerde buurten te spreken.

ad. 6 De rol van jeugdvoorzieningen

Over het algemeen zijn de sleutelpersonen van mening dat zich concentraties van vernielingen voordoen rond jongerencentra.

Aan de andere kant werd een gebrek aan passende voorzieningen gesignaleerd. In de eerste plaats ontbreken onbebouwde stukken land waar de jeugd zich ongestoord kan uitleven. In de tweede plaats zijn er nauwelijks mogelijkheden voor recreatieve sport. De sportverenigingen eisen over het algemeen van hun leden één keer in de week trainen en spelen. Dit zou met name voor de probleemjongeren moeilijk op te brengen zijn.

Tenslotte vormt het reilen en zeilen van de jongerencentra een probleem apart. Er werd opgemerkt dat de gemeente een te grootschalig beleid voert. Men plant een bepaalde hoeveelheid voorzieningen voor de gehele stad en gaat voorbij aan de wensen van vrij kleine doelgroepen. Daarnaast spelen de jongerenwerkers zelf een grote rol in het functioneren van een jongerencentrum. Als de leiding te slap is, loopt de zaak gauw uit de hand en wanneer de leiding te strak is, blijven de jongeren over straat zwalken. Bovendien denken de jongeren al gauw dat de jongerenwerker er alleen 'voor zijn poen' staat en niet voor hen.

Tot besluit van deze paragraaf merken we op dat de conclusies die uit de interviews getrokken kunnen worden, direct verwerkt zijn in de eindconclusies (zie volgende paragraaf).

6. Conclusies uit het gehele onderzoek

Met deze paragraaf komen we aan het eind van de samenvatting van het onderzoek 'Vandalisme in Amsterdam'.

Op basis van het gespreksmateriaal uit paragraaf 5 kunnen we de voorlopige conclusies uit paragraaf 4 aanvullen tot de volgende eindconclusies.

1. Uit het cijferonderzoek hebben we zeer voorzichtig geconcludeerd dat vandalisme een wijdverbreid tijdverdrijf is.

Op grond van de gesprekken kunnen we zelfs stellen dat het verschijnsel vandalisme twee gezichten heeft. Aan de ene kant zijn er de groepen lower-class jongeren, die men als 'gangs' zou kunnen omschrijven en die bij tijd en wijle vrij spectaculaire vernielingen voor hun rekening nemen. Aan de andere kant is vandalisme ook voor een belangrijk deel een veel voorkomende, maar minder in het oog springende bezigheid van allerlei jongeren.

2. Voorts werd op grond van de cijfers gesteld dat vandalisme geen specifiek lower-class verschijnsel is. De mening van de schoolhoofden steunt deze conclusie en daarmee tevens de theorie van Matza. De meeste van deze sleutelpersonen wezen er bovendien op dat 'jongens die vaste verkering krijgen zich netjes gaan gedragen'. Vandalisme zou dus een activiteit zijn die men gemakkelijk kan opgeven. Wederom een punt van overeenstemming met de ideeën van Matza. Zijn theorie behelst echter meer. Volgens hem proberen jongeren door middel van vandalisme en andere vormen van delinquentie in feite de rol van volwassen man te spelen. Als beeld van volwassenheid hebben zij een soort superman-idee voor ogen, waarin opwinding, avontuur, hardheid en snel financieel succes centraal staan.

Dit beeld wordt in ons onderzoek bevestigd noch ontkend. In de gesprekken met sleutelpersonen werd enerzijds de aandacht op de lower-class jongeren en anderzijds op de lagere-schooljeugd gevestigd. De vandalisme-bedrijvers die aan Matza's theorie beantwoorden, moeten volgens ons vooral op allerlei typen scholen van het voortgezet onderwijs gezocht worden. Dit idee stemt ook overeen met de resultaten van de enquête die Gladstone ('78) hield onder leerlingen van verschillende scholen voor voortgezet onderwijs. Een belangrijke verklaring voor vandalisme is volgens hem het prestige in de groep, terwijl het verschil tussen lower- en middle-class nauwelijks een rol speelt.

3. We hebben in paragraaf 3. 2 van dit hoofdstuk gezien dat de ideeën van Shaw en McKay niet door onze cijfers ondersteund worden. We vroegen ons echter af of de theorie van Shaw en McKay misschien toch bij de verklaring van vandalisme gebruikt kan worden.

Op grond van de interviews kunnen we stellen dat de perifere buurten in Noord en Nieuw-West kenmerken van sociale desorganisatie vertonen. Waarschijnlijk is de situatie in deze buurten niet zozeer op te vatten als de oorzaak van al het vandalisme dat daar plaatsvindt, maar als verklaring voor het feit dat vandalisme in deze buurten meer voorkomt dan in de meeste andere buurten. Ons inziens is de ouderlijke en sociale controle overal in Amsterdam aan het afnemen. In de sociaal gedesorganiseerde buurten voltrekt dit proces zich in een versneld tempo. Tevens werkt de sociale desorganisatie waarschijnlijk ook de 'gang'-vorming in de hand. Wat betreft die 'gang'-vorming valt voorts op te merken dat de meningen van de sleutelpersonen ten dele parallel liepen met de theorie van Cloward en Ohlin. Het knokken met buitenstaanders vormt een nogal essentieel onderdeel van het 'gang'-gebeuren. Dat zou met name het geval zijn als een groep geen onderkomen in de vorm van een jongerencentrum heeft. Met enige fantasie zou men in zo'n

jongerencentrum het begrip territorium van Cloward en Ohlin kunnen herkennen.

4. Over de ideeën van de environmentalisten valt hier weinig meer te zeggen. De conclusie van paragraaf 4 wordt door de gesprekken met de monteurs weliswaar ondersteund, maar niet verder uitgebouwd.

5. Tenslotte kunnen we wat meer zegen over de hypothesen dat jeugdvoorzieningen het vandalisme doen afnemen en dat het vandalisme zich rond jeugdvoorzieningen concentreert.

Ten aanzien van de tweede hypothese zijn de meningen van de sleutelpersonen vrij unaniem geweest. Deze vinden dat er zich concentraties voordoen rond jongerencentra. Dit klopt evenwel niet met onze bevindingen: concentraties rond jongerencentra deden zich op onze vernielingenkaart nauwelijks voor. Ook de storingsmonteurs namen een dergelijk verschijnsel niet waar. Wellicht komt dat omdat rond jongerencentra juist geen palen, borden en bomen vernield worden, maar wel andere objecten.

Over de hypothese dat jeugdvoorzieningen vandalisme doen afnemen hebben we in paragraaf 4 geen uitspraak durven doen. Ook naar aanleiding van de gesprekken is het niet mogelijk om tot een eenduidige uitspraak te komen. Mogelijk dat de hypothese opgaat als er voorzieningen zijn die goed bij de behoeften van bepaalde groepen jongeren aansluiten. In de eerste plaats moeten er dan sportmogelijkheden zijn die geen al te sterke discipline vragen. In de tweede plaats moeten het jongerencentra zijn waar de jongeren zelf mede verantwoordelijkheid hebben voor de gebeurtenissen en activiteiten die er plaatsvinden. Deze beide punten sluiten aan bij het Franse onderzoek 'Responses à la violence' (zie hoofdstuk 1, paragraaf 6).

Hier kan nog aan toegevoegd worden dat de resultaten van het Wincroft-project (Smith e.a. '72) er op duiden dat een vormingselement in de vrijetijdsbesteding de meeste vruchten (in de zin van minder vandalisme) afwerpt. Als deze voorzieningen er zijn, is het overigens niet zo dat het vandalisme uitgebannen zal zijn. De invloed die zij hebben op het gedrag van de jeugd mag ons inziens niet overschat worden. Nader onderzoek op dit terrein lijkt ons zeer gewenst.

III. Preventie van vandalisme

1. Inleiding

Nu de lezer via de voorgaande hoofdstukken meer zicht heeft gekregen op de ideeën over en de kennis van vandalisme, komt in dit hoofdstuk de onvermijdelijke vraag ter sprake: vandalisme, wat doen we er aan?

Uit de hoofdstukken 1 en 2 zal in ieder geval duidelijk zijn geworden dat één oplossing voor al het vandalisme dat waar dan ook plaatsvindt, niet bestaat. Dat maakt de zaak er natuurlijk niet gemakkelijker op, want het betekent dat men afhankelijk van de bestaande situatie maatregelen moet treffen. Die maatregelen zullen bovendien steeds anders zijn, omdat het gaat om verschillende daders, plekken, oorzaken, tijden, mogelijkheden etc. Dit maakt het onmogelijk om met een mooi en volledig lijstje oplossingen voor de dag te komen.

Desondanks willen we de lezer die iets aan het vandalisme in zijn omgeving wil – of moet – doen toch een stevige ruggesteun geven bij de aanpak van deze problematiek.

Ten eerste bespreken we in paragraaf 2 vier algemene ingangen via welke men vandalisme zou kunnen benaderen: de school, de jeugdvoorzieningen, de houding van de burger en de environmentalistische benadering.

Hoe nuttig zo'n beschrijving van deze mogelijke ingangen ook mag zijn, het blijft natuurlijk bij algemene informatie. Iemand die een vandaliseproject wil opzetten heeft waarschijnlijk aan deze ingangen nog niet voldoende.

Vandaar dat we in de tweede plaats de lezer die wat aan vandalisme wil doen in paragraaf 3 verder op zijn moeilijke pad vergezellen. Daartoe bieden we een twaalftrapsmodel aan, waarmee men in een concrete situatie een vandalisme-probleem zou kunnen aanpakken. Voor de invulling van dat model zal men zelf, afhankelijk van de specifieke situatie die men voor zich heeft, keuzen moeten maken. Bij dit model geven we echter een voorbeeld van een mogelijke invulling. Tenslotte besteden we in paragraaf 4 aandacht aan een drietal projecten ter vermindering van vandalisme. Deze projecten zijn – of worden – in Nederland uitgevoerd en misschien kan de lezer lering trekken uit de daarbij opgedane ervaringen.

2. Mogelijke ingangen bij preventie van vandalisme

Bij de bespreking van ingangen die gekozen kunnen worden als men iets aan het voorkomen van vandalisme wil gaan doen, zullen we nauw aansluiten bij de uitkomsten van het onderzoek dat in hoofdstuk 2 werd samengevat.

We zullen aan de volgende ingangen aandacht besteden: de school, de jeugdvoorzieningen, de houding van de burger en de environmentalistische benadering.

De school

In hoofdstuk 2 merkten we op dat vandalisme een verschijnsel lijkt te zijn met twee gezichten. Enerzijds het vandalisme van de wat oudere jeugd die veelal lid is van bendes of 'gangs'. Anderzijds het veel gewonere en minder spectaculaire vandalisme van al die jongeren die zo nu en dan iets slopen.

Het lijkt aannemelijk te veronderstellen dat we deze tweede groep jongeren vooral moeten zoeken onder de schoolgaande jeugd van het lager onderwijs (de hoogste klassen) en het voortgezet onderwijs. Als men zich met preventie van vandalisme wil bezighouden, ligt het daarom voor de hand om deze scholen als ingang te kiezen. Zo kan men immers veel van deze jongeren tegelijkertijd bereiken.

Er is recentelijk ervaring opgedaan met vandalismeprojecten op scholen. Zo zijn in sommige grote gemeenten voorlichters bij het openbaar vervoerbedrijf aangesteld, die de scholen langstrekken en daar een praatje houden over de gevolgen van vandalisme. Of dit soort voorlichtingscampagnes succes heeft, is tot op heden onbekend, omdat een goede evaluatie van de effecten door tijd- en geldgebrek nooit heeft plaatsgevonden. Dat is jammer, want de bedrijven van het openbaar vervoer beschikken vaak over goede gegevens.

Op het eerste gezicht lijkt ons echter aan deze voorlichtingspraatjes het bezwaar te kleven dat de leerlingen slechts gedurende korte tijd met de problemen van hun daden geconfronteerd worden. Bovendien kan men zich afvragen of het houden van alleen een praatje het meest geschikte leermiddel is. Over het algemeen is voor een gedragsverandering meer nodig dan een voorlichtend praatje op school. Maar niet alleen het openbaar vervoerbedrijf richt zijn aandacht op scholen, ook de politie (veelal ambtenaren Voorkoming Misdrijven) draagt in deze haar steentje bij. Daarnaast worden ook veel initiatieven ontplooid door leraren en ouders. Deze activiteiten nemen dan veel meer de vorm aan van echte projecten. Men is er langer mee bezig en er worden meer middelen gebruikt. Bovendien zijn er vaak diverse mensen bij betrokken: leraren, ouders, politie-ambtenaren, werknemers van de diverse gemeentelijke diensten of andere deskundigen.

Bij deze projecten ziet men met name bewustwording van de scholieren als het belangrijkste punt. Aangezien de kinderen vaak niet beseffen wat de gevolgen zijn van hetgeen zij als een spelletje zien, probeert men hen bewust te maken van de nadelige gevolgen van die spelletjes. Daarbij gaat het natuurlijk niet alleen om de financiële schade, maar ook om de moeite die het kost om alles weer te repareren, de rotzooi die vandalisme geeft en de ellende die anderen van vernielingen kunnen ondervinden (In een gesloopte telefooncel kan je niet bellen, dus ook niet met brandweer, politie of dokter!).

Bij schoolprojecten in deze vorm is het van belang dat men in ieder geval het project goed voorbereidt en faseert: wie doet wat en wanneer? Het model dat we in paragraaf 3 presenteren kan hierbij goede diensten bewijzen.

Daarnaast dienen ook de taken en opdrachten die de leerlingen moeten uitvoeren voor hen duidelijk en concreet te zijn.

Mogelijkheden voor opdrachten zijn er te over. De leerlingen kunnen luisteren naar

bijvoorbeeld een praatje van een voorlichter, reparateur, politieman, brandweercommandant of burgers die het slachtoffer zijn geworden van vandalisme.

Daarnaast is het mogelijk om de leerlingen zelf enquêtes en interviews te laten houden met deze deskundigen/betrokkenen.

De leerlingen kunnen ook kijken naar vernielingen b.v. via een inventarisatie van de vernielingen in de buurt rond de school. En daarnaast kunnen de leerlingen nog veel meer dingen zelf doen: opstellen schrijven, tekeningen maken, toneelstukjes voorbereiden, maquettes of kaarten maken waarbij de geïnventariseerde vernielingen aangegeven worden etc.

Behalve aan dit soort schoolprojecten zou men kunnen denken aan het hanteren van beloningen en straffen. Dit brengt ons op een Amerikaans experiment. Men trok een bepaald bedrag uit voor de (op basis van voorgaande jaren) verwachte schade ten gevolge van vandalisme. Als het uiteindelijke schadebedrag geringer zou zijn, werd het resterende geld geïnvesteerd in bepaalde jeugdvoorzieningen. Met deze regeling werden gunstige resultaten geboekt.

Opvallend is dat een vorm van straf (voor hen die blijven vernielen) in geen enkel ons bekend project wordt toegepast.

De veel gehoorde suggestie (wèl reeds als rechterlijke sanctie toegepast) 'laat ze het zelf repareren', is wellicht ook zo gek nog niet.

De mogelijkheden op dit gebied zijn natuurlijk legio. Men moet zich echter hoeden voor het klakkeloos rondstrooien van informatie en regelingen. Het gevaar van tegengestelde effecten of ongewenste neveneffecten is dan groot¹⁾.

Het is daarom van groot belang dat men zich vooraf steeds de vraag stelt: wat gaan we doen, waarom gaan we dat doen en wat zijn de mogelijke gevolgen van wat we gaan doen? Met deze vragen verkleint men in ieder geval de kans op grote missers.

De jeugdvoorzieningen

Als men zich wil richten op vandalisme dat gepleegd wordt door de wat oudere 'gang'-jongeren, liggen de zaken moeilijker dan bij de vorige ingang. Deze wat oudere jongeren zijn niet zo eenvoudig allemaal tegelijk te benaderen. De beste mogelijkheden lijken vooralsnog te liggen in de jongerencentra en de buurt- en wijkhuizen e.d. Voorlichting en beïnvloeding zou daar plaats kunnen vinden, maar daarbij komt een flinke serie problemen om de hoek kijken. Het is zeer de vraag of deze jongeren geïnteresseerd zijn in voorlichting over vandalisme. Daarnaast speelt het probleem dat deze jongeren ouder zijn en daardoor waarschijnlijk minder eenvoudig te beïnvloeden. Tenslotte is ook nog van belang te wijzen op de rol die de groep (bende, 'gang') bij deze jongeren speelt. Op het gedrag van de individuele leden zullen de ideeën die in zo'n groep leven hoogst waarschijnlijk een grotere invloed hebben dan dat beetje voorlichting van buitenaf.

Met deze punten in het achterhoofd lijkt het daarom zinnig om voor deze groep jongeren niet de weg te volgen van voorlichting en bewustmaking zoals bij de schoolgaande jeugd. Men zal eerder moeten denken aan het scheppen van recreatieve voorzieningen die, wat belangstelling onder de jeugd betreft, kunnen concurreren met vandalisme²⁾.

¹⁾ Als voorbeeld kan hier het idee genoemd worden een prijs uit te geven voor de school met het minste vandalisme. Dit zou onder andere als effect kunnen hebben dat leerlingen van school X bij school Y gaan vernielen. Het idee is overigens nooit ten uitvoer gebracht.

²⁾ We gaan hier niet in op verder strekkende aanbevelingen, zoals het wegwerken van de totale achterstandssituatie in werk, wonen en scholing.

Van primair belang is dat deze recreatieve voorzieningen in ieder geval toegankelijk zijn voor de jongeren waar het hier om gaat. We willen in dit kader dan ook geen pleidooi houden voor het neerzetten van zoveel mogelijk betonnen buurthuiscolossen. Met relatief geringe middelen kan vaak al een hoop bereikt worden. Zoals het reserveren van een cross-terrein voor brommers, het maken van een skating-baan, kleine sport- en trapveldjes, een sleutelwerkplaats voor brommers, een timmerwerkplaats, kleine onderkomens waar muziek gemaakt kan worden, platen gedraaid kunnen worden, etc.

Uit deze beperkte opsomming zal duidelijk zijn dat we vooral aan kleinschalige recreatieve voorzieningen denken. Daarbij zal men in eerste instantie moeten uitgaan van de wensen die onder de groepen jongeren leven. Er dient ons inziens dan ook ruim plaats gemaakt te worden voor de eigen verantwoordelijkheid van deze groepen jeugd bij het zelf maken en beheren van de genoemde recreatieve voorzieningen.

De (lokale) overheid zou zich kunnen beperken tot het scheppen van enige voorwaarden: het aanwijzen van een terrein, het leveren van oude bouwmaterialen, het ter beschikking stellen van onderkomens bijvoorbeeld in de vorm van een oude directiekeet, een slooprijpe bus of een in onbruik geraakte loods. De jeugd is creatief genoeg om de eigen boontjes te doppen; bevoogdend optreden kan dan ook ons inziens beter vermeden worden (zie ook 'Responses à la violence', deel 2, p. 381). Bij het ter beschikking stellen van materialen zou men overigens een beloningssysteem kunnen overwegen (vergelijk pagina 62/63 de school).

De houding van de burger

In hoofdstuk 2, paragraaf 5 werd gecontateerd dat de houding van de burger niet bepaald vandalismebestrijdend is. Indien de burgers meer (sociale) controle uitoefenen, zal het vandalisme wellicht verminderen. In geval van klein vandalisme zou de burger zelf kunnen optreden en bij het zwaardere werk zou hij/zij aangifte kunnen doen bij de politie.

De burger zal dus in de eerste plaats meer betrokken moeten zijn met wat er op straat gebeurt en weten hoe het er daar uit ziet. Om dit te bereiken kan men denken aan 'environmental design' (waarover hierna meer), maar ook aan het geven van voorlichting. Dit zou dan bijvoorbeeld op ouderavonden van scholen kunnen plaatsvinden, wellicht in combinatie met een project voor de leerlingen. Het lijkt ons dat bij de ouders in de eerste plaats de houding van 'mijn kind doet zoiets niet' moet worden weggenomen.

Tevens kunnen ook concrete maatregelen overwogen worden. Zo experimenteert men in Engeland met het per toerbeurt door ouders of opgeleide spelersders toezicht houden op kinderspeelplaatsen.

Bij het lezen van het voorgaande heeft men zich misschien afgevraagd of betrokkenheid en daaruit voortvloeiend controle, vandalisme inderdaad doet verminderen.

In een studie over vandalisme in bussen (zie Mayhew 1976) bleek dat van controle door conducteurs een sterke preventieve werking uitging. In dit voorbeeld is er echter sprake van een overzichtelijke en beperkte ruimte. Dit doet vermoeden dat ook de controle op bijvoorbeeld speelplaatsen tamelijk effectief kan zijn voor zover het kindervandalisme betreft. Wanneer het echter om vandalisme gaat dat ergens op straat plaatsvindt, zal een verhoogde betrokkenheid en controle door burgers waarschijnlijk niet zulke spectaculaire resultaten opleveren.

Naast de controle moet er iets gedaan worden aan de angstgevoelens die vele mensen hebben. Waar het wellicht niet aan betrokkenheid schort, is het vaak de angst voor represailles die het ondernemen van actie in de weg staat. We zijn hiermee echter op een terrein gekomen waar onze kennis ophoudt.

De environmentalistische benadering

Kort samengevat konden we ten aanzien van de environmentalisten concluderen dat met hun ideeën niets gezegd kan worden over de oorzaken van vandalisme, wél over de plaats waar vandalisme zal voorkomen. Dit zullen, afgezien van het centrum, vooral stille plekken in woonbuurten zijn, waar de mogelijkheden tot controle gering zijn.

Deze constatering heeft waarschijnlijk veel weg van het intrappen van een open deur en zal iemand die zich met het voorkomen van vandalisme wil bezig houden, weinig steun bieden. Immers de verhoging van de zichtbaarheid (en dus vergroting van de mogelijkheden van sociale controle) is vooral een zaak van (toekomstige) planologen, stedenbouwkundigen en architecten¹⁾.

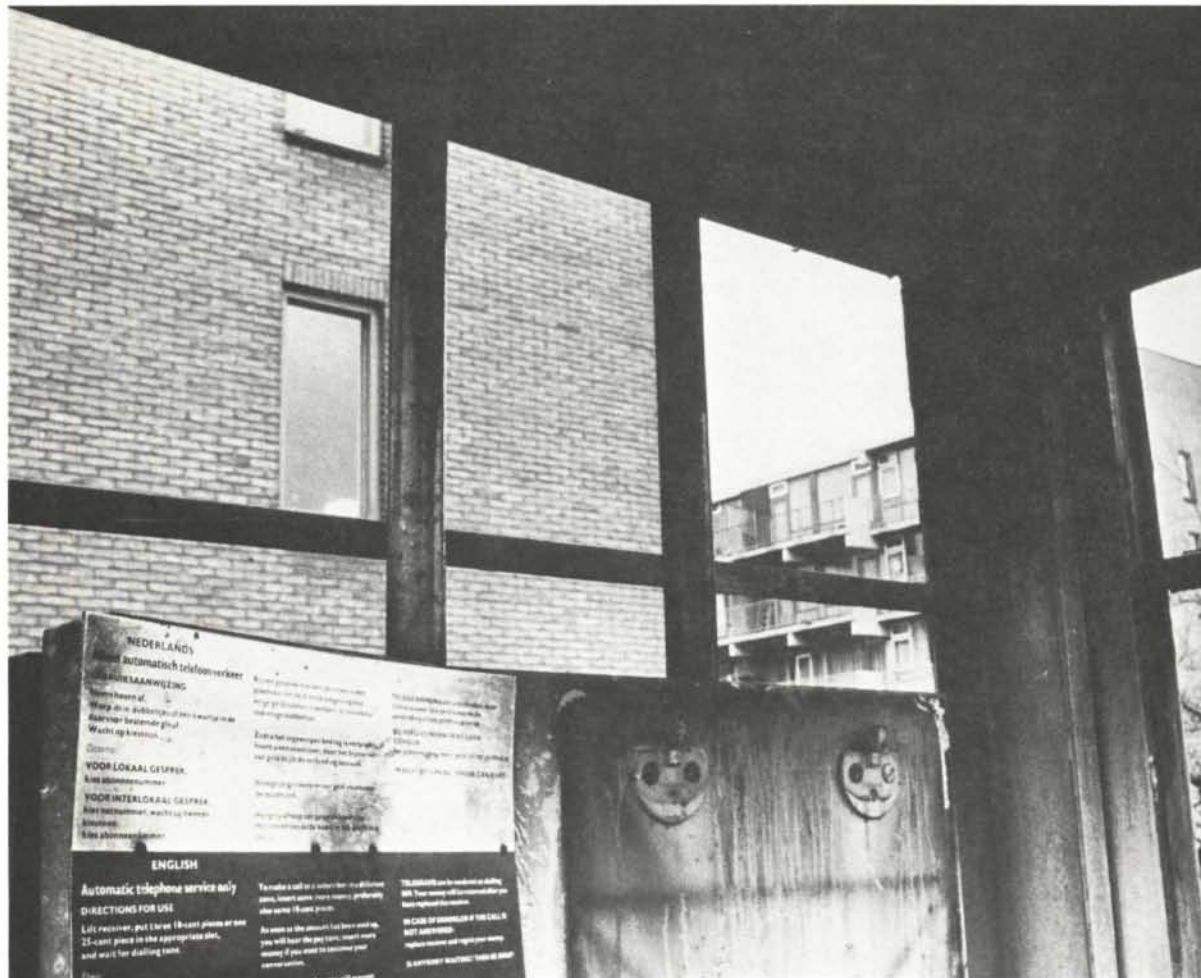
Een maatregel die wel binnen het eigen bereik ligt, is in overleg met gemeentelijke diensten het verstevigen van de objecten die op de stille plekken staan. Het probleem is echter dat men zich hiermee tot symptoombestrijding beperkt. Het effect is derhalve onzeker. Gezien het spel- en prestige-element dat veel vandalisme kenmerkt, is het immers goed denkbaar dat met verdubbelde energie geprobeerd zal worden de zaak stuk te krijgen: 'Hé, ze hebben tegenwoordig plastic ruiten. Dat laten we niet op ons zitten! Zou je er een gat in kunnen branden?'

Er zijn evenwel voorbeelden te vinden waar de zogenaamde 'target-hardening' het vandalisme aan een bepaald object doet afnemen. Maar ook in dit geval liggen er een aantal problemen op de loer. Over het algemeen betekent versteviging van een object immers dat de kosten van het object groter worden. Ook de reparatie aan een vernield object is dan duurder. Daarnaast kan versteviging van een object bij het publiek onbehagen opwekken. Men zou bijvoorbeeld kunnen denken aan betonnen bushokjes; praktisch niet stuk te krijgen, maar wel lelijk. Tenslotte kunnen de vernielingen zich naar andere – makkelijker te vernielen – objecten verplaatsen.

Concluderend menen wij dat met maatregelen als 'target-hardening' en 'defensible space' vandalisme op de plaats van toepassing van deze middelen wel valt te verminderen. Het is echter zeer de vraag of de vernielingen zich niet naar elders zullen verplaatsen. De oorzaken blijven immers onverminderd voortbestaan.

Tot besluit van deze paragraaf wijzen we erop dat hier geen volledig overzicht van preventiemaatregelen is gegeven. We hebben hier slechts op een terloopse wijze enige voorbeelden van preventie behandeld en nog geen aandacht besteed aan de wijze waarop preventiewerkzaamheden opgezet kunnen worden. Dat zal evenwel in de volgende paragraaf gebeuren.

¹⁾ In welke mate een architectonisch ontwerp, dat meer mogelijkheden biedt tot controle, het vandalisme doet afnemen is overigens een open vraag. De oorzaken van vandalisme worden immers onaangetast gelaten. Uit onderzoek in onder meer Londen (zie Wilson 1978) is gebleken dat de hoeveelheid vernielingen in verschillende typen woonblokken niet zo zeer varieert naar verschillen in defensible-space kenmerken maar vooral naar het aantal kinderen dat in de diverse woonblokken woont.

3. Het opzetten van een project: methode en voorbeeld

3.1 Inleiding

In paragraaf 2 zijn een aantal mogelijke maatregelen ter voorkoming van vandalisme ter sprake gekomen. Iemand die een vandalisme-project wil opzetten, heeft echter aan vrij algemene informatie niet genoeg. Er wordt immers geen lijstje met overal toepasbare maatregelen gegeven; men zal altijd rekening moeten houden met de specifieke situatie ter plaatse. De maatregelen die men wil nemen, zullen dan ook altijd onderbouwd moeten zijn met een onderzoek naar die specifieke situatie. Daarnaast spelen bij een project allerlei organisatorische kwesties een rol: wie kunnen er mee werken, hoeveel tijd en geld staat er ter beschikking, etc.

Wanneer men nu een project wil starten mogen zowel het onderbouwde onderzoek als de organisatorische kwesties niet veronachtzaamd worden. Als dat wel gebeurt is de kans op inefficiënt werken groot en strandt in het ergste geval het gehele project.

De kans op tijdverspilling of totale mislukking kan men minimaliseren door systematisch te werk te gaan en de werkzaamheden (in grote lijnen) te plannen.

Wij zullen in deze paragraaf een methode beschrijven aan de hand waarvan men bij de planning van een project zowel met de onderbouwing van de maatregelen als met de organisatorische kwesties rekening kan houden.

Vanaf het allereerste begin tot en met de evaluatie van een project wordt in twaalf stappen uiteengezet hoe men de werkzaamheden in samenhang met elkaar kan laten verlopen. Daarbij ligt het meeste gewicht bij het opzetten van een project (8 stappen). Het opzetten moet resulteren in een blauwdruk voor de (verdere) werkzaamheden die ondernomen worden, het zogenaamde werkplan.

De methode is enerzijds gebaseerd op de opzet van het onderzoek 'Vandalisme in Amsterdam', anderzijds op het verloop van een aantal onlangs in Nederland uitgevoerde vandalisme-projecten. Ondanks het feit dat de methode ten dele uit de praktijk is afgeleid, gaat het om een vrij abstracte benadering. Om de methode begrijpelijker te maken geven we een verzonnen voorbeeld, waarin iemand die iets aan vandalisme wil doen de twaalf stappen exact afwerkt.

De in het model voorgestane werkwijze ziet er op het eerste gezicht nogal tijdrovend uit. Dat is echter slechts schijn. Weliswaar kost het opzetten van een project volgens dit model een niet onaanzienlijke hoeveelheid tijd maar deze tijd zal men in latere stadia waarschijnlijk dubbel en dwars terugwinnen.

Wanneer men niet volgens een bepaalde systematiek te werk gaat, blijken er soms essentiële stappen vergeten te worden. Het kost vaak extra tijd om deze stappen in een later stadium alsnog uit te voeren. Als men volgens dit model werkt, wordt elke stap in het project bewust genomen en is de kans op dergelijk tijdverlies minimaal.

Alvorens met de presentatie van ons model te beginnen, moeten we duidelijk stellen dat het geen wondermiddel is. In de eerste plaats is het slechts één mogelijke werkwijze, ook andere werkwijzen kunnen in de praktijk goed voldoen. In de tweede plaats is er altijd iemand nodig die de stappen invult. De creativiteit van de uitvoerder is natuurlijk in laatste instantie verantwoordelijk voor het welslagen van een project.

3.2 De stappenmethode

Citaat uit het 'Dagblad voor Stierburg en omstreken', van 21 juni 1986.

Vandalisme rond het Stationsplein . . . Stierburg aan ramp ontsnapt.

'Het is een rotzooi hier rond het Stationsplein . . . een troep . . . als dit zo blijft verdwijnt ik hiet met mijn bloemen!'

Aan het woord is Dirk de Zaag, die als 25 jaar op ons mooie Stationsplein zijn ruikers aan de man brengt.

Dirk kijkt bezorgd om zich heen, terwijl aan de zojuist nog blauwe hemel de donkere wolken zich samenvakken.

Inderdaad . . . 'Ome Dirk' heeft gelijk. Het stationsplein is vervuild, de ruiten van de bushokjes en van het station zijn ingeslagen, de uit het plantsoen gerukte planten en struiken liggen geknakt op het trottoir, 's nachts branden de lantaarnpalen niet meer.

Een week geleden bereikte het vandalisme op het Stationsplein zijn trieste hoogtepunt: er werd brand gesticht in de houten opslagloods naast het station. *'Een levensgevaarlijke toestand'*, merkt de NS-man I. Sittie op, *'er stonden in die loods honderden zwaar ontplofbare gasflessen . . . alleen omdat de brandweer snel ter plaatse was, kon een ramp worden voorkomen!'*

Men kan zich langzamerhand wel gaan afvragen hoe lang dit nog zo kan doorgaan. Het is te hopen dat de gemeenteraad, die vanavond over de vandalismed Problemen rond het Stationsplein vergadert, eindelijk eens enige krachtdadige maatregelen gaat nemen . . .

En dat gebeurde! De gemeenteraad schoof het probleem door naar een commissie. Die commissie legde het probleem op het bord van een wethouder en deze vond het een prachtig zaakje voor de ambtenaar die 'preventie' in zijn takenpakket had¹⁾. 'Bekijk het eens en doe er wat aan' was de bijbehorende opdracht. 'Ik hoor het wel over drie weken . . . eh . . . trouwens, hoe staat het met jouw rapport over . . .'

We zullen in deze paragraaf de lotgevallen van deze ambtenaar op de voet volgen. Tegelijkertijd wordt in meer algemene bewoordingen een aantal stappen aangegeven waarmee de ambtenaar – maar niet alleen hij – een dergelijk probleem kan aanpakken.

Stap 1 Het oriënteren

Algemeen

Voordat men serieus met een project kan beginnen, is het noodzakkelijk dat men een indruk krijgt van het betreffende probleem. Wat is er aan de hand?

De volgende vragen zijn daarbij van belang:

- Wordt er echt veel vernield?
- Waar komen de vernielingen vooral voor?
- Welke objecten worden er vernield?
- Wie plegen de vernielingen?
- Aan welke eventuele maatregelen kan gedacht worden?

¹⁾ Dit is natuurlijk een niet bestaande functie. De lezer zal telkens in dit voorbeeld zijn eigen situatie moeten proberen in te vullen.

Over het algemeen zal men door een aantal korte gesprekken met degenen die vaak met vernielingen geconfronteerd worden een (voorlopig) antwoord op bovenstaande vragen kunnen krijgen. Men weet dan welk probleem men onder handen neemt.

Uitwerking Stierburg:

Onze ambtenaar gaat naar het Stationsplein en bekijkt de situatie ter plekke. Hij belt daarna met enkele gemeentelijke diensten en met de brandweer. Ze zullen hem wat gegevens over vernielingen en brandstichtingen sturen. Bovendien krijgt hij van de brandweer nog een verslag van het onderzoek naar de loodsbrand. Verder volgt er een gesprek met twee politie-agenten die regelmatig surveilleren op het Stationsplein.

Uitkomst: de brandstichting lijkt een 'ongelukje' dat door de krant nogal aangedikt is. Hoogstwaarschijnlijk zijn twee jongetjes door de kapotte afrastering gekropen en hebben ze een vuurtje gestookt op het terrein. Dit vuurtje is echter overgeslagen op de (oude) loods. De afrastering is intussen hersteld en de loods is ontruimd.

Toch blijkt er rond het Stationsplein inderdaad meer aan de hand te zijn. Er wordt daar herhaaldelijk veel vernield. Door wie is vooralsnog onduidelijk. Er is verder onderzoek nodig, voordat er passende maatregelen bedacht kunnen worden.

Algemeen over het opzetten van onderzoek (stap 2 t/m 4)

Bij het opzetten van onderzoek – van welke omvang dan ook – is het van centraal belang dat men moet weten wat men wil onderzoeken, m.a.w. er moeten een aantal duidelijk omschreven vragen zijn.

Als men onduidelijke vragen stelt, is de kans groot dat de antwoorden eveneens onduidelijk zijn. Dan is het onderzoek zinloos en de op het onderzoek gebaseerde maatregelen komen op losse schroeven te staan.

In de stappen twee tot en met vier wordt uitgelegd hoe men tot een aantal heldere vragen kan komen.

Eerst wordt het probleem in het kort onder woorden gebracht.

Uit dit verhaaltje worden voorts de belangrijkste begrippen gehaald en worden vervolgens deze begrippen duidelijk omschreven.

Tenslotte moet worden nagegaan welke verbanden er tussen deze begrippen bestaan. In deze verbanden liggen de uiteindelijke onderzoeksvragen besloten.

Stap 2 Het schrijven van een kort verhaal met een probleemomvattende vraag

In deze stap schrijft men een kort verhaal over het probleem dat aangepakt moet worden. In feite vormt dit verhaal de neerslag van de vorige stap. Het is niet voor een rapport bestemd en derhalve zijn spelling, stijl en opmaak totaal onbelangrijk. Het is wel van belang dat er een vraag in staat die het hele probleem omvat.

Daarmee wordt de basis voor de volgende stappen gelegd.

Overigens leert de ervaring dat het schrijven van zo'n verhaal vaak tegenvalt. Ten eerste omdat het kort schriftelijk samenvatten van een bestaand probleem moeilijk is: alles hangt met alles samen. Maar als men alles gaat opschrijven, schrijft men een boek en niet een kort verhaal. Men zal zich dus moeten beperken.

Ten tweede heeft men vaak de neiging om dingen te mooi en te perfect op te willen schrijven. Dat hoeft in dit stadium stellig niet. De bedoeling is een (klad)verhaal, dat dient als opstapje en hulpmiddel voor de volgende stap. Een suggestie is: te doen of men iemand in een telefoongesprek van vijf minuten het

probleem moet uitleggen. De inhoud van zo'n telefoongesprek vormt dan in feite het verhaal.

Uitwerking Stierburg:

Na twee minder geslaagde probeersels, schrijft onze ambtenaar tenslotte het volgende (hier nog sterk verkort weergegeven) verhaal op:

'Er worden rond het Stationsplein bijna het hele jaar door veel vernielingen gepleegd. Vooral aan openbaar bezit.

Men heeft de indruk dat de daders met name jongeren zijn. Er wordt gesuggereerd dat er een verband zou bestaan tussen dit vandalisme en de voorzieningen die er voor de jongeren al dan niet bestaan.

De vraag is nu in hoeverre de plaatselijke overheid een rol kan spelen bij het terugdringen van het aantal vernielingen of het aantal daders en op wat voor wijze daarbij voorzieningen voor jongeren van belang kunnen zijn.'

***Stap 3** Het aangeven en omschrijven van de belangrijkste begrippen uit het verhaal*

Algemeen

Het is in deze derde stap de bedoeling dat we de belangrijkste begrippen uit het verhaal van stap 2 halen en ze vervolgens kort omschrijven. Daarbij komen hoogstwaarschijnlijk in één of andere vorm de volgende drie begrippen bovendrijven:

- Daders (vandalen, vernielers, vandalisten)
- Vernielingen (vernieelde objecten, slachtoffers)
- Plekken waar vernield wordt (scholen, pleinen, donkere straten, buurthuizen, parken, stationsplein, etc.)

Naast deze drie begrippen kunnen ook andere begrippen tevoorschijn komen. Om er een paar te noemen: beleid, overheidsmaatregelen, gemeentelijke diensten, politie, woonsituatie, burgerij etc.

Het is goed mogelijk dat bepaalde begrippen in twee of meer begrippen gesplitst worden. In plaats van het begrip 'daders' kan men bijvoorbeeld de begrippen 'spelende daders' en 'instrumentele daders' hanteren. Men moet echter niet teveel begrippen willen gebruiken. Uit praktisch oogpunt zou men moeten proberen zich te beperken tot 4 à 7 begrippen. In het vervolg zal dit duidelijk worden.

Als men tenslotte na enig wikken en wegen tot een aantal begrippen is gekomen, omschrijft men deze vervolgens kort, zodat er geen misverstand meer kan bestaan over wat elk begrip inhoudt.

Uitwerking Stierburg:

Onze preventie-ambtenaar haalt uit zijn verhaal tenslotte vier belangrijke begrippen.

Vernielingen:

Het beschadigen van openbaar bezit, te weten wachthuisjes, lantaarnpalen en ander straatmeubilair, groen, N.S.-materiaal.

N.B. Brandstichting inbegrepen.

Daders:

De mensen die de vernielingen plegen, met name jongeren (jonger dan 18 jaar).

Overheid:

Het gehele gemeentelijke overheidsapparaat (incl. de politie).

Jeugdvoorzieningen:

Al die plekken waar jongeren zich ophouden¹⁾).

Stap 4 *De verbanden tussen de gevonden begrippen*

Algemeen

We komen nu op een belangrijk punt. De in de vorige stap gevonden begrippen hebben iets met elkaar te maken; er bestaan met andere woorden verbanden tussen die begrippen.

Om een idee te krijgen om welke verbanden het gaat maken we van de geselecteerde begrippen een vierkant.

Bijvoorbeeld het volgende:

	Vernielingen	Daders	Overheid	Jeugd voorzieningen
Vernielingen				
Daders				
Overheid				
Jeugd voorzieningen				

Er ontstaan zo in dit vierkant kolommen en regels en daarmee een groot aantal hokjes (hierboven $4 \times 4 = 16$ hokjes).

In elk hokje kan men nu proberen verbanden in te vullen. Dat wil zeggen: vragen die opwellen naar aanleiding van de combinatie van twee begrippen, of kennis (informatie) die men heeft met betrekking tot het desbetreffende hokje.

¹⁾ In feite is dit een te vage omschrijving. Eigenlijk valt zo bijna alles onder dit begrip. Onze ambtenaar zal daarom ook te zijner tijd dit begrip nader moeten specificeren of in meer begrippen moeten opsplitsen.

Daarbij moet men niet nalaten ook zeer vanzelfsprekende verbanden op te schrijven. Soms kan namelijk iets dat zo klaar lijkt als een klontje, best interessante en belangrijke informatie zijn¹⁾.

Het is dus van belang zoveel mogelijk vragen en informatie in de hokjes in te vullen. In de volgende stappen kan men dan de bruikbare vragen en informatie er uit halen.

Bovendien is het nuttig om bij het invullen van het 'vragen-informatievierkant' over de invulling van *alle* hokjes goed na te denken. Weliswaar komt men dan elke combinatie van begrippen tweemaal tegen (bijvoorbeeld daders-overheid en overheid-daders), maar het blijkt vaak dat men de tweede keer op andere ideeën komt dan de eerste keer. Desondanks kunnen er misschien hokjes leegblijven. Dat is geen punt. Men zal zien dat bijvoorbeeld ook in het Stierburgse vierkant een hokje leegblijft.

Uitwerking Stierburg:

Het vragen-informatievierkant voor het vandalisme-probleem in Stierburg is ingevuld op de hiernaastliggende pagina weergegeven.

Toelichting

Dit vierkant heeft betrekking op de Stierburgse situatie. Op elke andere plek en bij elk ander probleem ontstaat een ander vierkant of een anders ingevuld vierkant. Bovendien 'hoort' een ingevuld vierkant bij de invuller. Een ander persoon, belast met hetzelfde Stierburgse probleem zal stellig tot een andere invulling van het vierkant komen. Hij heeft namelijk andere ideeën, andere informatie of andere vragen.

Aan het eind van deze vierde stap zitten we dus met een vierkant dat vol vragen en informatie staat. De vragen zullen de basis gaan vormen van het uit te voeren onderzoek. Heeft men namelijk deze vragen beantwoord, dan heeft men als het ware een diagnose gesteld waarop verder gebouwd kan worden.

Het is echter zinvol om eerst nog enige ordening in de vragen uit het vierkant aan te brengen. Alle onduidelijke (vage) en alle te hoog gegrepen vragen kunnen namelijk geschrapt worden. Dit soort vragen is toch niet onderzoekbaar; men heeft er dus niets aan. Daarnaast kan men ook alle met andere in het vierkant samenvallende vragen schrappen. Zo schrapt de preventie-ambtenaar de vraag 'Kan de politie daders pakken'? Die vraag heeft hij immers dubbel. De andere formulering vindt hij beter en blijft dus staan, namelijk 'Kan de politie daders op heterdaad betrappen? Hoe?'

Dit schrappen geeft waarschijnlijk al iets meer overzicht. Er is echter een verdere ordening en schifting in de vragen mogelijk. Daartoe moeten we dan wel eerst weten wat we verder met het onderzoek en in het verdere project willen bereiken.

Met andere woorden: men moet nu eerst de doelen voor het gehele project bepalen. Daarna kan men eventueel nog andere vragen schrappen.

We zullen daarom nu eerst gaan kijken hoe men doelen zou kunnen formuleren met betrekking tot het project waaraan men (onder andere in Stierburg) werkt.

¹⁾ Men kan hierbij denken aan iemand die een afgeslagen motor meteen uit elkaar 'sleutelt', terwijl het ding er alleen maar mee ophield omdat de benzine op was. Vanzelfsprekend dat men daar eerst naar kijkt. Toch wordt dat maar al te vaak vergeten!

	Vernielingen	Daders	Overheid	Jeugdvoorzieningen
Vernielingen	Hoeveel wordt er in heel Stierburg vernield? Waar wordt in Stierburg vernield? Hoeveel op het Stationsplein? Wat wordt er in Stierburg en op het Stationsplein vernield?	Welke vernielingen worden door welke daders gepleegd?	Welke vernielingen worden bij de overheid (gemeentelijke diensten en politie) gemeld? Welke vernielingen zijn er bij die diensten bekend?	In hoeverre hebben de activiteiten van de jeugdvoorzieningen een invloed op het aantal vernielingen? (bijvoorbeeld agressie verhogende activiteiten of meer activiteiten leiden tot minder vernielingen)
Daders	Waar en wanneer plegen daders vernielingen? Kunnen daders stevige objecten moeilijker vernielen dan minder stevige?	Opereren daders alleen of in groepen? Wat voor groepen? Hoe groot?	Welke daders zijn bij de politie bekend? Kan de politie daders bereiken en/of beïnvloeden? Kan de politie daders op heterdaad betrappen? Hoe?	Maken de daders gebruik van jeugdvoorzieningen? Welke daders van welke jeugdvoorziening?
Overheid	In hoeverre kan de overheid het aantal vernielingen verminderen? Hoe (met welke middelen)? Welke initiatieven zijn er in dit opzicht al eerder ontplooid?	Kan de overheid (politie) daders pakken? Kan de overheid daders beïnvloeden? Hoe?	In hoeverre bestaan er binnen de overheid verschillende ideeën over de aanpak van vandalisme? Wat heb ik aan die ideeën? Wat heb ik ermee te stellen? (tegenwerking?). Heb ik of krijg ik hulp van collega ambtenaren en/of anderen?	Waar hebben we als overheid toegang en/of contacten?
Jeugdvoorzieningen	<i>Dit hokje blijft leeg!</i> <i>N.B.:</i> Zie wel het corresponderende hokje in de rechter bovenhoek van dit vierkant.	Kan men daders beïnvloeden via de jeugdvoorzieningen waar ze gebruik van maken?	Welke jeugdvoorzieningen worden door de overheid beheerd?	Welke jeugdvoorzieningen zijn er? Waar staan ze?

Stap 5 *Het formuleren van doelen*

Algemeen

Een doel geeft een antwoord op de vraag 'Wat wil ik bereiken.'

Voor iemand die een vandalisme probleem aanpakt zal het doel bijna altijd zijn: proberen op een of andere manier het aantal vernielingen te verminderen. Maar zo geformuleerd is dit doel te algemeen van karakter.

Als we op zoek gaan naar meer concrete doelen wordt de zaak opeens vrij gecompliceerd, omdat er talloze doelen te bedenken zijn. Om niet te verdrinken kan men het vierkant uit stap 4 als zwemvest gebruiken. Men bekijkt de verbanden (vragen en informatie) uit de hokjes en formuleert bij sommige van die verbanden doelen. De doelen houden op deze wijze automatisch verband met de gebruikte begrippen.

Men moet deze werkwijze niet al te strikt opvatten. Het vierkant – en de daarin opgenomen verbanden – kan men enerzijds beschouwen als een bron van inspiratie, anderzijds kan van een geformuleerd doel door middel van het vierkant snel bekeken worden in hoeverre dit doel past in de structuur van het project. Men kan het beste de doelen in zo begrijpelijk mogelijk Nederlands formuleren. In ieder geval moeten vage woorden vermeden – of tenminste toegelicht – worden. Van een te vaag doel is immers achteraf nooit te zeggen of het nu wel of niet bereikt is.

Daarnaast geeft een te vaag doel ook geen enkel verder houvast; je hebt er bij de verdere stappen niets aan.

Uitwerking Stierburg:

Onze man in Stierburg zit nog met erg veel vragen en hij heeft zeer weinig informatie. Het formuleren van doelen valt hem dan ook zwaar. Toch doet hij een voorlopige poging.

Bij het begrip Vernielingen is het doel duidelijk: 'Het aantal vernielingen rond het Stationsplein moet verminderd worden'.

Voor het begrip Daders – en eigenlijk naar aanleiding van de vraag die in het hokje Daders-Overheid staat – formuleert onze man het volgende doel:

'Het gedrag van de daders zal dusdanig moeten veranderen dat ze minder vernielingen plegen.'

Na een gesprek met enkele collega's werkt onze ambtenaar dit naar zijn mening nog te vage doel verder uit:

'De daders moeten dusdanig worden beïnvloed (voorgelicht) dat ze het verwerpelijke van hun gedrag inzien in de hoop dat ze daardoor minder vernielen.'

Bij het begrip Jeugdvoorzieningen formuleert hij twee doelen.

Ten eerste naar aanleiding van het hokje Vernielingen-Jeugdvoorzieningen:

'Er moeten meer jeugdvoorzieningen gemaakt worden (of: er moeten meer activiteiten in jeugdvoorzieningen komen) waarbij jongeren hun agressie op een schadeloze manier kunnen afreageren in de hoop dat de daders onder hen daardoor minder vernielingen zullen plegen.'

Ten tweede naar aanleiding van het hokje Daders-Jeugdvoorzieningen:

'Via (in) de jeugdvoorzieningen moeten de jongeren goed voorgelicht worden over het verwerpelijke van vandalisme in de hoop dat de daders onder hen minder vernielingen zullen plegen (misschien mede door eventuele controle door vrienden die niet vernielen).'

Naar aanleiding van het hokje Overheid-Vernielingen ontstaat tenslotte nog het volgende doel:

'De overheid zal een serie activiteiten moeten ondernemen of aanzwengelen die het mogelijk maken om de gestelde doelen te bereiken (met andere woorden: middelen/maatregelen toepassen).'

Helemaal tevreden is onze Stierburgse ambtenaar met deze doelen nog niet. Hij kan ze echter altijd nog veranderen, bijstellen en verder verfijnen in de volgende stappen, met name in stap 7 en stap 10.

***Stap 6** Het bepalen van de beperkingen en randvoorwaarden van het project*

Algemeen

Het doen van onderzoek naar een bepaald vandalisme-probleem, net zo goed als het uitvoeren van bepaalde anti-vandalisme-maatregelen kost tijd, geld en/of mankracht. Meestal zijn deze middelen/elementen in de praktijk niet in overvloed aanwezig. Daarmee is het opzetten en doorlopen van elk vandalisme-project gebonden aan bepaalde, beperkende randvoorwaarden. Bijvoorbeeld: het project moet in 14 mandagen af zijn, er is weinig geld, bepaalde gegevens die men voor het onderzoek nodig heeft zijn niet verkrijgbaar etc.

Dit soort praktische beperkingen kent iedereen en de invloed ervan op een project kan groot zijn. Het is daarom zinvol om in deze zesde stap een inventarisatie van de aanwezige randvoorwaarden te maken. Daarbij zijn niet alleen de grote beperkingen van belang. Ook de kleintjes tellen, bijvoorbeeld: hoeveel fotocopieën kan ik maken?

Het is nuttig om bij het opstellen van een lijstje met randvoorwaarden waarbinnen het hele project zich moet afspelen, ook vast even vooruit te kijken op de nog te nemen maatregelen (de toe te passen middelen; zie ook stap 11). Te zijner tijd zal men immers maatregelen moeten treffen om de gestelde doelen te bereiken. Men heeft ongetwijfeld al enige onuitgewerkte ideeën over die te nemen maatregelen. Door deze nader te beschouwen komt men misschien nog op andere randvoorwaarden.

Het is beslist niet de bedoeling dat men zich nu al op uit te voeren maatregelen vastlegt. Over de werkelijk uit te voeren maatregelen kan men namelijk pas na het onderzoek een keuze maken (stap 11).

Uitwerking Stierburg:

De ambtenaar in Stierburg blijkt in de tussentijd gepromoveerd tot 'vandalisme-expert'. Zo staat hij nu althans bij zijn collega's bekend.

Welnu, de vandalisme-expert maakt het volgende lijstje met randvoorwaarden:

- tijd: het project moet in drie weken afgerond zijn. Dat zijn 15 werkdagen. Twee dagen zijn al achter de rug (mede gevuld met ander werk) en bovendien moeten er nog drie dagen voor andere werkzaamheden gereserveerd worden. Dus nog beschikbaar: 10 werkdagen (= 80 uur).
- geld: extra geld blijkt niet beschikbaar. Kleine kosten worden vergoed (zoals reiskosten, maar die hoeven toch niet gemaakt te worden).
- mankracht: meer mensen kunnen voor dit project binnen het gemeentelijk apparaat niet worden vrijgemaakt. Onze man zal dus het werk alleen moeten zien op te knappen. Een ambtenaar van de afdeling Jeugdzaken heeft echter toegezegd in zijn vrije uren wel enige hulptaken te willen vervullen.
- overig: het verstevigen van de objecten op het Stationsplein blijkt onmogelijk

('Dat zit pas voor 1989 in de planning, meneer!'). Extra surveillance door de politie op het Stationsplein blijkt eveneens niet haalbaar.

Voor de volledigheid laat hij tenslotte nog even zijn gedachten gaan over de in een later stadium te treffen maatregelen.

Versteving van objecten is in ieder geval afgefallen als mogelijke maatregel. Daarnaast vraagt hij zich af: 'Kan ik eigenlijk (zonder hulp) wel daders dusdanig beïnvloeden (voorlichten) in de hoop dat ze minder gaan vernielen?'. In dit opzicht blijkt er wel wat materiaal voorhanden (boekjes, films, dia's, folders, e.d.). Of dit nu de beste middelen zijn om het doel te bereiken, weet hij nog niet.

Stap 7 Het aanpassen van het vierkant en de geformuleerde doelen naar aanleiding van de gevonden randvoorwaarden

Algemeen

Vanzelfsprekend heeft het lijstje met de gevonden randvoorwaarden gevolgen voor de doelen uit stap 5 en het vierkant uit stap 4.

Misschien moeten sommige doelen en sommige vragen wegvallen. Als bepaalde randvoorwaarden het bereiken van doelen onmogelijk maken, kunnen die doelen geschrapt worden. Hetzelfde geldt voor sommige vragen. Als bijvoorbeeld de tijd ontbreekt om er een antwoord op te vinden, kan men de vraag net zo goed niet stellen¹⁾.

Uitwerking Stierburg:

Onze vandalisme-expert trekt enige conclusies naar aanleiding van zijn lijstje met randvoorwaarden.

1. ten aanzien van de vragen in zijn vierkant:

Erg diepgaand kan zijn onderzoek niet gaan. Hij schrapt dan ook enige vragen waarvan de beantwoording hem teveel tijd zou vergen, te weten alle vragen over de vernielingen in heel Stierburg. Hij concentreert zich dus helemaal op het Stationsplein.

Vervolgens schrapt hij de vraag naar de invloed van objectversteving (hokje Daders-Vernielingen). Dat bleek toch niet haalbaar.

Hij schrapt eveneens het hele hokje 'Overheid-Overheid'. Niet omdat dit vol onbelangrijke vragen stond, maar eerder omdat hij toch in zijn eentje moet – en mag – opereren. De vragen verliezen daarmee bij dit project hun directe belang. Daarnaast verandert hij ook nog wat kleine dingetjes. Hij voegt wat verfijningen toe en schrapt wat woordjes.

N.B. De inhoud van het vierkant kan steeds bijgewerkt worden. Vragen worden immers antwoorden, andere vragen leiden tot nieuwe vragen, informatie verandert etc.

Tenslotte kan ook de vraag of 'de politie daders op heterdaad kan betrappen' vervallen omdat de voorwaarde ervoor (mankracht in de vorm van extra

¹⁾ Het wegvallen van verschillende vragen kan natuurlijk een negatieve invloed op de kwaliteit van het project hebben. Wanneer men vindt dat het om zeer essentiële vragen gaat, kan men proberen de randvoorwaarden in gunstige zin te wijzigen (bijvoorbeeld meer tijd of geld).

surveillance) ontbreekt. Overigens was onze man bij nader inzien toch al tot de conclusie gekomen dat hij deze vraag beter kon schrappen. Aangezien het verkrijgen van een goed contact met de eventuele daders voor hem – gezien zijn doelen – erg belangrijk is, vermoedt hij namelijk dat 'het op heterdaad betrappen' zijn doelen wel eens flink zou kunnen doorkruisen.

2. ten aanzien van *de doelen*:

Er hoeven geen doelen geschrapt of gewijzigd te worden naar aanleiding van de gevonden randvoorwaarden. Maar als we even aannemen dat als doel geformuleerd was: 'zoveel mogelijk daders pakken en hard straffen', dan had dat doel nu geschrapt moeten worden. De randvoorwaarden laten immers dit doel niet toe; er is geen mankracht om daders te pakken. Aangezien dit doel bovendien strijdig zou zijn met de andere doelen zou dat een reden temeer zijn geweest om het te schrappen.

Tenslotte bekijkt onze man zijn doelen en zijn vierkant nog eens goed. Dat kan er mee door!

Stap 8 *Het maken van een werkplan*

Algemeen

Het maken van een werkplan komt neer op het in het net opschrijven van het werk dat in de voorgaande stappen gedaan is.

In een werkplan zijn dus in ieder geval te vinden:

- a. de belangrijkste begrippen (met hun omschrijving!) die bij het aan te pakken probleem te onderscheiden zijn;
- b. de vragen die men zich stelt en de informatie die men al heeft over het probleem (eventueel in de vorm van een vierkant te presenteren);
- c. de doelen.

Voorts is het nuttig in het werkplan een planning en eventueel een taakverdeling van het project op te nemen, met andere woorden: wie doet wat en wanneer? Een werkplan is om diverse redenen van belang. Het geeft vooraf, maar ook tijdens het project, aan alle betrokkenen en eventuele belangstellenden (bijvoorbeeld collega's, ook uit andere gemeenten) duidelijkheid waar men mee bezig is.

Daarnaast vormt het een leidraad en ruggegraat voor het hele project. Dat is ook van belang als er tijdens het project veranderingen en bijstellingen ten opzichte van de oorspronkelijke opzet plaatsvinden. Beslissingen over dat soort bijstellingen, die bijna altijd voorkomen, kunnen met behulp van het werkplan op hun consequenties bekeken worden. Het ongemerkt wegglibberen van een project komt zo minder snel voor.

Tenslotte is zo'n werkplan onmisbaar bij de evaluatie van het project. Aan het eind van het project gekomen kan men kijken in hoeverre de plannen inderdaad uitgevoerd en geslaagd zijn. Uit het verschil tussen het plan en de uitkomst kan – en moet – men dan lering trekken voor volgende projecten.

Uitwerking Stierburg:

Het werkplan Stierburg komt er als volgt uit te zien.

WERKPLAN STIERBURG

Algemene informatie

Looptijd: 1 juli-22 juli

Beschikbare tijd: 90 uur (in totaal!)

Probleem: vernielingen rond het Stationsplein

Algemeen doel: verminderen van het aantal vernielingen aldaar

Planning in fasen:

A. Opzetten van het project:	16 uur ¹	(stappen 1 t/m 8)
B. Het doen van onderzoek:	24 uur	(stap 9)
C. Uitvoering maatregelen:	42 uur	(stappen 10 en 11)
D. Evaluatie/verslaglegging:	8 uur	(stap 12)

A. Opzet (16 uur; stappen 1 t/m 8)

Werkzaamheden (al achter de rug):

1. Oriënteren (situatie bekijken; telefoneren met diensten; gesprekken voeren met andere deskundigen/betrokkenen) – maximaal 3 uur werk.
- 2, 3, en 4. Opzet maken voor onderzoek (belangrijke begrippen kiezen; vierkant maken waarin vragen en informatie in hun onderlinge verband gerangschikt worden) – maximaal 6 uur.
5. Voorlopige doelen bepalen – maximaal 2 uur.
6. Randvoorwaarden opzoeken en bepalen – maximaal 1 uur.
7. Het vierkant definitief invullen met daarbij een serie bijgewerkte doelen – maximaal 2 uur.
8. Werkplan maken – maximaal 2 uur.

B. Onderzoek (24 uur; stap 9)

Werkzaamheden:

1. Telefonisch interview houden met Prof. dr. W. de Beer van het Criminologisch Instituut van de Universiteit van Domstad (iemand die vaker adviezen geeft met betrekking tot vandalisme). Vooraf vragen maken: 1 uur; interview houden: 1 uur; uitwerking gesprek: 1 uur. Totaal 3 uur (maximaal).
2. Gesprekken voeren met schoolhoofden, welzijns- en jongerenwerkers, mensen die vaak rond het Stationsplein (al dan niet voor hun beroep) aanwezig zijn, mensen van de gemeentediensten, de adjudant van de kinderplicht. Inclusief vragen opstellen en uitwerken: 10 uur (maximaal).
3. Bij de politie navragen van gegevens over vernielers, zoals processen-verbaal en meldingen (deze eventueel natrekken). Totaal 5 uur (maximaal).
4. Eventueel nog lezen van enige algemene literatuur over vandalisme (in de misschien overgebleven werktijd voor deze stap).
5. Opschrijven van de antwoorden die naar aanleiding van deze werkzaamheden op de vragen uit het vierkant te geven zijn. Maximaal 4 uur.

¹) Waarvan thans al 14 uur achter de rug is.

C. Uitvoering maatregelen (42 uur; stappen 10 en 11)

Werkzaamheden:

1. Op grond van het onderzoek al het werk dat in de Opzet (zie A) is gedaan bijstellen en verfijnen. Met andere woorden: up to date brengen van het vierkant en definitieve doelen formuleren. Maximaal 5 uur.
2. Op grond van het onderzoek bedenken van de best mogelijke maatregelen die genomen kunnen worden om de definitieve doelen te bereiken. Maximaal 7 uur.
3. Het uitvoeren van de maatregelen (thans is nog niet aan te geven welke dat zullen zijn). Maximaal 30 uur.

D. Evaluatie en verslaglegging (8 uur; stap 12)

Werkzaamheden:

1. Kijken of het aantal vernielingen verminderd is (gemeentediensten, andere controle of zelf kijken misschien?) Maximaal 2 uur.
2. Een paar gesprekjes voeren over de werking van de uitgevoerde maatregelen, misschien met deskundigen, eventueel met (ex)daders. Maximaal 2 uur.
3. Verslaglegging van het gehele project. Daarbij oude concepten (zoals deze) gebruiken. Eindrapportage maken en uitdrukken. Maximaal 4 uur.

N.B. Eventueel na enige maanden opnieuw evalueren om te kijken naar effecten op langere termijn.

Toelichting (algemeen)

Naar aanleiding van het werkplan Stierburg willen we nog drie algemene opmerkingen maken:

1. Bij een werkplan is de tijdsplanning van groot belang. Het verdient aanbeveling om eerst alle taken in uren te plannen en pas daarna de agenda te trekken en die uren over de werkdagen uit te smeren.
2. De eerste fasen van een werkplan zijn duidelijker ingevuld dan de latere fasen om de eenvoudige reden dat die eerste fasen dichterbij liggen en men bijna alle ingrediënten ervoor al 'uitgedokterd' heeft.
3. Het aantal fasen in een werkplan kan vanzelfsprekend per project variëren.

Stap 9 Het uitvoeren van het onderzoek

Algemeen

In deze stap probeert men op een of andere manier de nog onbeantwoorde vragen uit het vierkant beantwoord te krijgen.

Er zijn vele methoden om te pogen de noodzakelijke informatie te achterhalen (cijfers, boeken, gesprekken, eigen waarneming etc.). Bij de keuze van de methode(n), spelen de aard van de onderzoeksvragen en de aangegeven randvoorwaarden een belangrijke rol.

Bij langdurig onderzoek is het nuttig om een apart werkplan te maken waarin de onderzoekswerkzaamheden in de tijd gefaseerd worden.

Uitwerking Stierburg:

De plannen van de preventie-ambtenaar in Stierburg zijn al enigszins duidelijk geworden door hetgeen hij ons in zijn werkplan (onder B) onthulde. Aangezien hier de ruimte ontbreekt om alle onderzoeksavonturen in Stierburg tot in de finesses uit

de doeken te doen, geven we een samenvatting van de hoogtepunten. De preventie-ambtenaar concentreert zich met name op de daders. Hij moet te weten komen wie dat zoal zijn, waar ze vandaan komen, hoe hij ze eventueel kan bereiken en/of beïnvloeden. Als hij immers dit soort vragen niet weet te beantwoorden, kan hij zijn hele project wel vergeten.

Een interview met Prof. dr. W. de Beer maakt onze Stierburgse onderzoeker duidelijk dat er meerdere typen vandalisme bestaan en dus ook meerdere typen daders. De verdere gesprekken in Stierburg bevestigen deze ideeën. Het bijzondere van de situatie rond het Stationsplein lijkt te zijn dat daar twee typen daders opereren. Enerzijds worden er waarschijnlijk vernielingen gepleegd door groepen scholieren die van verschillende scholen afkomstig zijn. De scholieren brengen hun vrije uren tijdens en na schooltijd door rond het Stationsplein. Anderzijds worden er waarschijnlijk vernielingen gepleegd door twee groepen van wat oudere jongeren die vaak te vinden zijn in de jongerencentra Kaboem en De Schuur. Vijf dagen per week is daar echter voor hen tussen 19 en 21 uur geen plaats, omdat er dan andere activiteiten in deze centra plaatsvinden. Op grond van deze uitkomsten begrijpt onze onderzoeker dat hij aanvankelijk het probleem toch nog te globaal benaderd heeft. Er zijn immers twee soorten daders: scholieren en jongeren uit de twee centra, en daarnaast eveneens twee soorten jeugdvoorzieningen: scholen (twaalf stuks) en jongerencentra (Kaboom en De Schuur).

De antwoorden die de expert op zijn vragen heeft gevonden hebben enige, niet onbelangrijke gevolgen.

Stap 10 *De gevolgen van het onderzoek op het vierkant en de doelen*

Algemeen

In deze stap verwerkt men de uitkomsten van het onderzoek. Dat wil zeggen: men vult met de gevonden informatie het eerder gemaakte vierkant in. Tevens stelt men in deze fase zonnodig de eerder geformuleerde doelen bij. Zo zal men bepaalde doelen moeten laten vallen als de vragen die op deze doelen betrekking hebben, niet afdoende beantwoord zijn. Ook is het mogelijk dat de antwoorden op de vragen aanleiding geven tot een verfijning van de doelen, bijvoorbeeld omdat er meer informatie over de daders bekend is geworden.

Uitwerking Stierburg:

Er ontstaat nu een nieuw vierkant met zes (in plaats van vier) begrippen. Het begrip Daders wordt namelijk vervangen door Scholieren en Jongeren uit centra. Het begrip Jeugdvoorzieningen wordt vervangen door de begrippen Scholen en Jongerencentra.

De preventie-ambtenaar maakt dit nieuwe vierkant en plaatst daarin de in het onderzoek gevonden informatie.

De oorspronkelijke geformuleerde doelen blijken nog aardig van toepassing te zijn. Ze kunnen echter wel toegespitst worden en dat doet de preventie-ambtenaar dan ook. Met name specificeert hij daarbij de begrippen Daders en Jeugdvoorzieningen.

Stap 11 *Het bepalen en uitvoeren van maatregelen*

Algemeen

In deze stap moet men op grond van de informatie die uit het onderzoek is

gekomen een serie maatregelen kiezen die uitgevoerd kunnen – en zullen – worden om de (bij)gestelde doelen te bereiken.

Elke maatregel moet tenminste aan de volgende vier voorwaarden voldoen:

1. Toepassing van de maatregel moet het bereiken van het gestelde doel mogelijk maken.
2. Toepassing moet mogelijk zijn binnen de randvoorwaarden. Ook politieke en ethische randvoorwaarden tellen hierbij mee.
3. Toepassing moet het bereiken van andere gestelde doelen niet onmogelijk maken of ernstig frustreren.
4. Toepassing moet geen andere ongewenste neveneffecten veroorzaken.

Uitwerking Stierburg:

Met zijn inmiddels bekende werklust wil onze vandalisme-expert, zoals hij het uitdrukt, er tegenaan! 'Eerst de scholen en de jongerencentra langs met een praatje en een dia/film show . . . daarna zien we wel weer verder', denkt hij. Nog net op tijd weet hij zich echter te beheersen! Hij realiseert zich dat hij uit een soort automatisme voor deze maatregelen (praatje en dia's) kiest.

Na enige overweging beseft hij dat met het houden van die praatjes alle tijd die hem volgens zijn werkplan voor de uitvoering van maatregelen ter beschikking staat (30 uur), opgesoupeerd wordt. Het nastreven en bereiken van andere doelen dan 'beïnvloeden (voorlichten)' kan hij dan dus wel vergeten!

Hij kruipt enigszins beteuterd achter zijn bureau terug en begint een serie andere – minder voor de hand liggende – maatregelen uit te denken.

Scholen

Om te beginnen bant hij het houden van praatjes op scholen uit zijn gedachtenwereld. Er zijn te veel scholen, ze liggen te verspreid (reistijd!) en de voorbereiding zou te veel tijd vergen (een praatje voor de zesde klas van een lagere school verschilt nogal van een praatje op een LTS of een Atheneum).

Maar wat dan? Hij besluit een brief aan alle schoolhoofden in Stierburg te schrijven. In dit degelijke werkstuk gaat weliswaar een dagje werk zitten, maar als zijn opzet slaagt is de winst groot.

De opzet van de brief is als volgt. De preventie-ambtenaar begint met een schets van de vandalismed Problemen in het algemeen en de problemen rond het Stationsplein in het bijzonder. Dan verwijst hij naar de uitkomst van zijn onderzoek waaruit blijkt dat ook leerlingen van scholen bij dit vandalisme betrokken zijn. Hij geeft vervolgens de schoolhoofden in overweging om daaraan iets te doen ('U hebt in deze een zekere verantwoordelijkheid en daarom kunt U dit het beste zelf doen!'). Daarbij biedt hij van de kant van de overheid hulp aan, ten eerste in de vorm van deze brief (met bijlagen!), ten tweede in de vorm van hulpmiddelen (dia's, films, brochures, e.d.), die op de scholen gebruikt mogen worden.

De preventie-ambtenaar eindigt zijn brief met de hoop uit te spreken dat alle betrokkenen op de scholen de handen ineen zullen slaan om gezamenlijk iets te ondernemen ('Ik verzoek u dan ook vriendelijk een copie van deze brief aan alle leraren en leden van oudercommissies te geven'). Hij en de wethouder ondertekenen.

In de bijlagen bij deze brief geeft hij nog wat bruikbare informatie, zoals: enige schadebedragen (dat doet het vaak goed, vooral om mensen wakker te schudden); een paar hoogtepunten uit zijn eigen onderzoek (onder andere enige citaten van geïnterviewden); een serie namen en telefoonnummers van deskundigen en

betrokkenen die eventueel benaderd kunnen worden; enige literatuurverwijzingen. Door het versturen van deze brief probeert de preventie-ambtenaar de uitvoering van enige maatregelen en activiteiten te verschuiven naar leraren, schoolhoofden en ouders.

Hij gaat ervan uit dat deze mensen beter toegerust zijn voor dat werk (met name qua tijd en mogelijkheden). Daarnaast vindt hij dat zij ook best een deel van de verantwoordelijkheid – en een deel van het werk! – mogen dragen. En tenslotte vermoedt hij dat als deze mensen de door hem gegeven voorzet afmaken, het effect groter zal zijn dan één praatje per school van één preventie-man.

Er zijn nu nog een dikke 20 uur over, die geheel aan de twee jongerencentra besteed kunnen worden.

Jongerencentra

De preventie-ambtenaar wil deze 20 uur goed gebruiken.

Hij bekijkt daarom eerst nog eens de door hem geformuleerde doelen (die hij in stap 10 verder heeft bijgesteld).

Naar aanleiding daarvan richt hij zijn activiteiten op twee punten. Enerzijds wil hij proberen de jongeren uit de centra te beïnvloeden (voor te lichten). Anderzijds wil hij proberen iets van de grond te krijgen, waardoor deze jongeren hun agressie op een schadeloze manier kwijt kunnen.

Samen met een ambtenaar van de afdeling Jeugdzaken gaat hij de twee jongerencentra langs en heeft hij een gesprek met de aanwezige jongerenwerkers om hen te polsen over zijn ideeën en daarnaast om nog wat verdere informatie te krijgen. Daarna blijft onze man nog wat hangen in de bar van De Schuur om wat met de daar aanwezige jongeren te praten. Die avond wordt het overwerk!

De volgende dag zet hij – ondanks een verdachte dorst en hoofdpijn – de zaken op een rijtje.

De grootste problemen ontstaan op die (vijf) dagen dat de jongeren tussen 7 en 9 in hun centra geen onderdak kunnen vinden, omdat daar dan andere activiteiten plaatsvinden. De jongeren hangen dan op het Stationsplein rond en plegen uit balorigheid vernielingen. Ze weten donders goed dat hun vandalisme de gemeente geld kost: '... maar och, wat maakt dat nou uit ... de gemeente doet ook niet zoveel voor ons en trouwens ... ze hebben geld genoeg!'

Tenslotte heeft hij nog een ander belangrijk punt ontdekt. Beide centra hebben een eigen 'cliënteel': De Schuur merendeel jongeren onder de 16 jaar die met name houden van de beoefening van (kracht)sport, Kaboem merendeel jongeren boven de 16 jaar die houden van brommers, motoren en crossen.

Uit dit rijtje¹⁾ waren op de voorgaande avond – tijdens de gesprekken met jongerenwerkers – al enige verdere ideeën ten aanzien van de te treffen maatregelen naar voren gekomen.

Maatregelen ter beïnvloeding

Beïnvloeding van de jongeren lijkt in principe mogelijk, maar de te geven

¹⁾ In feite is dit rijtje het resultaat van nader onderzoek dat door onze man is uitgevoerd. Na het onderzoek uit stap 9 graaft hij nog iets dieper.

Hieraan ziet men dat de gepresenteerde stappen later deels herhaald of verder uitgediept kunnen worden.

voorlichting moet zich in dit geval niet richten op de (in geld uitgedrukte) schade die aangericht wordt. Het lijkt nuttiger om de jongeren met name voor te lichten over andere gevolgen van hun vandalisme. Bijvoorbeeld: de moeite en frustratie die het de reparateurs kost om de zaak steeds weer te moeten herstellen of de gevaren die het vandalisme voor anderen oplevert (ongevallen ten gevolge van het niet branden van de openbare verlichting).

Na wat telefoontjes blijken twee vlot van de tongriem gesneden reparateurs/monteurs bereid om een praatje over dit soort zaken te houden. In dat praatje leggen deze mensen uit wat hun werk zo'n beetje inhoudt en wat voor hun persoonlijk het vervelende van vandalisme is.

Eén van de enthousiast geworden jongerenwerkers komt daarnaast op het idee om een voetbalwedstrijd tussen de monteurs van de gemeentediensten en de jongeren uit de centra te organiseren. Die wedstrijd – de eerste in een lange rij – vindt inderdaad plaats.

Door deze activiteiten ontstaat een beter contact tussen de twee partijen die in het 'vandalismespel' een rol spelen: de afbrekers en de makers. Daardoor zien de jongeren (althans sommigen van hen) dat een gesloopte lantaarnpaal niet zomaar vanzelf gemaakt wordt. Er zijn mensen die dat moeten doen en deze reparateurs zijn voor hen geen anonieme figuren meer; ze hebben namen en gezichten ... en bovendien hebben ze er goed de pest in als ze voor de 99ste keer een stukgegooid lamp moeten vervangen!

Maatregelen om jongeren een uitlaatklep te geven

In de tussentijd heeft de preventie-ambtenaar de weinige uren die hem nog resten gevuld met het werken aan maatregelen om iets van de grond te krijgen waarbij de jongeren hun agressie op een schadeloze manier kunnen kwijtraken.

Het idee is simpel: starten met een soort sportclubje (bokslessen e.d.), waardoor de jongeren tussen 7 en 9 uur onderdak zijn.

De uitvoering blijkt echter minder simpel. De gymnastiekvereniging Kracht en Vlugheid ligt dwars: 'Dat soort activiteiten organiseren wij al.' De betrokken jongeren zijn evenwel nooit bereid gebleken om daarvoor 10 gulden contributie per maand op tafel te leggen. De (brommer) jongeren van 'Kaboem' zien het ook niet zitten: 'Geef ons maar een sleutelwerkplaats of een crossterrein.' Tenslotte blijkt een plek voor de sportactiviteiten zelfs na lang praten niet voorhanden te zijn.

In eindeloze vergaderingen tikken de laatste projecturen van de vandalisme-expert te Stierburg weg. De hele zaak loopt muurvast en als onze man met een schorre keel net aan de laatste stap in zijn project begint te denken (stap 12: de evaluatie), komt iemand van de afdeling Jeugdzaken op een idee: 'De oude NS loods! Een prima (afgelegen) plek voor een brommerwerkplaats en als die jongens daar ook willen sporten is dat hun zaak.'

De afdeling Jeugdzaken bijt zich vast in dit idee en opent onderhandelingen met de heren Ietse Sittie en Simon Printer van de Nederlandse Spoorwegen¹⁾.

¹⁾ Na twee maanden resulteert dit in de afspraak dat de jongeren de loods in gebruik mogen nemen, mits zij deze zelf opknappen en inrichten. Een deel van het daarvoor benodigde materiaal wordt door de gemeente verstrekt; de NS doet daar nog eens 200 oude bielsen bovenop. Een actieve Stierburger is bereid tot het geven van bokslessen e.d. De loods is geopend dagelijks van 19.00 tot 22.00 uur.

Aangezien de preventie-ambtenaar – terecht – vermoedt dat deze onderhandelingen wel weer enige tijd in beslag zullen nemen, begint hij aan de laatste stap van zijn project.

Stap 12 *De evaluatie en verslaglegging*

Algemeen

Als het doek gevallen is en de maatregelen uitgevoerd zijn, rest de uitvoerder nog één klus: de evaluatie en verslaglegging van de werkzaamheden.

Onder 'evaluatie' verstaan we: terugkijken naar het uitgevoerde project om te zien wat er mee bereikt is. Men kan daar zelf iets van leren (wat ging er goed? wat ging er fout? waarom?), maar ook anderen kunnen daar iets aan hebben.

Het is daarom jammer dat het uitvoeren van een evaluatie vaak nagelaten wordt. Geheel onlogisch is dat echter niet: het project is afgelopen en men is – terecht of niet – blij dat het erop zit, en bovendien: de tijd dringt en er liggen weer andere taken te wachten, die gisteren al af hadden moeten zijn.

Toch hoeft het uitvoeren van een evaluatie niet veel tijd te vergen. Als men het oorspronkelijke werkplan (zie stap 8) en de verdere detailleringen daarop (met name die in stap 10 en 11) uit de kast haalt en daarbij een commentaar schrijft, komt men op eenvoudige wijze tot een evaluatie van het hele project.

De belangrijkste vraag die men zich daarbij moet stellen, is of de gestelde doelen ook inderdaad bereikt zijn. Overigens zullen die doelen zelden voor 100% gehaald zijn. Juist dan moet men de vraag stellen: wat ging er mis, maar ook: wat ging er goed? Met deze vragen in het achterhoofd loopt men het oorspronkelijke werkplan nog eens in zijn geheel door. Het is nuttig om de informatie die uit de antwoorden op deze vragen komt, schriftelijk vast te leggen.

Als men naast deze verslaglegging van de evaluatie ook opschrijft welke maatregelen er gekozen en uitgevoerd zijn, dan heeft men – samen met het al bestaande werkplan – een prima en compleet overzicht van het gehele project.

Uitwerking Stierburg:

Aangezien de maatregelen die in Stierburg genomen zijn voor een belangrijk deel nog lopen of moeten gaan lopen, besluit de preventie-ambtenaar iets van zijn oorspronkelijke evaluatieplannen (zie stap 8, werkplan ad D) af te wijken. Het lijkt hem namelijk weinig zinvol om het aantal vernielingen dat er in deze laatste week heeft plaatsgevonden, te gaan turven en dat aantal te gaan vergelijken met cijfers van voorgaande periodes.

De preventie-ambtenaar vindt dat tijdens deze evaluatie best eens het nuttige met het aangename verenigd mag worden. Hij bezoekt de tweede voetbalwedstrijd Monteurs-Jongeren (uitslag 9-8). Na afloop praat hij met enige monteurs en vraagt hen naar hun indrukken met betrekking tot het vandalisme (hoeveel? waar? meer/minder? etc.) Na enig gehijg en gepiep verneemt hij dat de monteurs de voorzichtige indruk hebben dat het aantal vernielingen wat aan het afnemen is, met name rond het Stationsplein. De jongeren beamen dit monter: 'Ach, het gaat nog wel eens mis ... maar dat komt toch minder voor dan vroeger'. Verder belt onze man met alle schoolhoofden om te vragen hoe de zaken er op dat front voor staan.

In zes scholen blijken leraren – ten dele in samenwerking met ouders – projectjes te hebben gestart. Daarbij wordt dankbaar gebruik gemaakt van de door de gemeente aangeboden hulpmiddelen (films, dia's e.d.).

In vier scholen gaat zoiets binnenkort van start.

De scholen blijken vaak onderling contact hierover te hebben en ook met gemeentelijke diensten zijn contacten gelegd, mede dankzij de adressen- en telefoonnummersbijlage bij de brief van de preventie-ambtenaar.

Twee scholen hebben niets gedaan. Ze worden nogmaals – en nu zeer dringend – verzocht om enige actie te overwegen.

Na nog een gesprekje met de jongerenwerkers, schrijft de Stierburgse vandalisme-expert zijn ideeën naar aanleiding van deze evaluatie op.

Het totale verslag van dit project eindigt hij met de volgende zinnen:

'Samenvattend lijkt echter de kennis en meningsvorming over vandalisme bij alle betrokkenen te zijn toegenomen. De resultaten daarvan laten zich vooralsnog gunstig aanzien. Mijns inziens valt het echter te overwegen om over enige maanden de resultaten van dit project nogmaals grondig te evalueren'.

Dan tikt hij er een punt achter.

Hij leunt tevreden achterover, schenkt zichzelf een kop koffie in en pakt het 'Dagblad voor Stierburg en omstreken'. Bij het lezen van de kop op de voorpagina verstart hij.

Golf inbraken teistert Stierburg Zuid . . . grijpt dan niemand in?

4. Vandalismeprojecten in de praktijk

4.1 Inleiding

In paragraaf 3 is uiteengezet hoe men zelf een vandalismeproject zou kunnen opzetten. Daarbij werd gebruik gemaakt van een fictief voorbeeld.

Om duidelijk te maken dat fictie en werkelijkheid elkaar in dit geval dicht benaderen laten we in deze paragraaf een drietal in ons land uitgevoerde vandalismeprojecten de revue passeren.

In deze voorbeelden zijn slechts gedeelten van het door ons gepresenteerde model te ontdekken.

Bij de bespreking van de projecten hebben we een onderscheid gemaakt tussen één voorbeeld uit een dorp en twee voorbeelden uit steden. In een dorp zal de vandalismeproblematiek namelijk vaak overzichtelijker zijn dan in een stad.

Daarnaast zullen de sterke sociale banden die over het algemeen in dorpen nog bestaan, aanleiding geven tot een andere aanpak.

Naast de drie besproken projecten hadden we graag nog een voorbeeld opgenomen van een project dat zich met name richt op jeugdvoorzieningen. Helaas is ons in die richting geen enkel project bekend dat zich voor beschrijving leent.

Op verzoek van de betrokkenen hebben we de beschrijvingen van deze projecten anoniem gehouden.

4.2 Twee projecten in een stad

De projecten die we hier bespreken verschillen sterk van elkaar. Het eerste voorbeeld vertoont enige overeenkomst met het dorpsvoorbeeld uit subparagraaf 4.3 en laat zien dat zelfs in een grote stad wel eens overzichtelijke vandalisme-problemen bestaan, die op een relatief eenvoudige wijze uit de wereld kunnen worden geholpen.

In het tweede 'stad-voorbeeld' gaat het daarentegen om een grootscheeps project, waarin getracht wordt het wijdverbreide vandalisme (in al zijn vormen) zoveel mogelijk terug te dringen.

STAD L.

De spoorwegpolitie (S.P.) te L. werd via de centrale meldkamer geconfronteerd met veelvuldige meldingen van opzettelijk veroorzaakte storingen en vernielingen bij een aantal dicht bij elkaar liggende spoorwegovergangen.

De aanpak van dit probleem geschiedde in drie fasen:

- opsporen daders;
- nemen van maatregelen;
- inventariseren van resultaten.

Opsporen daders

Aangezien de meeste meldingen van storingen en vernielingen tussen 12.15 en 13.15 uur binnenkwamen, voerde de S.P. rond die tijd verscherpte surveillance uit bij de betreffende spoorwegovergangen. Dit leidde al snel tot de aanhouding van een jongen behorend tot een groepje van zes dat bezig was geweest op de spoorbaan. De overige vijf werden via de gepakte gevonden. De jongen bleek, evenals zijn kornuiten, op de in de buurt staande L.T.S. te zitten. Aangezien er die middag nog een groep van ongeveer 20 jongens bij de spoorweg was gesignaleerd, ging men er bij de S.P. van uit dat de wandaden gepleegd werden door een fiks aantal L.T.S.-scholieren.

De eerste vraag was hiermee opgelost. Om een eind aan het 'spoorvandalisme' te maken bewandelde de S.P. de weg van de overreding, zoals hieronder zal blijken.

Maatregelen

Allereerst lichtte men de ouders van het groepje van zes in.

Twee dagen later schreef de districtscommandant van de S.P. een brief aan de directeur van de L.T.S., waarin hij de situatie uitlegde en verzocht de leerlingen te wijzen op de gevaren (voor henzelf en het spoorwegpersoneel) van hun daden en hen in de pauze weg te houden van de spoorweg.

Als reactie hierop deed de directeur naar alle ouders van de leerlingen een schrijven uitgaan, waarin gevraagd werd ervoor te zorgen dat hun kinderen zich niet (langer) aan dergelijk gedrag schuldig zouden maken.

Tevens nodigde de directeur een S.P.-afgevaardigde uit om de eerstvolgende directievergadering van de school bij te wonen. Op deze vergadering kwamen de directeur en de S.P.-man overeen dat de laatste een lezing zou verzorgen over het onderhavige probleem en dat aan een aantal leraren gegevens zouden worden verstrekt voor het maken van een lesbrief maatschappijleer.

Een paar weken later deed het hoofd der school de S.P.-contactpersoon het verzoek een lezing te houden op de ouderavond. Aan dit verzoek werd gehoor gegeven. De lezing ging gepaard met een dia-serie, waarin wederom met nadruk gewezen werd op de gevaren van het 'spoorvandalisme'.

De resultaten van het samenwerkingsverband bleken zeer bevredigend te zijn.

Resultaten

Wij citeren uit het rapport van de S.P.:

'Zonder voorbarig te willen zijn, kan echter nu reeds gesteld worden, dat de lezing en het initiatief van de directeur van de school zijn vruchten heeft afgeworpen, gezien het feit dat sinds de lezing (10-10-1979) tot op heden (28-11-1979) geen onregelmatigheden op de betreffende overwegen zijn geconstateerd. (...) Tevens kwamen er bij het hoofd nog geruime tijd na de lezing reacties van ouders en leerlingen, waaruit bleek dat er in vele gezinnen uitvoerig over het probleem was gesproken.'

Wij kunnen hier nog aan toevoegen dat de snel in elkaar gezette dia-serie wat bijgeschaafd is en nu ook voor andere preventiedoeleinden gebruikt kan worden.

Tot zover dit voorbeeld. Het probleem kon hier relatief eenvoudig opgelost worden omdat het een vrij kleine groep ouders betrof en snel duidelijk was waar die vandaan kwam. Hierbij mag men ook niet uit het oog verliezen dat het hier ging om een tamelijk beperkte doelstelling, te weten het veilig maken van een stukje spoorrails. Bij een meer omvattende doelstelling – bijvoorbeeld vermindering van alle vormen van vandalisme dat door de leerlingen van de L.T.S. wordt gepleegd – zouden de zaken ongetwijfeld minder simpel hebben gelegen.

STAD V.

In dit praktijkgeval is het uiteindelijke doel veel moeilijker te bereiken. Het betreft een groot project, waarbij men zich richt op al het vandalisme dat binnen de gemeente plaatsvindt.

Door deze brede opzet en het experimentele karakter van het project zijn hier en daar kritische kanttekeningen te plaatsen. Deze zijn opbouwend bedoeld. Men moet zich ook realiseren dat de randvoorwaarde 'tijd' sommige zaken, zoals bijvoorbeeld veldonderzoek, onmogelijk maakt.

Het project bevindt zich momenteel in het stadium van het uitvoeren van de maatregelen. Dat is een nadeel. Daar er nog geen enkel vergelijkbaar omvangrijk project is dat wel afgerond is, konden wij dit nadeel niet vermijden.

De directe aanleiding voor het project vormde een noodkreet van de hoofden van lagere scholen in de stad. Ze voelden zich gedwongen de als openbaar speelterrein gebruikte speelplaatsen bij hun scholen met hekken af te sluiten wegens het grote aantal vernielingen bij en aan de school.

Vervolgens kwam het gemeentelijk apparaat in actie, hetgeen resulteerde in een project met de volgende structuur:

- onderzoeksfase te splitsen in:
 - a. literatuuronderzoek
 - b. onderzoek naar het 'plaatje' van het vandalisme in V.
- formuleren doelstellingen
- plan voor voorwaardenscheppende maatregelen
- plan voor actieprogramma
- uitvoeren maatregelen
- evaluatie.

N.B. Over die laatste twee fasen kan dus nog niets gezegd worden.

Onderzoek

Het gehele onderzoek is uitgevoerd door een ambtenaar van de gemeente. Uit het literatuuronderzoek komen geen ideeën naar voren die niet al in de hoofdstukken 1 en 2 van dit boek behandeld zijn. Belangrijk is evenwel dat verschillende ideeën met elkaar gecombineerd worden en als algemene uitgangspunten voor het gehele project te beschouwen zijn.

Het belangrijkste uitgangspunt, dat in de latere stadia duidelijk terug te vinden is, luidt als volgt:

'De ontstaansgrond voor zeer veel vormen van agressie en vandalisme is gelegen in de in wezen positieve drang van de mens om bij gebrek aan een zinvolle uitdaging vanuit de eigen levenssituatie (lees: bij gebrek aan voorzieningen en zinvol werk) naar vervangende prikkels tot zelfverwezenlijking te zoeken.' Wanneer we het wetenschappelijk sausje weg laten, staat er dat veel vandalisme veroorzaakt wordt door gebrek aan jongerenvoorzieningen en zinvol werk.

Na de literatuur komt het plaatje van de situatie in V. aan de beurt.

Om een beeld te krijgen van de mate van vandalisme in de gemeente gebruikt men cijfers van de gemeentelijke diensten, de politie en de onderwijscentrale. Men leidt hier uit af dat de totale schade ten gevolge van vandalisme in V. voor 1978 ongeveer drie ton bedroeg.

Voorts blijkt dat veel van de vernielingen worden gepleegd in de binnenstad. Dit geldt met name voor de bij de politie aangegeven vernielingen. Het betekent echter niet dat men zich uitsluitend zou kunnen richten op de binnenstad, aangezien buiten de binnenstad met name het straatmeubilair een doelwit vormt voor vernielende jeugd.

Bij het zoeken naar oorzaken voor vandalisme in V. fungeert het bovengenoemde uitgangspunt als leidraad. Men noemt (grof samengevat) twee oorzaken.

1. Er zijn buiten de horecasector en sportinstellingen te weinig mogelijkheden voor vrije-tijdsbesteding.
2. De jeugdwerkloosheid in de regio, maar ook in de stad zelf, is tamelijk groot.

Tot besluit van het onderzoek gaat men in op de daders van het vandalisme: 'Veel

meer dan vermoedens uitspreken kunnen we niet omdat de daders in veel gevallen niet te vinden zijn.' De vermoedens baseert men dus op de bovengeschetste oorzaken en de gelezen literatuur. Men komt op grond hiervan tot het volgende beeld van de daders.

Een groot deel van de laakbare activiteiten wordt gepleegd in de late uren door 16-21 jarigen die voor de vrije-tijdsbesteding zijn aangewezen op het horeca-wezen. Het gaat dan waarschijnlijk om vernielingen aan openbare eigendommen en auto's.

De groep 10-16 jarigen neemt een ander soort vernielingen voor zijn rekening. Deze zouden meer in het verlengde van het groepsspel kunnen liggen en plaatsvinden wanneer dit uit de hand loopt. Als voorbeeld worden de vernielingen rond en aan scholen genoemd. De speelplaatsen daar vormen een vervanging van de waarschijnlijk in te geringe mate aanwezige speel- en trapveldjes. Veel van de op deze speelplaatsen aanwezige objecten vormen een lichamelijke uitdaging in het kader van 'de wereld om je heen ontdekken' (vuurtje stoken, palen en jonge bomen uit de grond trekken etc.).

Voordat de volgende fase besproken wordt, willen we een kritische kanttekening plaatsen bij het hier uitgevoerde onderzoek.

Het geschetste beeld van de oorzaken en de daders van vandalisme berust in feite alleen op vermoedens die men gekregen heeft op grond van de literatuur. Er is geen enkele poging gedaan deze vermoedens te toetsen, bijvoorbeeld door middel van een kleine enquête onder de twee groepen jongeren.

De vermoedens lijken ook ons weliswaar zeer plausibel, maar het is gevaarlijk als alle maatregelen die men verder denkt te nemen (en dat zijn er nogal wat) vrijwel uitsluitend gebaseerd worden op vermoedens.

Het formuleren van doelstellingen

De hoofddoelstelling luidt als volgt: het bewerkstelligen van een mentaliteits- en gedragsomgeving zodat de jongeren minder gaan vernielen; er wordt niet gestreefd naar een spectaculair kortstondig effect, maar naar een werking op lange termijn.

Men gelooft niet dat een dergelijke verandering alleen te bereiken is door het uitvoeren van een actieprogramma waarin duidelijk gemaakt wordt hoe schadelijk en vervelend vandalisme wel niet is. Derhalve moeten er ook veranderingen komen in het leefklimaat van de jongeren. Er moeten met een mooi woord 'voorwaardenscheppende maatregelen' ondernomen worden. Welke concrete doelen met dit soort maatregelen bereikt moeten worden blijft helaas vaag.

Plan voor voorwaardenscheppende maatregelen

In het kort komen deze maatregelen neer op het volgende:

- Het bestuderen van de mogelijkheden om te komen tot een gericht aanbod van activiteiten voor jongeren van 16-21 jaar.
- Inventarisering van speel- en spelmogelijkheden in de stad en hun gebruik. Vervolgens nagaan of deze mogelijkheden aansluiten op de behoeften (daartoe is een enquête onder ouders en kinderen nodig). Tenslotte moet men bekijken welke mogelijkheden er zijn om tot aanvulling en/of herinrichting van de bestaande speelplaatsen te komen.

- Het scheppen van een samenhangend jeugdbeleid.
- Een studie naar omvang en gevolgen van de jeugdwerkloosheid, zodat op basis hiervan een actieprogramma kan worden ontwikkeld.
- Het streven naar een meer persoonlijk overkomen van de plaatselijke overheid (bestuur en ambtenaren).

Het zal de lezer duidelijk zijn dat men hier nergens zekerheid verschaft of er iets en zo ja wat zal veranderen aan bijvoorbeeld jongerenvoorzieningen. Dat is jammer, want een actieprogramma zoals hieronder behandeld, heeft ongetwijfeld meer kans op het bereiken van een positief effect – zeker als men op lange termijn denkt – als men de jongeren iets concreets te bieden heeft.

Plan voor actieprogramma

Voor dit actieprogramma stelt men eerst een drietal belangrijke uitgangspunten op:

- Het is gewenst alle publieksgroepen in het programma te betrekken die een zekere invloed kunnen uitoefenen op (potentiële) daders. Daarbij wordt gedacht aan ouders, onderwijskrachten, onderwijs- en vormingsinstellingen, recreatieve instellingen en de overheid.
- Het uit te voeren programma zal voor de groep jongeren waarop het gericht is, concreet en duidelijk dienen te zijn.
- Alle activiteiten in het kader van het actieprogramma moeten – om een zo groot mogelijk effect te bereiken – op elkaar aansluiten en bij elkaar minimaal een schooljaar in beslag nemen. De activiteiten zullen dus in de tijd gefaseerd worden.

Deze eisen laten aan duidelijkheid niets te wensen over. Ze vormden een uitstekende basis waarmee men om de tafel kon gaan zitten met vertegenwoordigers van de in de eerste eis genoemde publieksgroepen. Via dit overleg kwam men tot een actieprogramma dat zich uitstreckte over een heel schooljaar en onderverdeeld was in vier periodes.

Omdat verdere informatie ontbreekt, kunnen we de inhoud van het actieprogramma slechts summier bespreken. Wij maken hierbij onderscheid tussen acties op scholen en bij overige instanties.

Acties op scholen

Het zwaartepunt ligt bij het onderwijs, waarmee de 5e en 6e klas van het lager- en alle klassen van het voorgezet onderwijs bedoeld worden.

De leerkrachten krijgen bij het begin van elke periode een lesbrief aangeboden. Bij de laatste periode wordt in een lesbrief de hele actie geëvalueerd.

De leerlingen krijgen een 'actiekraant' ter introductie en aan het begin van de twee volgende periodes een werkmop.

Tijdens elk van de perioden wordt door de eigen leerkracht met één les per maand aandacht besteed aan het thema. Daarnaast zullen, voor zover mogelijk, medewerkers van politie, openbare werken, gemeentebedrijven en het bureau voorlichting medewerking geven aan één klassikale les per periode.

De ouders van de leerlingen krijgen aan het begin van elke periode een brief thuis waarin de actie, c.q. het thema van de actie in het kort wordt besproken. Aan het eind van een periode krijgen de ouders een verslag van wat er in die periode is

gebeurd en waarin hun wordt gevraagd om, als de mogelijkheid zich voordoet, met hun kinderen over de actie te praten.

De redacties van de schoolkranten en de oudercommissies zullen eveneens bij de actie worden ingeschakeld.

Acties bij overige instanties

De overige instanties komen er in vergelijking met de scholen erg karig af: discussies in buurthuizen, korte reclameboodschappen (jingles) in bars en affiches in zowel buurthuizen en bars als in openbaar vervoer, bioscoop, postkantoor, bibliotheek, etc.

Tot zover de bespreking van het actieprogramma. Aangezien wij inhoudelijk zeer weinig van de actie afweten, is het moeilijk om daarover te oordelen. Wel willen we de vraag opwerpen of al die affiches en jingles wel nut hebben of zelfs een negatief effect veroorzaken. Het is denkbaar dat scholieren die op school al regelmatig met de vandalismematerie in aanraking komen, het niet leuk vinden op praktisch elke plaats waar ze komen, er weer aan herinnerd te worden. Bovendien is het zeer onwaarschijnlijk dat men andere doelgroepen, zoals werkloze jongeren, middels reclame-achtige informatie in de gewenste richting kan beïnvloeden. Meer valt uit V. op het ogenblik niet te melden. Wij zien met interesse uit naar de resultaten van dit project.

4.3 Een project in een dorp

Het hieronder beschreven praktijkvoorbeeld is uitgevoerd door een ambtenaar Voorkoming Misdrijven van de politie.

Uit een van de dorpen in zijn rayon kwam het bericht dat er regelmatig vandalisme – soms zelfs in ernstige mate – plaatsvond. Dit bericht ging gepaard met het verzoek een inleiding over vandalisme te houden voor de oudercommissie van een van de twee basisscholen.

Naar aanleiding hiervan startte de politie-ambtenaar zijn activiteiten, waarbij vijf fasen onderscheiden kunnen worden:

1. het verkrijgen van een globale indruk van de vandalismeproblemen in het dorp (een oriëntatie op de problematiek);
2. het bepalen van het te bereiken doel;
3. het doen van onderzoek;
4. het bepalen en uitvoeren van de (preventieve) maatregelen;
5. evaluatie.

Deze presentatie wekt de indruk dat het project volgens een strak schema verliep. Dit was niet het geval. De vijf fasen liepen gedeeltelijk parallel. Bovendien volgde de politie-ambtenaar dit model intuïtief. Wij hebben er deze – wat strakkere – vorm aan gegeven.

Globale indruk

De eerste stap was een inventarisatie van de vandalismeproblemen. Daartoe werd het rapportenboek van de plaatselijke politie bekeken. Hieruit bleek dat het vooral ging om series kleine vernielingen en dierenmishandeling in en om de school, gepleegd door kinderen van ongeveer 10 tot 12 jaar.

Doelstelling

Op grond van deze globale indruk formuleerde de politie-ambtenaar het volgende doel: 'de ouderen van de lagere-schoolkinderen beter op de hoogte brengen van de vandalisme-problematiek'.

Als dit bereikt kon worden, zou het vandalisme wellicht ook verminderen¹⁾. Een belangrijk motief achter deze doelstelling is het idee dat ouders vaak geneigd zijn te denken dat hun kind zoiets 'nooit zal doen'.

Het is echter weinig zinvol om alleen maar aan de ouders te vertellen hoe erg het allemaal wel niet is. Daardoor worden de ouders zich waarschijnlijk wel bewust van het feit dat er wel eens vernielingen gepleegd zouden kunnen worden door hun kinderen, maar omdat kennis over oorzaken ontbreekt is het zeer de vraag of de ouders met de juiste oplossingen komen.

Om nu zelf wat meer te weten te komen over de oorzaken van het vernielen in dit dorp voerde de politie-ambtenaar een klein onderzoekje uit.

Onderzoek

Het onderzoekje dat gehouden is, valt in twee onderdelen uiteen.

In de eerste plaats was het nodig meer kennis te verkrijgen over de omstandigheden waarin de kinderen van het dorp opgroeien. Een gesprekje met het hoofd van de lagere school en een vertegenwoordiger van de oudercommissie leverde het volgende beeld op.

Over het algemeen heerst er op school en ook in het verenigingsleven een strenge discipline, die (wellicht) leidt tot negatieve gevoelens bij kinderen.

Het vorig jaar was er in het dorp een officieel huttenbouwweld op een door een boer beschikbaar gesteld stuk grond. Aan het eind van de zomervakantie werden de bouwsels met de grijper weggehaald en het terrein werd weer door de boer in gebruik genomen. Nodeloos te zeggen dat de kinderen daar teleurgesteld over waren.

De voorlopige conclusie was dus dat er bij de jeugd een flink stuk agressie zou leven die ze niet op een getolereerde manier kwijt konden.

Om te weten te komen of deze voorlopige conclusie juist was en om na te gaan wat er eventueel aan de situatie in het dorp verbeterd kon worden, interviewde de politie-ambtenaar een aantal leerlingen van de lagere school. De gesprekken vonden plaats in vrij kleine groepjes zodat niet iedereen door elkaar ging schreeuwen en ieder kind de kans kreeg iets te zeggen.

De gesprekken werden gestructureerd door middel van onderstaande onderwerpen:

- Hoe is je relatie met de politie?
- Waar speel je; wat doe je na schooltijd?
- Ben je lid van een club? Is er voldoende speelgelegenheid?
- Wat vind je van vernielingen? Doe je er zelf aan mee?

De onderwerpen zijn in deze volgorde afgewerkt om zodoende voor het laatste punt een voldoende vertrouwensbasis te hebben²⁾.

¹⁾ Er zijn natuurlijk vele andere manieren om te trachten het vandalisme te verminderen. Benadering van de ouders lag hier voor de hand omdat er reeds contact was gelegd met de oudercommissie. Overigens zag de politie-ambtenaar uit vrees voor 'receptwerking' er weinig heil in om de schoolkinderen voorlichting over vandalisme te geven.

²⁾ De politie-ambtenaar merkte op dat men bij het voeren van dit soort gesprekken er voor moet waken de kinderen bepaalde antwoorden in de mond te leggen.

Uit de gesprekken kwam naar voren dat veel kinderen inderdaad zo af en toe vernielingen plegen. Tevens bleek heel duidelijk dat ze een grote behoefte hadden aan een trapveldje en een speelveldje waar ze bijvoorbeeld hutten konden bouwen. Omdat de gesprekken op de band waren opgenomen, was het heel goed mogelijk de resultaten van dit onderzoekje in de volgende fase aan de ouders door te geven.

De maatregelen

Aangezien de ouders van de kinderen de doelgroep vormden, stelde de politie-ambtenaar voor om zijn 'inleiding' over vandalisme niet uitsluitend voor leden van de oudercommissie te houden, maar op de ouderavond af te steken. Dit voorstel werd met open armen ontvangen.

Om voor deze ouderavond een goed programma te verzorgen, kwam de samenwerking met een medewerker van de afdeling Jeugdzaken goed van pas¹). De avond was als volgt georganiseerd:

- Een inleidend verhaal over vandalisme in het dorp.
- De medewerker Jeugdzaken vertelt over de mogelijke oorzaken van vandalisme en richt zich daarbij met name op het verschil tussen de speelmogelijkheden die gemeente en ouders aanbieden en de mogelijkheden die kinderen willen hebben.
- Het afdraaien van de band met interviews. De inhoud van de gesprekken op de band was niet al te schokkend voor de ouders. Wanneer kinderen over hun vernielingen spraken, bleek namelijk altijd het speelse – dus tamelijk onschuldige – karakter daarvan.
- Een dia-serie waarin uitgebreid de forse vernielingen in een lagere school te zien zijn. Deze dia's hadden betrekking op een school van een andere, niet bij naam genoemde gemeente. De politie-ambtenaar zorgde er voor dat de serie naar de situatie van het eigen dorp werd vertaald²).
- Na de pauze volgde een discussie over datgene wat aan de orde was gekomen. Tijdens de pauze kon men anoniem (in een nogal besloten dorpsgemeenschap wil men vaak tegenover anderen niet uit laten komen wat men te vragen heeft) vragen indienen, die tijdens de discussie aan de orde zouden komen.

Uit de discussie na de pauze bleek dat de informatie heel goed was overgekomen en de algemene stemming was dat er door de ouders iets aan gedaan kon worden.

¹) In algemene bewoordingen onderbouwt de politie-ambtenaar de samenwerking met de medewerker van Jeugdzaken als volgt:

'Over het algemeen zal de ambtenaar Voorkoming Misdrijven zich in zijn preventie-activiteiten beperken tot de situatiegebonden factoren die tot het betrokken probleem leiden. Om invloed te kunnen uitoefenen op de persoonsgebonden factoren ontbreken hem veelal de mogelijkheden. Mijns inziens ligt hier een duidelijke taak voor de afdeling Jeugdzaken. (...) Zij immers kennen door hun dagelijkse praktijk de persoonlijke omstandigheden van de dader die die mede hebben geleid tot het plegen van een strafbaar feit.'

²) De voorlichtende waarde van de dia-serie bleek heel duidelijk toen na de plaatjes van de vernielingen aan de ouders gevraagd werd wie dit gedaan zou hebben. Zonder uitzondering dacht men aan jongeren rond de 16 jaar. Op de laatste dia's waren de daders te zien: zonder uitzondering lagere-schoolkinderen. Resultaat: verbijstering alom!

Overigens moet men bij het vertonen van een dia-serie over vernielingen oppassen de ouders niet het idee te geven dat ze op de beklaagdenbank zitten.

Resultaten en evaluatie

De gevolgen van deze bijzondere ouderavond – waar toevallig ook de wethouder Jeugdzaken aanwezig was – zijn ook op langere termijn zeer positief geweest. In de eerste plaats vroegen vertegenwoordigers van de andere basisschool in het dorp of een dergelijke avond ook bij hen kon plaatsvinden. Dat is inmiddels gebeurd.

Om te achterhalen of het project ook daadwerkelijk iets veranderd heeft aan de situatie in het dorp, nam de politie-ambtenaar na een paar maanden contact op met de plaatselijke postcommandant. Uit dit gesprek bleek dat de ouders er bij de gemeente op aan hebben gedrongen een aantal speelgelegenheden voor de jeugd te creëren. De gemeente gaf gehoor aan dit verzoek en er is nu dan ook een speelveld – met hut – gekomen.

De kinderen zwerven niet langer om de school heen, maar maken gebruik van hun veldje, waar de politie overigens zo af en toe een kijkje komt nemen.

De vandalisme problemen in het dorp zijn momenteel dan ook een stuk minder.

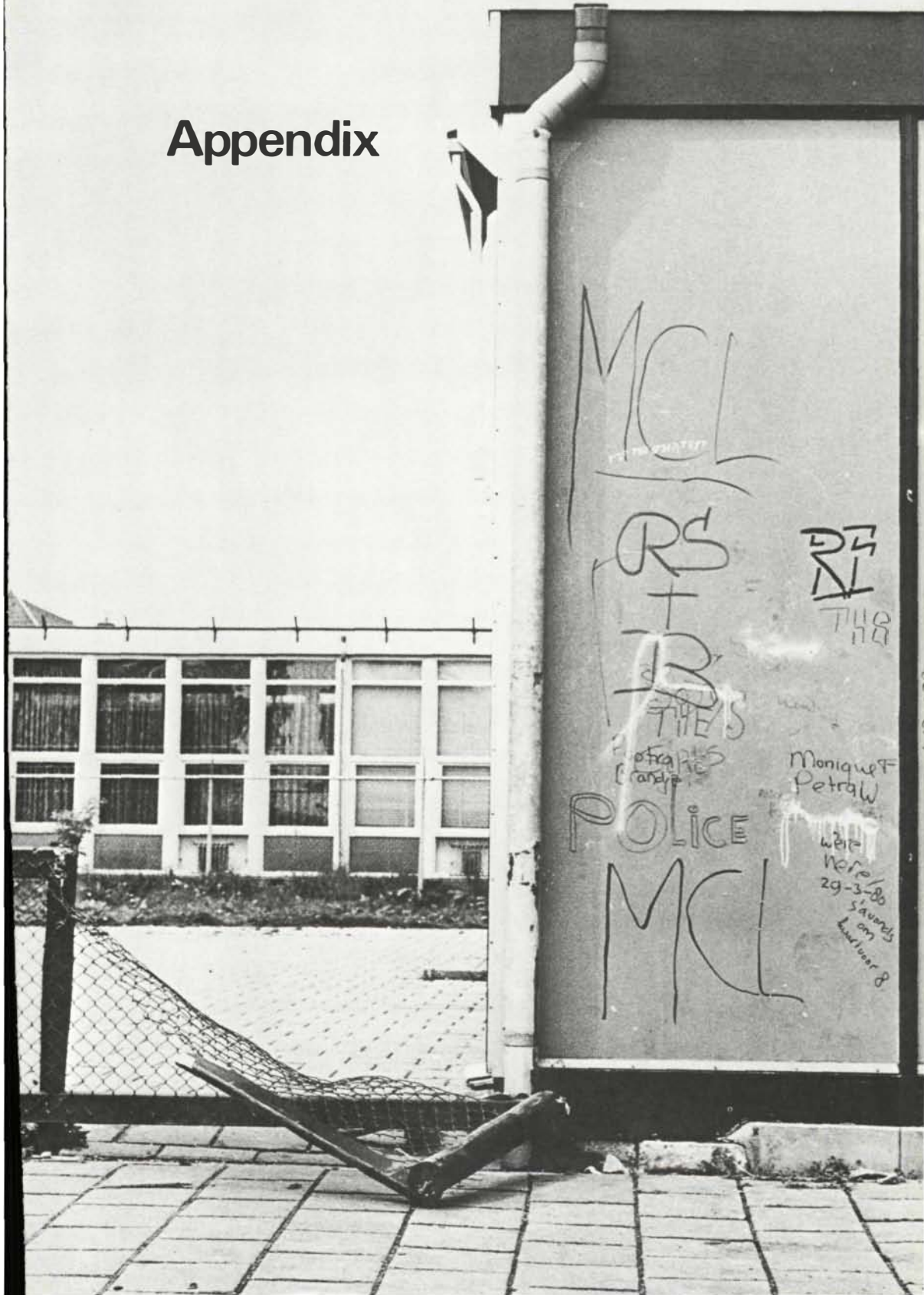
5. Tot besluit

In dit hoofdstuk hebben we geprobeerd de lezer een leidraad te bieden bij het opzetten en uitvoeren van projecten ter vermindering van vandalisme. Met name in de paragrafen 2 en 4 zijn praktische ervaringen op het terrein van vandalisme-preventie aan de orde gekomen. Deze ervaringen zijn echter nogal fragmentarisch en we kunnen dan ook stellen dat er nog onvoldoende kennis is ten aanzien van de vraag wat er aan vandalisme gedaan zou kunnen worden. Vanzelfsprekend zou in deze situatie verbetering kunnen komen als er meer vandalismedoorprojecten opgestart worden. Daarom hebben we in paragraaf 3 veel aandacht besteed aan een model waarmee men een project ter vermindering van vandalisme kan opzetten, uitvoeren en evalueren. Het meest specifieke van dit model is de systematiek: men doorloopt en overdenkt stap voor stap bewust het werk dat men tijdens het project doet. Daarnaast worden de belangrijkste stappen van dat werk ook opgeschreven: het werkplan (waarin onder andere het vragen- en informatie-vierkant, de doelen en het lijstje randvoorwaarden zijn opgenomen), de onderzoeksuitkomsten, de uitgevoerde maatregelen en tot slot de evaluatie. Als bij een project de nodige zorg wordt besteed aan het in korte notities opschrijven van de belangrijkste stappen, kan men op eenvoudige wijze bij de evaluatie van het project van die notities een rapportje maken. Die rapportage hoeft zeker geen doorwrocht wetenschappelijk werk te zijn. Een paar pagina's kunnen al zeer veel nuttige informatie bevatten.

Met de rapportages van de verschillende vandalismedoorprojecten die in Nederland uitgevoerd gaan worden, kan men dan stukje bij beetje een belangrijke informatie- en kennisbron over het verschijnsel vandalisme opbouwen. De informatie zal natuurlijk per project verschillen, maar als men werkt met een model zoals in paragraaf 3 geschetst werd, kan men de diverse projecten toch onderling vergelijken, omdat de basisstructuur van elke rapportage hetzelfde is. Men kan dan namelijk voor elk project zeer duidelijk zien om welke situatie het ging, welke keuzen er gemaakt zijn en wat de uitkomst van die keuzen was. Op deze wijze kan men de kennis over vandalisme en de preventie ervan als het ware cumuleren. Terwijl men dus enerzijds bij een project blijft uitgaan van de bijzondere omstandigheden die in de desbetreffende situatie bestaan, is men anderzijds toch (na enige tijd) in staat om meer algemene lijnen te destilleren uit de groeiende stapel rapportages van afgesloten projecten. Met name voor een nog zeer nieuw en onontgonnen terrein als vandalisme (en de voorkoming daarvan), lijkt ons dit een goede combinatie.

Aangezien wij nog steeds op het vandalismedoorprojecten werkzaam zijn, houden we ons – via onze uitgever – voor uw rapportages van harte aanbevolen . . .

Appendix

Mogelijke ingangen op lokaal niveau bij het verzamelen van gegevens over vandalisme en de daders van vandalisme.

A. Gegevens over vernielingen

Over het algemeen zal het verzamelen van cijfers over vernielingen een belangrijk onderdeel vormen van een vandalisme-project.

Wanneer men in een gemeente een beeld wil krijgen van het aantal vernielingen, staan voor iedere onderzoeker – dus ook voor hen die iets aan vandalisme willen doen – een aantal wegen open¹⁾.

Wij behandelen er hier vier:

1. eigen waarneming
2. het houden van slachtofferenquêtes
3. gegevens van openbare diensten en nutsbedrijven
4. gegevens van de plaatselijke politie

1. Eigen waarneming

De eigen waarneming is vanzelfsprekend een nogal tijdrovende manier om het aantal vernielingen te meten. Men kan er dan ook slechts een nuttig gebruik van maken als men geïnteresseerd is in de vernielingen die in een klein gebied (b.v. een paar woningblokken) plaatsvinden.

Het voordeel van eigen waarneming is dat het een exact beeld kan geven van het vandalisme in zo'n klein gebied. Als er elke dag gekeken wordt, komt men zelfs te weten op welke dagen er meer (minder) vernield wordt. In het reeds genoemde onderzoek van Wilson werd van deze methode gebruik gemaakt.

2. Het houden van slachtofferenquêtes

Het werken met slachtofferenquêtes is zeker niet alleen bruikbaar op landelijk niveau. Ook op lokaal niveau kan men via enquêtes proberen een beter beeld te krijgen van de vernielingen die plaatsvinden.

In de algemene inleiding hebben we reeds opgemerkt dat de landelijke slachtofferenquêtes uitsluitend informatie geven over vernielingen aan privé bezit. Wanneer men op lokaal niveau een enquête houdt, zou men kunnen proberen via de burgers ook te weten te komen wat er aan openbaar bezit vernield wordt. De eerder genoemde Sturman heeft dit geprobeerd. De resultaten waren echter weinig bemoedigend; de burgers bleken weinig accuraat in hun opgave van vernielingen aan openbaar bezit.

Algemeen kan gesteld worden dat men met een slachtofferenquête uitsluitend een goed beeld kan verkrijgen van vernielingen aan objecten die bij de verschillende typen slachtoffers behoren. Zo is men bijvoorbeeld voor vernielingen aan scholen aangewezen op schoolhoofden.

Ook bij deze aanpak zijn echter nog een paar kritische kanttekeningen te maken.

Een enquête vreet tijd en geld wanneer de respondenten persoonlijk bezocht worden.

Bovendien levert een schriftelijke enquête een zeer grote 'non-response' op. Wellicht zijn deze beide bezwaren te ondervangen door de enquête telefonisch af te handelen.

Samenvattend zijn we van mening dat een slachtofferenquête het meest geschikt lijkt om een beeld te vormen van vernielingen aan één soort object (bijvoorbeeld scholen of jongerencentra).

Wanneer men uit is op een schatting van het totale aantal vernielingen (waarbij het dus allerlei objecten betreft) moet men te veel verschillende typen slachtoffers interviewen en is een enquête niet de aangewezen weg.

¹⁾ We behandelen de vier reeds gehanteerde manieren om aan gegevens over vernielingen te komen. Andere methoden zijn bij ons weten (nog) niet in praktijk gebracht. Wel wijzen we nog op cijfers van verzekeringsmaatschappijen als mogelijke bron. In hoeverre dergelijke cijfers toegankelijk zijn, is ons niet bekend.

3. Gegevens van openbare diensten en nutsbedrijven

Deze gegevens zijn bij uitstek geschikt om iets te weten te komen over vernielingen aan straatmeubilair. Zo worden bijvoorbeeld reparaties aan lantaarnpalen (energiebedrijf), bushokjes en halteborden (vervoersbedrijven), openbaar groen (publieke werken) en telefooncellen (P.T.T.) regelmatig geregistreerd.

Een probleem bij dit soort gegevens is echter dat het vaak registraties van reparaties betreft. Indien daarbij niet aangegeven is wanneer het om een reparatie ten gevolge van een vernieling gaat en wanneer niet, heeft verzamelen van dergelijke gegevens natuurlijk geen zin. Wij hebben echter de ervaring dat bovenbedoeld onderscheid vaak wel aangebracht is. In dat geval moeten de reparaties ten gevolge van vernielingen vaak nog wel netjes op een rijtje gezet worden. Dit kan een tijdrovend werk zijn.

Als men dit soort cijfers wil verzamelen verdient het aanbeveling de betreffende instellingen tot een aparte vernielingenregistratie te bewegen (Wij doen ons best voor U, U voor ons?). Men kan ook op een andere manier trachten tijd te besparen en wel door het benaderen van de reparateurs zelf. Over het algemeen weten zij uit ervaring waar veel en waar weinig vernield wordt. Deze methode is natuurlijk nutteloos indien men 'harde' cijfers wil verkrijgen. Zoals bijvoorbeeld uit ons onderzoek blijkt, zijn vernielingen aan het straatmeubilair een zeer veelvuldig voorkomend verschijnsel. Afsluitend kunnen we dan ook stellen dat gegevens van de reparaties uitvoerende instanties een belangrijke bron vormen voor iemand die een goed beeld wil krijgen van het (kleine) vandalisme van alledag.

4. Gegevens van de plaatselijke politie

Deze gegevens geven slechts een deel van het vandalisme aan, namelijk dat deel dat de politie ter kennis is gekomen. Het gaat – evenals bij de C.B.S.-cijfers – om een selecte steekproef waarbij men niet weet hoe de relatie tussen steekproef en het totale aantal in elkaar zit. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat in een plaats (buurt) waar de controle door burgers of agenten relatief groot is, een hoog percentage van alle vernielingen in de politierapporten terecht komt, terwijl in een plaats (buurt) met minder controle een lager percentage in de rapporten is terug te vinden. Bovendien zijn in de politiegegevens de vernielingen aan privé bezit sterk oververtegenwoordigd, omdat de vernielingen aan straatmeubilair (lantaarnpalen, bushokjes, verkeersborden, openbaar groen etc.) en de kleinere vernielingen in en aan scholen zelden bij de politie gemeld worden. Er kan dan ook gesteld worden dat men op basis van politiegegevens – zeker in grotere gemeenten – slechts een zeer grove indicatie zal krijgen van het totale vernielingenpakket. De politiegegevens kunnen daarnaast wel een signalerende functie hebben. Als er uit een bepaalde plaats (buurt) een sterke toename van het aantal meldingen van vandalisme valt te constateren, is het duidelijk dat daar iets mis is en ander onderzoek c.q. handelen overweging verdient. Deze bewering is echter niet omkeerbaar. Wanneer het in een bepaalde plaats of buurt qua meldingen rustig is, wil dat niet zeggen dat daar ook weinig vernield wordt.

De lezer heeft nu een overzicht van de mogelijke ingangen van cijfermatig onderzoek naar vandalisme. Voor welke wijze van gegevens verzamelen moet worden gekozen is afhankelijk van de eigen interesses en de gewenste mate van nauwkeurigheid.

Het meest complete beeld van vandalisme zal verkregen worden als men zo veel mogelijk bronnen combineert. In de praktijk zullen echter beschikbare hoeveelheid tijd en geld beperkingen opleggen en moet een haalbaar compromis gevonden worden.

B. Gegevens over daders

Bij een onderzoek naar vandalisme zal men echter ook geïnteresseerd zijn in de vraag wie die vernielingen plegen.

In dit verband zal vermoedelijk in eerste instantie gedacht worden aan gegevens als summieri rapporten en processen-verbaal. Ook hier is echter – in nog sterkere mate – sprake van het probleem dat men te maken heeft met een selecte steekproef. De groep 'gepakten' hoeft geenszins representatief te zijn voor de groep 'alle plegers van vernielingen'. Een

voorbeeldje. Stel dat het merendeel van de voor vernieling gepakten bestaat uit jongeren ouder dan 16 jaar. Het zou onzin zijn op grond hiervan te veronderstellen dan alleen jongeren ouder dan 16 jaar verantwoordelijk zijn voor al het vandalisme dat plaatsvindt. Bij nadere beschouwing zou misschien blijken dat deze groep jongeren een specifiek soort vernielingen aanricht. Als nu bovendien blijkt dat de politie zich met name richt op het arresteren van de daders van dit specifieke soort vernielingen (bijvoorbeeld omdat het zware gevallen zijn) is het cirkeltje rond.

Er zijn gelukkig betere manieren om iets over de daders te weten te komen. Zo kan men interviews houden met mensen die in hun beroepspraktijk veel met jongeren te maken hebben, bijvoorbeeld schoolhoofden en jongerenwerkers. Het betreft dan wel slechts informatie uit de tweede hand.

De beste methode om te weten te komen wie er wat vernielen is het de jongeren zelf vragen. Er zijn diverse auteurs geweest die dit op scholen van het voortgezet onderwijs gedaan hebben. De informatie die verkregen wordt, is waarschijnlijk vrij betrouwbaar, zolang de anonimiteit van de ondervraagde jongeren gewaarborgd blijft.

Uit onderzoek blijkt dat zeer veel jongens (meer dan 75%) in meerdere of mindere mate wel eens wat vernielen en dat vandalisme zeker geen verschijnsel is waar men een bepaalde groep jongeren de schuld van kan geven (zie Gladstone 1978).

Tot zover een aantal mogelijkheden die voor de vandalisme-onderzoekers open liggen.

C. Samenvatting

Tot besluit vatten we de mogelijkheden in een overzicht samen.

Gegevens over vernielingen

– Eigen waarneming.

Bruikbaarheid:

het verkrijgen van een goed beeld van het vandalisme in een klein gebied.

– Slachtofferenquête.

Bruikbaarheid:

het verkrijgen van een beeld van vernielingen aan objecten die verschillende typen slachtoffers toebehoren.

– Gegevens van openbare diensten en nutsbedrijven.

Bruikbaarheid:

het verkrijgen van een beeld over vernielingen aan openbaar bezit (het vandalisme van alledag)

– Gegevens van de plaatselijke politie.

Bruikbaarheid:

grove indicatie van de mate van vandalisme; signaalfunctie

Gegevens over daders

– Summiere rapporten en processen-verbaal.

Bruikbaarheid:

nogal gering, deze gegevens zullen in sommige gevallen een beeld kunnen geven van één specifieke dadersgroep (bijvoorbeeld de groep die vooral zware vernielingen pleegt)

– Vraaggesprekken met mensen die beroepshalve met daders te maken hebben.

Bruikbaarheid:

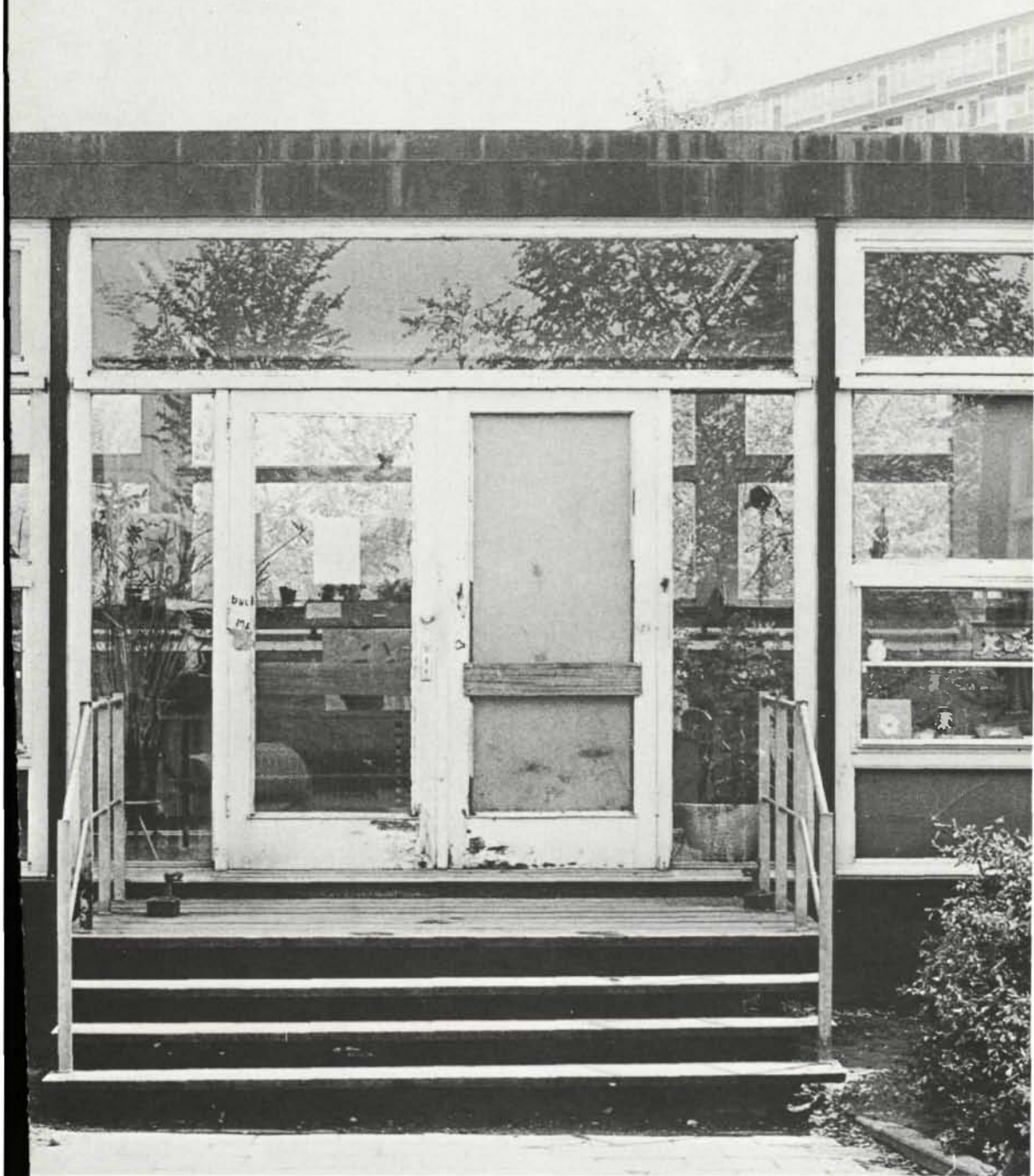
sterk afhankelijk van de mate van inzicht van de gekozen informanten

– Enquête onder jongeren.

Bruikbaarheid:

waarschijnlijk de beste methode om een beeld te krijgen van daders, hun motieven en achtergronden.

Literatuurlijst

Barlage R., *Vernielingen door de jeugd*, Amsterdam, 1979 (intern rapport)

Auteur probeert in een bondig rapport duidelijk te maken dat het Gemeente Vervoer Bedrijf in Amsterdam actie moet ondernemen tegen het vandalisme. Die actie zou moeten bestaan uit voorlichting op scholen, hetgeen door het vervoersbedrijf in Rotterdam al gedaan wordt.

Buikhuisen W., *Achtergronden van nozemgedrag*, Assen, 1965.

Een uitgebreide Nederlandse studie naar de oorzaken van vernielzuchtig en agressief gedrag door jongeren die in de jaren '60 met 'nozem' (vetkuif en gym schoenen) werden aangeduid.

Clarke R. V. G., *Tackling vandalism*, Home office research study no 47, London, 1978.

Dit boek, bedoeld als een 'kennisbasis' voor het uitvoeren van experimenten ter vermindering van vandalisme, bevat een drietal artikelen. Een 'must' voor iedereen die geïnteresseerd is in vandalisme.

Cloward R. A. en Ohlin L. E., *Illegitimate means and delinquent subcultures*, in: *Wolfgang*, 1962.

Het artikel waarin de auteurs beargumenteren dat delinquent gedrag voortkomt uit het feit dat sommige mensen het succesdoel geld niet op een wettig toegestane wijze kunnen bereiken.

Cohen A. K., *Delinquent boys: The culture of the gang*, Glencoe, 1955.

Een diepgaande studie naar het groepsgegedrag van delinquent jongeren. Een korte Nederlandstalige samenvatting hiervan is te vinden in onderstaand boek van dezelfde auteur.

Cohen A. K., *Sociologie van het afwijkend gedrag*, Utrecht, 1969.

Een boek waarin een aantal theorieën over de oorzaken van jeugddelinquentie behandeld wordt.

Cohen S., *Images of deviance*, Harmondsworth, 1971.

Een verzameling van artikelen, waarvan het interessantste over voetbal-vandalisme handelt.

Cohen S., *Property destruction: Motives and meanings*, in: *Ward*, 1973.

In dit artikel presenteert de schrijver zijn inmiddels vaak geciteerde onderverdeling van verschillende typen vandalisme. Een Nederlandstalige samenvatting is te vinden in Justitiële Verkenningen nr 3, 1975.

Dijk B. van en Soomeren P. van, *Vandalisme in Amsterdam*, Amsterdam, 1980.

Verdere toelichting overbodig.

Eindrapport Geweld en Vandalisme van de 'Noordwijkgroep', Den Haag, 1979.

Een rapport voor B en W van Den Haag. Bevat onder andere een aantal voorstellen voor maatregelen ter voorkoming van vandalisme en een onderzoekje naar agressief gedrag in een paar als lastig bekend staande Haagse buurten.

Gladstone F. J., *Vandalism amongst adolescent schoolboys*, in: *Clarke*, 1978.

Zeer interessant artikel over de 'kenmerken' van jongeren die vernielen. Om hierachter te komen interviewt de auteur een groep scholieren.

Hood R. en Sparks R., *Key issues in criminology*, London, 1970.

In dit boek worden op heldere wijze de belangrijkste sociologische theorieën over delinquentie (onder andere van Matza en Cohen) kort samengevat.

Jacobs J., *The death and life of great american cities*, New York, 1961.

Een voor de planologie klassiek werk, waarop de theorieën van Newman en Jeffery ten dele gebaseerd zijn. Voor vandalisme-experts echter minder relevant.

J.A.N. (werkgroep), *Vandalisme?*, Amsterdam, 1979.

Rapport over de jongerenproblematiek in Amsterdam Noord. In de ogen van de werkgroep (bestaande uit jongerenwerkers) komt vandalisme voort uit de problematische situatie waarin veel jongeren zich bevinden.

Jeffery C. R., *Crime prevention through environmental design*, Beverly Hills, 1971.

Een sterk sociaal wetenschappelijk en praktisch weinig bruikbare benadering over het veranderen van de 'omgeving' (door o.a. alarmsystemen en stedenbouwkundig ontwerp), zodat de mogelijkheden voor het plegen van misdrijven verminderd worden.

Justitiële Verkenningen, nr 3, Documentatieblad van het Ministerie van Justitie (WODC), Den Haag, 1975.

Een tijdschriftnummer geheel gewijd aan vandalisme, met onder andere een Nederlandse samenvatting van Cohens artikel Property destruction: motives and meanings.

Marshall T., Vandalism: The seeds of destruction, in: *New Society*, Londen, juni 1976.

Tijdschriftartikel waarin de schrijver op grond van eigen onderzoek tot een 'vandalisme typologie' komt die sterk lijkt op die van S. Cohen.

Matza D. en Sykes G. M., Techniques of neutralisation: a theory of delinquency, in: *Wolfgang* 1962.

De enige sociologische theorie waarmee men zou kunnen verklaren dat jeugddelinquentie en vandalisme niet alleen onder 'lower class'-jongeren voorkomt.

Mawby R. I., Kiosk vandalism: A Sheffield study, in: *The British Journal of criminology*, vol. 17 nr 1, London, 1977.

Vlot leesbaar Engels onderzoekje over vernielingen aan telefooncellen, waarbij de ideeën van Newman getoetst worden.

Mayhew P. M. en anderen, *Crime as opportunity*, Home office Research Study nr 34, London, 1976.

Een studie over vandalisme in bussen en de invloed daarop door de aanwezigheid van een conducteur.

Newman O., *Defensible space*, New York, 1973.

Het boek waarin de schrijver zijn ideeën over een veilige omgeving introduceert en verduidelijkt met vele illustraties.

Nota agressief gedrag van jeugdigen: signalen uit het sociaal cultureel werk, Ministerie van C.R.M., Den Haag, 1980.

Deze nogal moeilijk leesbare nota richt zich vooral op aanbevelingen voor het sociaal cultureel werk in verband met het werk voor jongeren.

Openbaar vervoer 80, jaargang 13 nr 2, Utrecht 1980.

Tijdschriftnummer dat geheel gewijd is aan vandalisme.

Prewer P. R., Some observation on window smashing, in: *The British Journal of criminology*, vol X nr 1, London 1959.

Een niet zo relevant, maar wel leuk artikel. Goed voor een regenachtige zondagmiddag. Bewijst dat wetenschap ook wel eens leuk kan zijn.

Reponses à la violence, Rapport du comité d'études sur la violence, la criminalité et de la délinquance, présidé par Peyrefitte A. (2 delen), Paris, 1977.

Een zeer lijvig werk dat ook gezien de taal niet erg toegankelijk is.

Sellin T. en Wolfgang M. E., *Delinquency: Selected Studies*, New York, 1969.

Een niet zo relevant boek voor het onderwerp vandalisme. Alleen het artikel van Turner S., was in ons onderzoek in Amsterdam van belang.

Shaw C. R. en McKay H. D., *Juvenile delinquency and urban areas*, Chicago, 1969.

Oorspronkelijke versie stamt uit 1942. De heruitgave heeft men voorzien van een verhelderende inleiding. Overigens is het boek maar zeer ten dele toepasbaar voor de Nederlandse situatie anno 1981.

Smith C. S., Farrant M. R. en Merchant H. J., *The Windcroft Youth project*, London, 1971.

Evaluatie van een vrijetijdsbestedingsproject voor jongeren.

Smith D. M., *Crime rates as social indicators*, London, 1974.

Een kort en duidelijk boek over de mogelijke zwakten van misdadaadcijfers die door de officiële instanties geleverd worden.

Stainforth S. en Twyman T., Researching a complex social problem: Vandalism in the U.K., in: *European Research*, mei 1980.

Zeer interessant onderzoek en aansluitende (voorlichtings) campagne over vandalisme. Bovendien een vrij kort artikel.

Sturman A., Measuring vandalism in a city suburb, in: *Clarke*, 1978.

Dit artikel gaat over dataverzameling met betrekking tot vandalisme. Het bevat in vergelijking met hoofdstuk 1 uit dit boek nauwelijks extra informatie.

Taylor I. R., Soccer conciousness and soccer hooliganism, in: *Cohen*, S. 1971.

Een artikel over voetbalvandalisme. Hij ziet de oorzaak voor deze vorm van vandalisme vooral liggen in de vervreemding tussen club en fans.

Thrasher F. M., *The Gang*, Chicago, 1927.

Naast het werk van Shaw en McKay is dit een klassiek werk in de Chicago-schooltraditie over het verschijnsel jeugddelinquentie.

Turner S., Delinquency and Distance, in: *Sellin en Wolfgang* 1969.

In dit artikel vat Turner de resultaten van zijn onderzoek in Philadelphia samen. Hij richt zich op het woonplaats-pleegplaatsprobleem en laat zien dat vooral bij kleine criminaliteit de pleegplaats en de woonplaats meestal dicht bij elkaar liggen.

Ward C., *Vandalism*, London, 1973.

Een smakelijk en zeer fraai geïllustreerd boek over vandalisme. Eigenlijk het enige boek dat er over het verschijnsel vandalisme bestond. Dit boek wordt dan ook veel geciteerd.

Wilson S., Vandalism and defensible space, in *Clarke* 1978.

Onderzoek in een aantal Londense woonwijken naar de geldigheid van de ideeën van Newman.

Wolfgang M. E., Savitz L. en Johnston N. (editors), *The Sociology of Crime and Delinquency*, New York, 1962.

Dit is een zogenaamde reader. Dat wil zeggen dat dit boek volstaat met artikelen en hoofdstukken uit andere boeken. Handig als je alles bij elkaar wilt hebben. Bijna alle theoretici die men in hoofdstuk 1 tegenkwam, zijn in dit boek te vinden.

vandalisme

Naast bedrijfssluitingen en gifvondsten blijkt het onderwerp vandalisme in de massamedia hoog te scoren. Dat is niet verwonderlijk aangezien het aantal vernielingen en de geleden schade de laatste jaren sterk zijn gestegen. De vraag dringt zich dan op: wat is er eigenlijk aan de hand, hoe komt dat en wat is er aan te doen?

In dit eerste Nederlandse vandalismeboek wordt getracht hierop een antwoord te geven. Zo wordt in het eerste hoofdstuk een overzicht gegeven van ideeën/theorieën die in de loop der tijd zijn ontwikkeld en m.b.t. het verschijnsel vandalisme van belang kunnen zijn. Vervolgens wordt door de schrijvers ingegaan op de resultaten van het door henzelf verrichte onderzoek, getiteld Vandalisme in Amsterdam. In het derde hoofdstuk worden tenslotte enige mogelijkheden ter vermindering van vandalisme aangegeven en besproken.

Omdat dit boek wellicht ook interessant is voor degenen die niet beroepshalve met vandalisme te maken hebben, is gestreefd het voor een breed publiek leesbaar te laten zijn.

